

KÖY ENSTİTÜLERİ ÖZEL SAYISI

YÖN
HAFTALIK GAZETE

KÖYÜN UYANIŞI: "17 NİSAN,,

**BU İKİ ÇOCUK KÖY ENSTİTÜLERİNİN İLK
ÖĞRENCİLERİYDİ...**

**ŞİMDİ SAMSUN'DA KÖY ÇOCUKLARINI
OKUTUYORLAR...**

**ENSTİTÜ OLMASAYDI KÖYDE CEHALETLE
KAYBOLUP GİDECEKLERDİ.**

Devlet düşmanlığı

Başın hayatına yeniden başlayan aylık bir dergi ötedenberi topluma aşılama çalışılan devlet ve devlet işletmesi düşmanlığı noktasından hareket ederek İktisadi Devlet Teşekküllerini söz konusu etmektedir.

«Devekuşu», «Denizkızı» gibi yakıştırmalarla mizah havası içinde gelişen yazı, bir kasaba ağasının meydan kahvesinde tavla oynarken değindiği fikirleri aşamamakla beraber olumlu bir tartışmaya sebep olacağı kanısındayız.

Sümerbank ve Etibankı hem bankacılık hem işletmecilik yapmakla suçlayan yazının üzerinde durduğu amil ve neticeler bugün gerçekten üzerinde durulması gereken önemdedir. Sümerbank, Etibank ve benzerlerinin işletmeciliğe paralel olarak ele aldıkları bankacılık faaliyetleri doğrudan doğruya mevduat toplamak ilkesi üzerine kurulmuştur. Spekülasyon devrinin özel teşebbülse verdiği tavizler ve bu tavizlerle ilgili olarak İktisadi Devlet Teşekküllerinin özel sektörle ortak ve ölü yatırımlar yapmaya zorlanması bunu zaruri hale getirmiştir. Pamuk mübayaasında Sümerbankın çektiği nakit sıkıntısı ve bu teşekküllerin pamuk piyasasındaki nâzım rolünü hatırlamakta da fayda vardır.

Aneak, bu veya bu gibi yönleri olması gereken bankacılık şubelerinin plâsman konusundaki davra-

nışlarını, yani birikmiş mevduatın kendi ihtiyaç ve kaynakları için istimali gerekirken özel sektöre kredi açarak maksatlarından uzaklaşmaları yerilbilir ki, bu da ayrı bir tartışma konusudur.

Yukarıda sözünü ettiğimiz mevduatla, başka bir deyimle halktan bir çeşit borç alarak işletmeleri finanse etmekte bir devekuşu garabeti mübahede eden yazar, nedense özel teşebbüs tarafından kurulmuş hususi bankaların arkasındaki işletmelere ve bu bankaların mevduatını bu bankaların finansmanına sarfetmeleri noktasına değinmemekte çok dikkatli davranmaktadır.

Hususi bankalar kimdir? Hususi bankalar teraküm etmiş mevduatı neden tümü ile bankacılık hizmetlerinde kullanmazlar? Niçin gayrimenkul için büyük yatırımlar yaparlar? Nâzım hesap kayıtlarındaki çok hanelli rakamlar hangi sebeple yıllık kâr üzerinde tesirsiz kalır?

Kaldı ki, bazı bankaların son on yıllık devirde başını can damarları üzerinde dahi denemelerde buldukları ve çok kere başarıya ulaştıkları da kulağın kulağına isildanan sözlerdendir.

Bugün Ticaret Odalarının muteber ve adı geçen derginin bildirisine katılma kararı verenlerden bazılarının çok kısa zaman evvel Merinos fabrikasının kumaşlarını alabilmek için zamanın büyüklerinin mü-

zaheretlerini teminen hususi kalemlerde kuyruk oldukları unutulmamıştır.

Topluma devleti köstüleyen, devlet işletmeciliğinin faydasızlığını telkin eden, nihayet ŞEHİR AĞALARININ çıkarlarına yöneltilmiş bir yazının manşetindeki «KEMALİZM» kelimesinde bir «esbabı muhaffefe» kurmazlığı görmekte elbette haklıyız. Bu samimiyetin ya ötesi ya da berisidir ama, hiçbir zaman kendisi değildir.

Sağduyu, ATATÜRK heykeli merdivenlerine İltica ederek, bir milletin kaderini ilân gelirlerine ipotek edenlerin daima karşısında olacaktır.

İsmet Ömer Küntay

Dilekçe

Vergiler İtiraz Komisyonu Başkanlığına

Edremit

İtiraz eden: Tamirci terzi Kâzım Binbir (Tuzcu Murat mahallesi Bayramyeri caddesi No.15).

Karşı taraf: Edremit Vergi Dairesi

İtiraz edilen: 257 lira vergi ve 100 lira T.B

Olay: Edremit'in Bayramyeri semtinde çoğunluğu fakir insanların süküklerini diken, yırtıklarını yamayan, eskilerini tersyüz yapan tamirci terzidir. En büyüğü skiz yanında üç çocuk babası olan bana üç gün evvel 170 sayılı kârne ile 3600 lira yıllık kazanç sağladığım takdir olunarak 257 lira vergi ödemekleğim tebliğ olundu. Mezkûr takdir ve tahakkuk yersiz ve kanunsuz-

dur gılsalı: Anayasamızın 41 nci maddesi aynen şöyledir: (İktisadi ve sosyal hayat adalete, tam çalışma esasına ve herkese insanlık haysiyetine yararlı bir yaşayış seviyesi sağlanmasın amacına göre düzenlenir.) Komisyonun takdiri % 100 doğru olsa dahi üç çocukla Edremit gibi hayatın pahalı olduğu bir kasabada 3600 lira ile bir sene müddetle insan haysiyetine yararlı bir seviyede yaşadktan sonra vergi de verebileceğim iddiasına dayanan takdir gülünçtür. Bu itibarla her ne suretle olursa olsun buna vergi salınması anayasaya aykırıdır. En az günde on saat vıran dükkâm bekliyerek kazanabildiğimle ölmeyecek kadar gıda alıyoruz. Çok zaman Arapaçı, acı filiz gibi isim taktiklerimiz olmaları yiyoruz, güydizimiz yamadır. Sosyal bir devlet olan Türkiye Cumhuriyetinde benim kadar kazananlara vergi salınması kanunsuzdur, kaldırılması iltiza eder.

Bu vergiyi takdir eden komisyon veya tarh edenler ayda brüt 250 lira ileretle beni çalıştıracak bir mültesse biliyorlarsa bu işi minnetle kabul etmeye hazırım. İnsan haysiyetine yararlı hayat seviyemizi dükkânımızda ve evimizde de göreberek salınan vergiyi kaldırmasını komisyonunuzdan iltirham ederim.

Atatürk'ün defteri

«Y Ö N» dergisinde yayınlanan Atatürk'ün not defteri başlığı altındaki yazıyı okudum: Bende böyle bir not defteri vardır. Köyü vıncen renkli maroken-

ÇAĞRI

YÖN çeşitli çevrelerden gelen sabotajlarla karşı karşıya bulunmaktadır. YÖN, azimli okuyucu külesinin desteği ile, onu batırmak isteyenlerin emellerini iboşa çıkarmayı ve güçlükleri yenmeyi bilecektir. Mücadeleyi kolaylaştırmak ve gazeteyi daha mükemmel bir hale getirmek için, YÖN okuyucularına abone olmayı ve tanıdıklarını abone yazılmaya teşvike çağırıyor.

YÖN'e abone olunuz ve tanıdıklarınızı YÖN'e abone ediniz.

YÖN, bu maksatla, «UCUZ ABONE SERVİSİ» kurmuştur. Yıllık abone 40, 6 aylık abone 20 liradır

Abone için müracaat adresi:
P.K. 512 — İstanbul

kaplı küçük bir not defteridir. Bu defter, aşağı yukarı 65 kadar yapıklardır. Ancak üç yapığında kurşun kalemle yazılmış Atatürk'ün notları vardır. Bu notlar, Cumhuriyetin ilânına, ilk Başvekil olarak İsmet Paşa'yı sevgisine, İstanbulda muhalefet yapan birkaç gazetesinin adlarının tesbitine ve Sayın Rauf beyin Vatan ve Tevhit gazetelerine beyanatına, Lâfife hanımın ve kendisinin geçirdiği rahatsızlıklara ait olup dergide yazıldığı gibi Atatürk'ün birçok tasavvurları, plânları ve düşüncelerine ait bir tek söz bile yoktur.

Geçen yıl Milli Kütüphanesi müdürü Sayın Adnan Ötügen'i ziyaret ettim. Kendilerine bu defterden bahsettim. Mikro filiminin alınması imkânını sordum. Muvafakat buyurdular. Düşüncem, bu mikro filimlerden birer tanesini Milli Kütüphaneye ve İnkilâp Müzesine, aslımı da Ankaradaki Büyük Millet Meclisi Müzesine vermektir. Bu düşünceyi beraberce Müzeyi gezdiğimiz arkadaşlar yanında müzenin kurucusu ve müdürü rahmetli Kemâl beye de söylemişim. Bu

defteri bilhassa Atatürk'ün hüviyeti üzerinde eser yazmak gibi çok ağır ve şerefli bir gayret gösteren yazar arkadaşlardan birine emaneten vermişim. O bana geri verdi. Bir aralık bu defterdeki notlara istinaden bir gazetemizle de yazı çıktık. Bu defterden faydalanmak isteyen arkadaşlara defteri vermekten çekinmedim. Ancak ev nakli sırasında, binlerce ciltlik kitapların ve dosyaların arasında bu ve bunun gibi şahsi hatıralar da vardı. Adnan beyle temastan sonra kendisine verilmek üzere defteri aradım. Cumhuriyet gazetesi muhabiri Sait Terzioğlu arkadaşımızın da isteği üzerine bu aramaya sıkıca devam ettim. Teesürle kaydedeyim ki henüz bulamadım. Bir tahminim de bu defterin bir arkadaşta unutulmuş olmasıdır. Kıymetli derginin vasıtasıyla böyle bir arkadaşta ise, defteri bana geri vermesini veya mikro filimleri alınmak üzere doğruca Sayın Adnan Ötügen'e ve aslımı da Büyük Millet Meclisi Müzesine teslim etmesini rica ederim.

Saygılarımla,
Şükrü Sökmensüer

refah yolu

TASARRUFLARINI
ZİRAAT BANKASINDA
TOPLAYANLARA AÇIKTIR

ZİRAAT BANKASI

UĞUR K.

SUYU ARAYAN ADAM

Yazan:

Şevket Süreyya AYDEMİR

ÖZ YAYINLARI

Sok. 44 No: 5

YÖN — 006

Bahçelievler ANKARA

HAFTALIK FİKİR VE SANAT GAZETESİ

İmtiyaz sahibi ve mesul müdür: DOĞAN AVCIOĞLU

Kurucuları: Cemal Reşit Eyüboğlu, Mümtaz Soysal, Doğan Avcioğlu

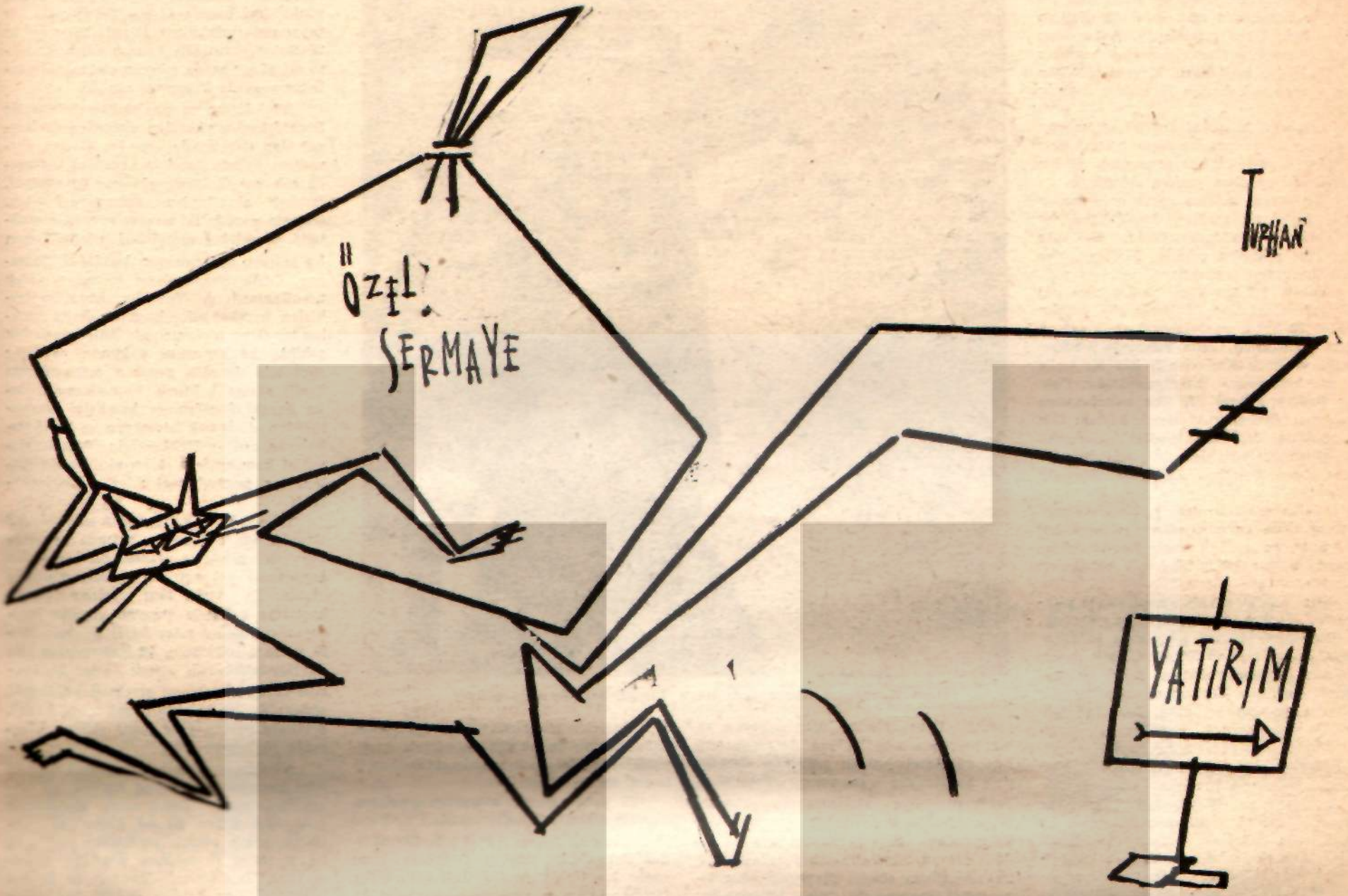
(BASIN AHLAK YASASINA UYMATI TAHHÜT ETMİŞTİR)

YÖN

İDAREHANE: BAKANLIKLAR — ANKARA.
ATATÜRK BULVARI 137/8
Telefon: 12 72 88 ★ İstanbul Bürosu: Nispetiye sokağı 32 Cagalolu, Posta kutusu: 512 — İstanbul, Telefon 229315 ★ Dizilip basıldığı yer: VATAN Gazetecilik ve Matbaacılık T.A.Ş. — İSTANBUL

ABONE: Yıllığı (52 sayı) 50 T.L., altı aylığı (26 sayı) 25 T.L., üç aylık (13 sayı) 12:50 T.L.'dir. Öğretmen ve öğrencilere indirimli abone tarifesi: Yıllık 40 T.L., altı aylık 20 T.L., üç aylık 10 T.L.'dir. Yurt dışı abonelerinde posta ücreti tutarında ilâve yapılır.

İLÂN: Beher sütunda santimetresi 25 T.L. dir. 1, 3, 4, 5 ve orta sayfalara ilân kabul edilmez. Renkli ilânlar özel tarife ve pazarlığa tâbidir. Devamlı çıkacak ilânlar için özel anlaşmalar yapılır. İlânlardan dolayı hiç bir mes'uliyet kabul olunmaz.

Karanlık

Bütün iyimser sözlere rağmen, Türkiye'nin iktisadi, siyasi ve sosyal tablosu henüz karanlıktır. Bütün devralara el atmaları beklenenler, hâlâ küçük çekimlerin düğümleriyle meşgul. Parlamento, insanı deli edecek bir miyoplıkla, tam bir sistem ve felsefe yokluğu içinde bocalayıp durmaktadır. Memleketin perişan manzarası karşısında sabırsızlıklarını çileden çıkarmak için ne mümkünse yapıyor.

Ufukta bazı gelişme görülmeseydi, bazı kapadannmalar, uyanışlar sezilmeseydi, bu karanlık tablo karşısında iyice kötümserliğe kapılmak, bütün umudu kıyamet günlerine bırakmak mümkündür. Ama, geleceği bu derece ışısız saymamak için bir sebep var ortada. Davalara temel çözümler getiren sosyalist düşünce, bir siyasi hareket hâline gelmek üzere.

Uyku

Bu noktaya erişmek kolay olmadı. Hayatlarını emekleriyle kazananlar, yediklerini günlük didinmelerinden çıkararak, istismar yollarına sığınmadan alınteri ve göznuşuyla çalışanlar, uzun vadede menfaatlerinin hangi siyasi kademeyle ifade edildiğini anlamakta güçlük çektiler. Oylar, niçin ve nasıl olduğu bilinmeden, rastgele partilere akıp gitti. Çalışanlar çalışmalarını, düşünmeleri düşüncelerini bağkalarının ekmeğine yağ sürmek için harcadılar. İktidarlar değişti, partiler kuruldu, partiler dağıldı, partiler birleşti, partiler yeniden geldi; ama, alınteri ve göznuşuyla çalışanların kaderi değişmedi.

Mümkün kurtuluş hareketinin fırtınaları daldığına sonra, muhafazakârlık Türkiye'ye gelince geldi, çörelendi. Hangi ad, hangi bayrak, hangi slogan altında olursa olsun, Türkiye'nin «muhafazakâr parti» si,

yıllar yılı, iktidardadır. Değişen, meclis gruplarının sayısı ve sırasından ibaret. «Muhafazakâr parti» bugün de iktidarda. Dört meclis grubu, gerekince, temel muhafazakâr tutum etrafında birleşebilmektedir. Bu bakımdan hattâ «iktidar» ya «muhalefet» arasındaki münasebetleri tehlikeye sokan meseleleri gözden geçirmek kadar öğretici bir şey olamaz. Son ayların buhranları temel kavgalardan mı çıktı? İktidardaki gruplar hareketsizlik içinde yüzerken öbürleri hamle mi istediler? Bir grup ileri devletçiliğe gitme niyet etti de ortalık ondan mı karıştı? Koalisyon, temel politika görüşlerinde ayrılıklar olduğu için mi tehlikeler geçirdi? Bu konularda hükümet, hattâ parlamento istikrarı öylesine tam, öylesine sağlam ki... Siyasi çekimlerin ipi, Türkiye'de, temel tutumlara değil, hâlâ ufak konulara, meselâ Kayseri hapishanesinin kapı tokmağına bağlı.

Alınteri ve göznuşuyla çalışanlar, şimdiye kadar, bu siyasi kanallardan seslerini duyurmakta uğraştılar. Mesele, bu partilerin listeleri yoluyla Parlamento'ya bir iki temsilci sokabilmekten ibaret olsaydı, eskiden bunun az çok sağlandığını söylemek mümkündür. Ama, nisbi temsildeki «hâşin adaylık» kavgaları, listelerin en rahat sıralarını hep «muhafazakâr parti» nin adamlarıyla doldurdu; alt sıralara ilâştirililer «dar kapı» dan geçemediler. Bugünkü Parlamento, işsiz, köylüsüz ve sistemsizdir.

Rüya

Çalışan ve günlük ekmeği için didinen kütünelere hak sağlamanın veya edinilmiş hakları savunmanın yolu mutlaka siyasi hareketten geçmez» diyenler çıkacaktır elbette. Bâki bazı işçiler, paylarına düşen dilimi arttırmak için tek yolunu sendikacılıkta bulacaklar. Bazı öğretmenler, doktrin hareketlerini-

den uzak durup, kurdukları derneklerle meslek dertleriyle uğraşmasını yeter sayacaklardır. Bazı memurlar, tek ümitlerini maaş artışlarına bağlayacaklardır. Bir kısım gençlik, sadece kültür toplantıları ve meydan mitingleri yoluyla sesini duyurduğuna inanacaktır. Köylü, başkaları için sandığa oymakla siyaset işini bitirdiğini, seçtiği ağanın Ankara'da kendisini gözeteceğini sanacaktır.

Siyasi hareketleri koltuk değişmelerinden ibaret sayanlar ve belli bir doktrin etrafında birleşip uzun vadede menfaatlerini bu doktrin başarısında aramayanlar, günlük hayatlarını günlük uğraşmalarla düzeltebilmenin rüyası içindedirler.

İşlik

Yediklerini hergünkü didinmelerinden çıkararak, sosyalist düşünceyi yerleştirmek için birleşmek ve harekete geçmek zorundadırlar. Menfaatleri ve kurtuluş yolları bundadır. Sosyalizmi siyasi hareket yoluyla iktidara getirmedikçe, sendikacılık ve örneklilik yoluyla elde edilenler fazla bir şey ifade etmeyecektir. Uğraşmaların en başarılı olduğu hâllerde bile, yapılan şey, «muhafazakâr parti» mensupları ile aradaki açıklığı olduğu gibi tutabilmekten ibarettir. Sendika ve grev yoluyla ücretini arttıran işçi, sistemi değiştirmedikçe, bu artışın, yükseltilen fiyatlar, suni himayeler ve başka yollarla, önünde sonunda yine kendisinden çıkarılacağını bilmelidir. Menfaatli, sadece ücret arttırılmakta değil, hızını kendi özlendilerinden alan, kendisine hem değer, hem de refah veren bir sistemi getirebilmektedir.

İşin bir de başka yönü var. Türkiye'de,

çalışanlarla birlikte, herkesin menfaati istisnal seviyesinin yükseltilmesinde ve hızlı kalkınmada. Ama, bu hızlı kalkınmanın, kütünelere ezmeden, sosyal adaletsizlik yaratmadan başarılmaması şart. Çalışanlar, hızlı kalkınmanın sosyalizmden başka yollarla da olabileceğini söyliyenerin hikâyelerine aldanmamalıdır. Türkiye'nin şartları içinde, ileri bir devletçilik anlayışına dayanmayan hızlı kalkınma, ancak, kütünelere sıkıntısı pahasına «her mahallede bir milyoner» yaratmakla mümkündür. Çalışanlar, böyle sine kalkınmalarla aynı çatı altında toplanamaz.

Uyanış

Sosyalist düşüncenin büyük bir siyasi hareket hâline gelmesi, bu noktadan sonra da kolay olmayacak. Başlangıçta, teşkilatlanma güçlükleri, ayrılmalar, bölünmeler sık sık görülebilir; sıkıntılar, yenilgiler çok kimsenin cesaretini kırabilir. Ama, dünyada hiçbir sosyalist hareket kolay doğmadı. Bütün dava, birlik ve yılmazlık noktasında toplanıyor. Hareket, ilk günlerden itibaren, dağılmamış, bölünmemiş bir kuvvet olarak doğabilmelidir. Türkiye'de, sosyalizmi bir hareket hâline getirmek isteyenlerin amacı, mutlaka tek bir kuvvet hâlinde birleşmek olmalıdır.

İkinci önemli nokta, toplumun bütün kesimlerinde aynı şuurun uyanabilmesi. Yalnız beden içisine değil, okuyana, düşünene, çalışan herkese, memura, çiftçiye, fikir içişine kendileri için tek çıkar yolun sosyalizm olduğunu anlatmak, onları aynı hareket içinde toplamak gerek. «Muhafazakâr parti», ancak bütün çalışanların elbirliğiyle yenilebilir.

REJİM

Sun'i teneffüs

Başbakan İnönü, geçen hafta, dört defa, Hava Kuvvetleri Komutanı Tansel ile görüştü. Geceleri Ankara sokaklarında görülen askerî devriyelerin sayısı arttı. Koalisyonun iki lideri olan İnönü ve Gümüşpala arasındaki söz düellosu şiddetlendi. Hava gerginleşti. Ankaralılar; «Ne oluyoruz?» diye birbirlerine soruyor ve beklemeye başladılar. Kayseri affı lâfının tazelenmesi, havayı birdenbire değiştirmişti.

Gerginlik, 22 Şubat korkusu geçer geçmez, bir kısım politikacıların normal davranışlarına dönmelerinin sonucudur. 22 Şubat öncesi oyunları, yeniden sahnededir.

Bu durum, rejimin ancak ordu korkusuna dayanarak ayakta durabildiğini, bir defa daha ortaya koymaktadır. Korkulan kuvvetler sahneden çekilsin, 27 Mayıs öncesi devre geri gelecektir.

Şimdi, 1,5 ayı aşan, anlaşılması güç bir rötarla, Meclise 22 Şubat affı getirilecektir. 22 Şubat günü kaçacak delik arayan bazı politikacılar, affın aleyhinde bulunmaya ve bunu Kayseri affı için bir vesile olarak kullanmaya hazırlanmaktadır. Devlet Başkanı Gürsel ile, fikir mutabakatına vardığını söyleyen A.P. Genel Başkanı Gümüşpala'nın da, Parti içindeki huzursuzluğu gidermek endişesiyle, Kayseri affına ittifak etmesi, durumun ciddiyetini artırmaktadır.

Vatan sahında artan gerginlik ve toplumdun zinde kuvvetlerinden yükselen horturtular, bu politika donkişotlarını frenlemezse, buhran bütün şiddetiyle patlak verecektir.

Her halükârda, sun'i teneffüslerle yaşatılmak istenen koalisyon, iflâs etmiştir. CHP. Genel Başkanı için, iflâsı kabullenmek, açıkça AP., YTP. ve CKMP. mütedillerine dayanarak hükümet etmek ve kabineyi buna göre değiştirmek en mâkul yol olarak gözükmektedir. Fakat Başbakan İnönü'nün asıl dayanağı, sosyal ve ekonomik alanda, bir an önce cesur hamlelere girişebilmesini isteyen toplumun zinde kuvvetleridir. İnönü, bu kuvvetler sayesinde, bugün iktidardadır. Ve ancak bu kuvvetler sayesinde rejimi yaşatabilecektir. Fakat bu kuvvetlerin desteğinin devam edebilmesi için, dış yardım almak ümidine ve kâğıt üzerinde bir kalkınma planının hazırlanmasına dayanan bugünkü yönsüz gidişten ve uyşukluktan kurtulmak lâzımdır. Cesur reformlara girişmedikçe, bol dış yardım sağlansa ve kâğıt üzerinde mükemmel bir plan yapılsa bile, durum düzelmeyecek ve rejim, susuz kalan bir nebat gibi kuruyup gidecektir.

KOALİSYON

İpler koparken

İnönü, bakanlarından, şimdiye kadar yaptıkları işlerin listesini istedi. Listelerde, bakanlıkların Hükümet politikasının yürütülmesiyle ilgili icraatı ile Milletvekilleri ve Senatörlerin arzuları üzerine yapılan işler ayrı ayrı yer alıyordu. Listeler, çabucak tamamlandı.

Listeler, incelence, Hükümetin etrafta söylendiği kadar partizane bir davranışa sahip olmadığı ortaya çıktı. Başbakan arzusunun naif olması, davasını ispat etmişti. Nitekim İnönü daha sonra şöyle dedi: «Gümüşpala bana bakanların partizane hareket ettiklerini, bilhassa AP li vatandaşların haklarını yediklerini söyledi. Misal istedim, tohumluk buğdayların dağıtılışında şikâyet etti, idari makamlardaki tasarruflardan bahsetti, banka kredilerinden söz açtı. İlk anda ona verdiğim cevapta, söylediği şikâyetlerin tahakkukuna yol açan makamların başında AP li bakanların bulunduğu oldu. Tarım Bakanı AP liydi, İçişleri Bakanı AP liydi ve nihayet Ticaret Bakanı AP liydi. AP li bakanların da AP lilere karşı partizane hareketine imkân yoktur.»

İnönü, Gümüşpala'ya verdiği bu ilk cevaptan sonra da daha etraflı bir cevap hazırlayabilmek için bakanlarını seferber etmişti. Bakanlıkların icraatına ait listelerin hazırlanışı, bununla ilgiliydi.

İnönü, gerekli cevapları hazırlıyordu, ama kızgınlığı da geçeceğe benzemi-

Hava Kuvvetleri Komutanı İrfan Tansel, Başbakanlığa geliyor

yordu. Hem öylesine benzemiyordu ki, bir konuşmasında bu son derecede tedbirli ve idareli bilinen politikacı Gümüşpala hakkındaki hissiyatını, «Paşa Paşa dedikse...» diye açıklamaktan kendini alamadı. İnönü'yü çileden çıkararak Gümüşpala'nın, Köy yollarının yapımı ile ilgili bir yönetmeliği «Anayasaya aykırılık» ile itham etmesi olmuştu. Onbir tane AP li Bakanın da imzası bulunan bir yönetmeliği «Anayasaya aykırı» olmakla itham eden Lider, sanki Koalisyonun iki kanadından birinin değil de, muhalefet partilerinden birinin, hem de, insafsız hücumlarla hükümete zayıflamaya çalışan muhalefet partilerinden birinin lideriydi.

Nitekim İnönü, bu garip hücum ve buna eklenen bir takım manevralar karşısında, «Ben zaten başından söylemişim, bu iş böyle olmaz. Koalisyon kabinesi kurulurken, koalisyonu kuran partilerin liderleri bu koalisyon hükümetinde vazife almalıydılar. Almazlarsa sonradan bir takım ihtilâflar çıkar, Lider dışarda kalırsa, kendisinden daha alt kademedeki bakanların icraatını yermeye kalkar, nitekim de böyle olmuştur» diyordu. İnönü, kendisini bir kere daha haklı çıkararak bir görüş karşısında hem kızıyor hem seviyordu. Gene bir konuşmasında, «Gümüşpala'dan şikâyetçiyim» demekten kendini alamadı.

Gümüşpala bir değil bir çok noktada hükümete karşıydı. Böylesine bir durumda ise koalisyon yürümezdi. Gümüşpala'nın yaptıklarını gerçek muhalefet partileri liderleri yapıyorlardı. İnönü bunu açıkça belirtmekte mahzur görmüyor, «koalisyon ciddi şekilde buhran geçiriyor» diyordu.

Soldan geri çarkı

İnönü koalisyon buhran geçiriyor derken, bir açık kapı bırakmaktan da geri kalmıyordu. Koalisyonun buhran geçirdiğini söylüyor, bundan AP liderini sorumlu tutuyor, ama kabinesindeki AP li bakanları da kendinden yana tutmak, hatta AP grupunda sayıları pek kabarık da olmasa bir kısım Senatör ve Milletvekilleri Gümüşpala'dan ayrı tutmaya çalışıyordu. «Ben kabinemdeki AP li bakanlarla son derece iyi geçiniyorum, parti mülâhazalarıyla bunların bir tekinin bile değiştirilmesine razı değilim» diyordu.

Koltuklarının altlarından kayacağı sezen bakanlar ise İnönü'nün bu sözleri karşısında ona daha sıkı sarılmaktan kendilerini alamıyorlardı.

22 Şubat gecesi kâbusunu unutamamış bir takım AP milletvekilleri ve Senatörleri için de durum AP li bakanlarınkinden daha farklı değildi. Onlar da, biraz yanlış bir teşhis sonucu, İnönü'nün daha fazla kızdırılması sonunda koalisyonun dağılmasından ve yeni bir buhranın çıkmasından korkuyorlardı. Korktukları için de Koalisyonun yaşamasından yana oluyorlardı. Bu hava, geride kalan günler içinde Gümüşpala'ya açıkça hissettirildi. AP li bakanlar ise aralarında toplanmışlar, «hep beraber geldik hep beraber gideriz» diye karar almışlardı. Müteaddit ve kaypak bir politikacı olarak şöhret yapan Paşa Paşa, durumun umduğundan da kötüye gittiğini, hissedince bir parça geriledi. Maddeleri arasında en ufak bir fikir birliği bulunmayan dört maddelik bir bildiri ile bazı hususları açıkladı: Bildirinin ilk maddesi, bir takım Antf Palası gazetelerinin parti içinde anlaşmazlıklar olduğu yolundaki yayınlarını yalanlıyor, ikincisi, garip bir şekilde teşkil edilen yeni Genel İdare Kurulunun Çarşamba günü toplanacağını açıklıyordu, Bildirinin en önemli ve Paşalar arasındaki ihtilâfa parmak basan maddesi üçüncü maddeydi ve bu maddede ile Gümüşpala, Partisi adına Koalisyon konusundaki görüşü dile getiriyordu. Madde aynen şöyleydi: «Protokola riayet edildiği müddetçe AP nin koalisyona bütün kuvveti ile destekliyeceğini açıklamayı lüzumlu görmekteyiz.»

İnönü, Protokola riayet edildiği yolunda AP li bakanların da şahadetleriyle deliller topladığına göre, Gümüşpala için koalisyonu bozmak kolay olmayacaktır. Protokola riayet edilmediğini isbat, Gümüşpala ve arkadaşları için, zor bir iştir.

İki yüzlü kılıç: Af

Gümüşpala, 22 Şubat öncesi ve sonrasında partiden yapılan bir takım ihraçlardan sonra, teşkilâta hesap vermek günü geldiğinde hayli zorluk çekmişti. Disiplinli ve tertipli bir teşekkül den çok, rasgele toplanmış bir kalabalık halinde bulunan AP grubu ise bir türlü yola gelmek bilmiyor, her kafadan ayrı bir ses çıkıyordu. Hele ve hele Meclis ta-

lıından sonra şikâyetler öylesine ayyuka çıktı ki, Paşa Paşa ortalgı yatıştırmak için, akropatik hareketlere girişmek zorunda kaldı. Önce parti içi huzursuzluklara bir son vermek gerekiyordu. Bunun için de partideki müfritler ile mutedilleri bir çuvala tıkmak gerekirdi. Her iki tarafın da üzerinde ittifak ettikleri tek nusus vardı; Kayseridekilerin bir an önce salıverilmesi. Bir kere bu mesele ortaya atıldı mı, bunun gürültüsü diğer bütün gürültüleri bastıracağına, Gümüşpala bir rahat nefes alabilirdi. Ortada hazır bir de 22 Şubatçıların affı konusu vardı. Öyleyse iki af bir arada çıkar, meselenin önemli bir yanı da kapanmış olurdu.

Teşkilattan ve bazı milletvekilleri ile Senatörlerden yükselen seslerden de kuvvet alan Gümüşpala önce bu konuyu parmağına doladı. Şimdiye kadar af konusunda çok şey dinlemiş, çok şey öğrenmişti. Derhal el altından çalışmaya başladı. Gürsele yaptığı iki ziyaret sırasında muhtelif memleket meseleleri görüşülürken bu konuyu da açmaktan kendisini alamamış, üstelik konuşmaların sonunda azıcık umutlanmıştı da. Nitekim, koyduğu teşhisten hareket ederek, geçen hafta yapılan bir Grup toplantısında üstü kapalı bir şekilde af konusuna dokundu ve bir süre için de olsa, grupları mensuplarını kendi ağına baktırdı. Konuşmasının daha önceki fasıllarında kendisini protesto eden, dinlemek istemeyen ve hafta vahalayan azıllı müfritler bile, Gümüşpala'nın af konusundaki sözlerini dikkatle dinlemişler, sevmedikleri lideri affılamışlardı.

Ne var ki, Gümüşpala'nın af kozu, AP Gruplarında değilse de basında ve zinde kuvvetler nezdinde ufaktan bir kıyametin kopmasına yol açtı. 22 Şubatı unutmuş olanlar ile bunu blöf sayanlar akılları başlarına gelip de durumu yeniden kavrayınca kadar sular hayli bulandı. Hele ve hele İnönü'nün, 22 Şubatçıların affı ile Kayseridekilerin affını asla birbirlerine karıştırılmaması gerektiği yolundaki sözleri de bu kulaklara gidinceye kadar, ortalıkta çoktan yeni Junta lâfları dolmağa başlamıştı bile.

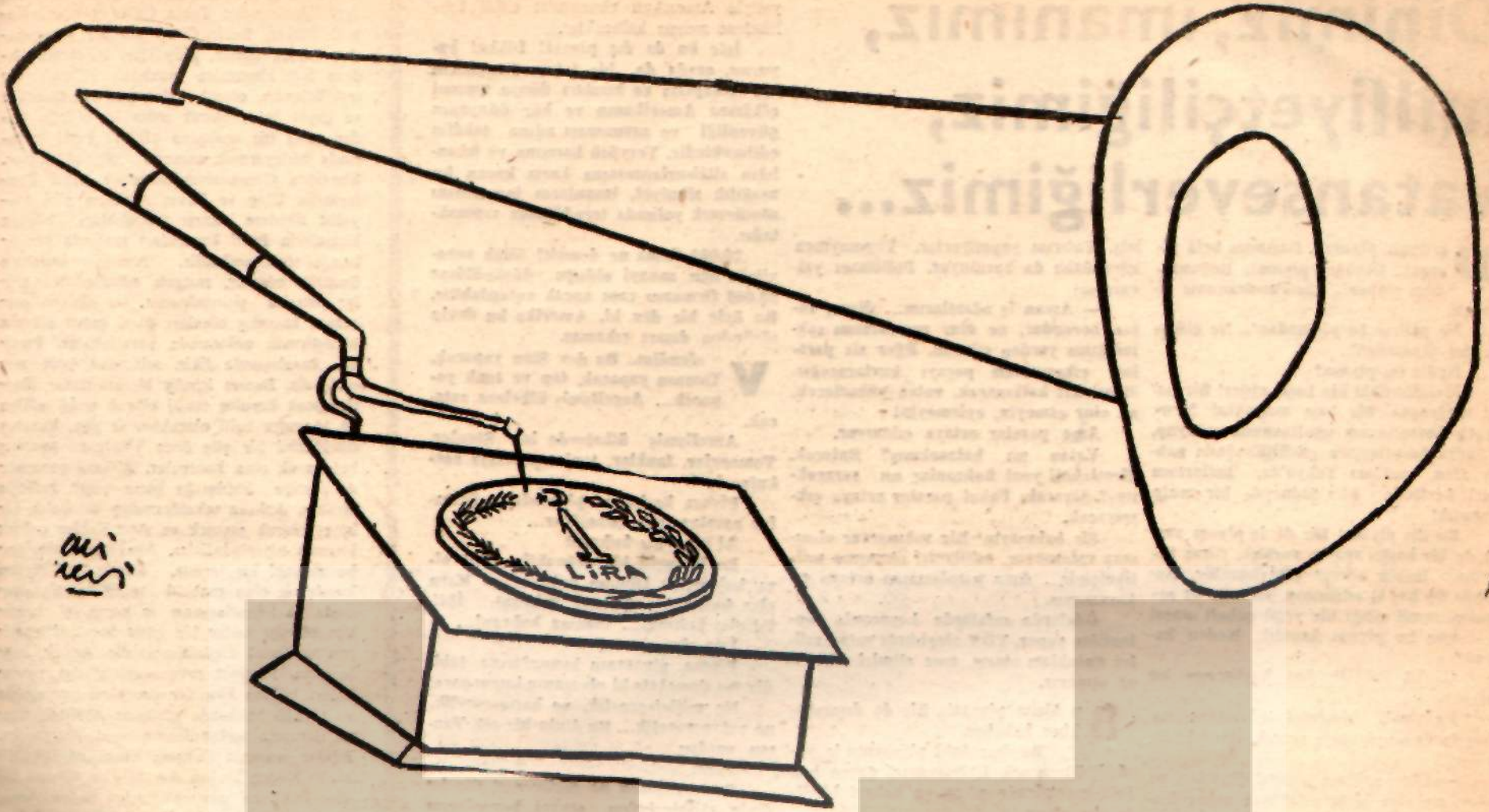
Nitekim gazeteciler, kendileri ile yüz yüze konuşmayan müthiş korkan AP Genel Başkanına, Genel İdare Kurulunun yeni üyelerinden Kemal Bağcıoğlu vastasıyla yazılı olarak sordukları bir soru ile meseleyi deşmekten kendilerini alamadılar. Gazeteciler, «Münhasıran 22 Şubat hareketına katılan emekli subayların affı teklifini AP lideri olarak imzalayacak mısınız?» diye soruyorlardı. Daha önceden Gümüşpala'nın, tek başına böyle bir teklifi imzalamıyacağı ve desteklemeyeceği söylentileri çıkmıştı. G Ü M Ü Ş P A L A , yazılı soruya gene yazılı bir cevap verdi ama bu soruya hiç bir ışık getirmeyen, «idare-i maslahatçı» bir cevaptı. AP Lideri, henüz bize resmen intikal etmiş bir şey yoktur, ederse Genel İdare Kurulunda görüşür bir karar veririz» diyordu. Sorunun sorulduğu gün yayınladığı bildirisinde ise Gümüşpala, Grupta yaptığı konuşmada Gürsel ile konuşmalarına vardığı fikir mutabakatı konusunun bazı gazetelere yanlış tefsir edildiğini belirtmeye de ayrıca bir madde ayrılmıştı.

Konuşma dozajını tesbitte her gün ayrı bir zorluk çeken AP Liderinin af konusundaki tehlikeli silah kullanmaktaki beceriksizliği, böyle görünmektedir ki, önümüzdeki günlerde, Parlâmentoda yeni bir takım anlaşmazlıkların açığa çıkmasına yol açacaktır.

Tavizi ver, kurtul

Gümüşpala, partisi içindeki huzursuzlukların had safhaya girdiği şu son zamanlarda, başka bir taktiğe deha baş verdi. Saim Sarıgöllu, Şinasi Osma gibi bazı akıl hocalarının da itmesiyle, Genel İdare Kurulunda değişiklikler yaptı.

Taktik basittir. Bir takım Genel İdare Kurulu üyeleri, Rauf Kıray, Saki Zorlu v.s. parti içi ihraçlarda yıpranmışlar ve teşkilâta damgalanmışlardı. Bunların kurtul dışında bırakılması, müfritler cenahını nisbeten feraha çıkarır, tenkitleri önlerdi. Akif İyidoğan ile Nihat Su ise iyiden iyiye İnönü'nün adamları, damgasını yemişlerdi. Bunlar da saf dışı bırakılır, Gümüşpala'nın son zamanlarda pek be-nimsediği Koalisyon içindeki muhalefet liderliği havası kuvvetlendirildi. Hele bunların yerlerine, tarafları tatmin ede-

YAZISIZ

cek bir kaç isim konursa, teşkilâtın Genel başkanı şahsına müteveccih bucumları hayli yumuşar, ilerde yapılacak Genel Kongreye kadar da havada bir yumuşama olurdu.

Bu kaygılar içinde, AP nin dokuz kişilik kurucular heyeti bir toplantı yaptı. 25 kişilik Genel İdare Kurulunun istifasını kabul edip, Genel İdare Kurulunu yeni başlatırken, Ancak bu formaliteyi öylesine yaptı ki, ertesi sabah, Genel İdare Kurulundan istifa ettiğini öğrenen Üyelerden Rauf Kiray, gazetecilere, «valahi benim haberim yok ama demek ki istifa etmişiz» dedi. Kurucular Meclisi, 25 kişilik Genel İdare Kuruluna 11 yeni tayin yaptı. Bunlar öylesine tayinlerdi ki, İsayı da Musayı da tatmine matuftu. Fethi Tevetoğlu, Haluk Nurbakkı, Turhan Kapanlı, İzzet Birand gibiler müfrit gruba mesu payı olarak içeri alındılar! Bu arada, gazetecilerin gözünden kaçan bir başka oyun da ayrıca oynandı, 25 kişilik Genel İdare Kuruluna sadece 24 tayin yapıldı. Bir üyelik boş bırakıldı. Bunun kerameti ancak iki üç gün sonra ortaya çıktı. YTP nin müstafi milletvekili, müfrit Ertağrul Akçanın Gümüşpala ile yaptığı başbaşa bir konuşma, boş bırakılan bu üyeliğin YTP den AP ye gelecek Akça ve taraftarları için ayrıldığını gösterdi. Ne var ki, Gümüşpala Akça arasındaki ilk temasta pazarlık tam olarak sonuçlanmadığından, durum açıklanmadı.

Ragıp Gümüşpala

YON, 11 NİSAN 1962

Kurucular Meclisinin, teşkilâta girin gözükmek endişesiyle yaptığı değişiklik ise, teşkilâtı ne memnun etti, ne bedbin. Bir takım milletvekilleri Gümüşpala revizyonuna ad taktılar: Uyumta operasyonu.

Gerçekten de Genel İdare Kurulunda yapılan değişiklik, bir yatıştırma politikasının tezahüründen başka birşey değildi ve aktı hocalarının tesiri ile Gümüşpala tarafından yapılmıştı ama, sonuç her şey rağmen pek umulduğu gibi olmadı ve zaten Lidere karşı itimatlı olanları daha çok itimatlılığa sürükledi.

Kurucular, Genel İdare Kurulunu tazelemek konusunda ilk anda hayli tereddüt göstermişlerdi. Tüzüklerinin ve Cemiyetler Kanununun dışında bir iş yapmak istemiyorlardı. Bunun için de gece yarısında da olsa Yargıtayın bazı üyeleri ile İşleri Bakanlığının Cemiyetler masasından bazı insanların görüşünü almadan yapamadılar. Aldıkları cevaplar genel olarak müsbet olunca da, sür'atle değişikliğe gittiler.

Genel İdare kurulundaki bu değişikliklerle birlikte, AP nin Meclis grupları da şöyle bir yerlerinden oynadı. Olayın gerisinde yatanları bilenler vardı, bilmeyenler vardı. Bilenler bilmeyenlere anlatacak yerde, endişeleri körüklemeyi uygun buldular. Bunun üzerine de Gümüşpala Grubu bir yayılım ateşine maruz kaldı. Meselâ Süreyya Endik, Gümüşpala'nın beynine rağmen AP nin bir beyin olmadığını söyleyerek, partiden istifa etti. Ne var ki bu istifa, sadece yarım saat süre ile yürürlükte kaldı ve sonra Endik üç arkadaşının kolları arasında salona döndü. Buna karşılık hepsi de birbirinden değişik sebeplerle iki milletvekili ve bir Senatör AP den istifa ettiklerini belirttiler. Bunlardan Celil Cevherioğlu, AP nin tehlikeli bir oyun içinde olduğunu söylüyor, politikası belli olmayan bir partide durmam diyordu. Menderes devri basın dâvalarının bu şöhretli simasının CHP ye geçmek maksadıyla, bu çıkışı yaptığı söyleniyordu. Mehmet Başaran adlı milletvekili ile Resat Özarda'nın istifaları da, kendilerinin Genel İdare Kuruluna alınmaması tepkisiydi.

Genel İdare Kurulunun yeni isimlerle ilanından sonra ortaya bir başka mesele çıktı. Kendilerine oldukça taviz verilmiş olan müfritler, hele Genel İdare Kuruluna girdikten sonra ortaya birden bir takım tekliflerle çıktılar. Gümüşpala ya yaptıkları ziyarette Tevetoğlu, İzzet Birand, Turhan Kapanlı falan, Genel Sekreterin mutlaka değişmesi zaruretine işaret ettiler. Ama mesele sadece Genel Sekreterin değişmesi ile de kapanmazdı. Asıl mesele partiden ihraç edilmiş olan-

ların yeniden partiye alınmalarıydı, kabinedeki bazı bakanlar değişmeliydi, daha da önemlisi, Genel Kongreye hemen gitmek lazımdı. Tüzükte de bir değişiklik yapmak gerekiyordu. Sonra CHP ye karşı da daha belirli bir tavır takınılmahıydı.

Elini vermiş iken kolunu da kaptıran Gümüşpala, bu talepler karşısında bir an duruladı. Daha ilk özel temaslarda bu kadar çok şey isteyen Genel İdare Kurulu üyeleri, ya resmen masanın başında oldukları zaman neler isteyeceklerdi? İşte bu endişedir ki, geçen hafta çarşamba günü kurulan genel idare kurulunun toplantısını tam bir hafta sonraya bırakmak zaruretinin ortaya koydu. Bu arada Gümüşpala'nın emektar yaveri ve partinin Genel Sekreteri Şinasi Osma son derece üzgün, titrinin gideceğini anlamış, «Benim Genel Sekreter olup olmamam önemli değil. Paşa ile benim aramı açmaya çalışıyorlar, ama ben Genel Sekreterlikler olmasam da Paşam ile beraberim» diyordu. Osma'nın karşısına, Cevdet Perin ve Fethi Tevetoğlu çıkmışlardı.

Gümüşpala, elini verdiklerine, kolunu da kaptırmanın acısı içinde, Tüzüğün bir takım maddelerinin değiştirileceği vaadinde bulundu. AP, tüzüğünün son maddesinin son fıkrası, Kuruculara Genel Kongre toplanıncaya kadar olmak kaydıyla Tüzükte bir kere değişiklik yapmak imkânını veriyordu. Kurucular bu imkân çerçevesinde tüzükte bazı değişiklikler yapacaklar, ihraçlarda son derece büyük bir kolaylık sağlayan «Ç» fıkrasını değiştireceklerdi, tek meclis grubuna göre ayarlanmış olan parti tüzüğünde ayrıca, Cumhuriyet Senatosu Meclis Grubu da göz önünde bulundurularak yeni bir değişiklikler yapılacaktı. Sonra bir de il ve ilçe kongrelerinin daha seri toplanmasını sağlayacak hükümler getirilecekti. Gümüşpala bu konuda müfritlere söz vermekte zorluk çıkardı. Tüzük taddilatı Mayıs başına kadar tamamlanacaktı. Genel Kongre için de derhal faaliyete geçilecek, en geç yaz ortasında Genel Kongre toplanacaktı. Ama bunun kararını, Genel İdare Kurulu alacak, tarihi tesbit edecekti. Bu da ilk formalite ve seçim toplantısını takip eden günlerde yapılabilir. Genel Sekreterin değişmesine gelince, Gümüşpala bu konuda kesin konuşmaktan kaçındı.

Gümüşpala'nın üstünde durduğu ikinci nokta da, daha önceden ihraç edilmiş olanların yeniden partiye alınması konusu oldu. Bu işi kongreden önce yapmak mümkün değildi. Bu kendi prestijine vurulmuş bir darbe olurdu. Ama Genel Kongreden sonra bu «arkadaşlar» —tabir Gümüşpala'nındır—, yeniden partiye alınırlar, kayıtları tazelenirdi.

Ekrem Alican

Şimdi ne olacak?

Gümüşpala'nın, durumunu kurtarmak için giriştiği cüretli canbazlıklara rağmen, A.P. kazanı kaynamaktadır. Canbazlıklar, aksine, parti idaresini ele geçirmeye azimli görünen irki azınlığın ümitlerini arttırmıştır. Bir ara, yeni bir parti kurmaktan başka çıkar yol görmeyen irki azınlığın ümitleri ölçüsünde gayretleri çoğalmıştır. Gümüşpala, bu mücadeleden Genel Başkanlığı da kaybederek çıkabilir. Parti, İnönü'yü destekleyenler ve desteklemeyenler olmak üzere, açıkça ikiye bölünebilir. Fakat şu anda, A.P. den çok, koalisyonun durumu önemlidir. Kabinedeki A.P. li bakanlar, fiilen partiden kopmuşlar ve Gümüşpala'ya karşı cephe almışlardır. Gümüşpala da bakanlarından şikâyetçidir. İktidar Partisi A.P., sanki muhalefetteymiş gibi, bakanlıkları kontrol maksadıyla 21 kişilik bir gölge kabine kurmuştur!

Bütün bunlar, bizim koalisyona has acayipliklerdir. Normal olarak, Hükümetin düşmesi lazımdır. Bununla beraber, Başbakan İnönü'nün, C.H.P. ye ve C.H.P. dışındaki üç partinin mütedillerine dayanarak, durumu kurtarması beklenebilir. Fakat önemli olan, son dakikada buhranların önlenmesi değil, hükümetçe sosyal adaleti ve hızlı kalkınmayı sağlayacak bir politikayı ortaya konulmasıdır. Böyle bir politika mevcut değildir. Sosyal ve İktisadi alanda aynı görüşleri ve aynı çıkarları savunan insanların, partilerin içinde ve partiler arasında giriştikleri mânasız, fakat şiddetli ç-

Dinimiz, imanımız, milliyetçiliğimiz, vatanseverliğimiz...

Derdimiz piyasa!.. Başımıza belâ piyasa!.. Devâmz piyasa!.. Boğuntumuz piyasa!.. Cankurtaranımız piyasa!..

Ne gelirse bu piyasadan!.. Ne giderse bu piyasadan!..

Nedir bu piyasa?

Masallardaki bin başlı ejder! Bir başı mağrupta, bir başı mağrıkta! New-York borsalarının uğultusunda soluyup, Londra borsalarının gürültülerinde nabız atan, ayakları Tokyo'da, kollarının biri Berlinde biri Sidneyde bir acıyı yaratık!

Bu dış piyasa! Bir de iç piyasa var. O da bir başka acıyı yaratık. Biraz üleseniz tesbih böceği gibi büzülür. Aslında üç beş iş adamının üstünde at oynatıp, remil attığı bir yeşil çuhali masa! İşte bu piyasa kapalı!.. Neden kapalı?

Çünkü ihtilâllerden hoşlanmaz bu piyasa.

Ve şimdi hükümet adamlarımızın baş derdi bu piyasayı açmak. Önünde diz çöküp:

— Etme eyleme piyasa! diyorlar, ne olur, ne olur biraz açıl! Bak asker kıyasına girdi. Ortalıkta ne tüfek var, ne barut! Ne Tomson var, ne Sten!

Piyasa inanmıyor, yavaş yavaş burununu ucunu uzatıyor:

— Acaba?

Çok akıllı politikacılarımız açıklıyorlar:

— Piyasa açılacak ki işler düzelsin... diyorlar, iş adamı parasını ortaya dökerek ki buhranların sonu gelsin. Vatan tehlikede? Neden tehlikede çünkü piyasa kapalı. Piyasa kapalı olunca biz ne halt edelim?

Ne yazık ki iş adamları kös dñle-

miş. Yatırım yapmıyorlar. Yapmayınca işler daha da bozuluyor. Politikacı yalvarıyor:

— Aman iş adamlarım... diyor, vatan borcudur, ne olur paralarınızı sakladığınız yerden çıkarın. Eğer siz paraları çıkarırsanız paçayı kurtaracağız. Memleket kalkınacak, vatan yükselecek, ne olur etmeyin, eylemeyin!

Ama paralar ortaya çıkmıyor. Vatan mı batacakmış? Batacak. Memleketi yeni buhranlar mı saracakmış? Saracak. Fakat paralar ortaya çıkmayacak.

Siz bakmayın! Biz vatansever olmasın vatansever, milliyetçi olmasın milliyetçiyiz... Ama paralarımızı ortaya çıkaramayız.

Odalarda sofalarda heyecanlı toplantılar yapar, YÖN aleyhinde vatan millet nutukları atarız, ama elimizi cebimizde atmazız.

Bu bizim piyasa!.. Bir de dışarıdaki kine bakalım.

Bu dışardaki piyasanın iç yüzünü öğrenmek istiyorsanız, geçen haftaki gazetelerde çıkan şu haberi birlikte okuyalım:

Birleşik Amerikada yayınlanan bir özel rapora göre bir çok Amerikan firması silahsızlanmayı istememekte ve Cenevrede görülen silahsızlanma görüşmelerinden sonuç almamasını arzu etmektedirler. Raporda 20.000'e yakın Amerikan firmasının yurdun güvenliği ve hür dünyanın savunması için her yıl sarf edilen silahlanma masraflarından istifade etti ve bu ekonominin Amerikan iktisadında çok önemli rolü olduğu açıklanmaktadır. Buna göre Cenevrede alınacak her karar doğrudan

doğruya firmalara tesir edecek ve dolayısıyla Amerikan ekonomisi ciddi tehlikelere maruz kalacaktır.

İşte bu da dış piyasa! Dikkat buyurun, orada da bir takım firmaların kâr hesapları ve hırsları dünya umumi efkârına Amerikanın ve hür dünyanın güvenliği ve savunması adına takdim edilmektedir. Yeryüzü barışına ve insanlığın silahsızlanmasına karşı koyan bu aşağılık zihniyet, insanların inançlarını sömürmek yolunda tereddütsüz sapmaktadır.

20.000 firma ne demek? Silâh sanayinin ağır sanayi olduğu düşünülürse 20.000 firmanın çapı ancak anlaşılabilir. Bu öyle bir dev ki, Amerika bu devin sâirlerinden dışarı çıkamaz.

Vefendim.. Bu dev Sten yapacak, Tomson yapacak, top ve tank yapacak... Az gelişmiş ülkelere satacak.

Az gelişmiş ülkelerde ise Stenler, Tomsonlar, tanklar, topolar piyasayı korkutacak.

Piyasa korkunca piyasadaki firmalar paralarını kaçıracağız...

Al sana bir buhran!

Bu iki uçtu bir değnektir. Silâh olsa buhran!... Olmasa buhran!... Harp olsa buhran!... Olmasa buhran!... İhtilâl olsa buhran!... Olmasa buhran!...

İşte size piyasa!

Piyasa, piyasanın kanunlarına tabidir. Bu demektir ki piyasanın imanı para! Ne milliyetseverlik, ne barışseverlik, ne vatanseverlik... Bu dinin bir tek Tanrısı vardır:

Para!

Buna rağmen ne görüyoruz! Biz bu dünya sâiklerinden servet beyanlarını beklerken onlar bize vatan ve millet nutukları atmışa kalkmazlar mı!...

Havâli efendim... Ticaret ticaretir. Her malın fiyat etiketi üstünde olmalı. Ama çok iyi tanıdığımız bu malların üstündeki vatanseverlik etiketi, naylon faturanın iktikârından çok daha büyük kazık oluyor bu fakir memleketin halkına!...

İlhan Selçuk

kışmı, iş, ekmeç ve toprak bekleyen milletin ümitsizliğini arttırarak sürüp gidiyor.

VERGİLER

Zenginlere tâviz

Maliye Bakanı, Pazar günü yaptığı bir konuşmayla, gelir vergisinde yapılacak değişikliklerin ana hatlarını açıkladı. Değişiklikler, ziraatçılar ve yüksek geliri mükellefler için son derece avantajlıdır. Ziraatte, mükellef sayısını yarı yarıya azaltılmakta ve vergi miktarı indirilmektedir. Ticaret erbabı için ise, zararların 3 yıl yerine 5 yılda mahsubu, amortismanlarda oldukça geniş serbesti tanınması, bilançolarında varlıkların yeniden değerlendirilmesi, yatırım harcamalarının bir kısmının gelir vergisinden muaf tutulması

Bekir İnan

gibi hükümler sayesinde, yeni vergi kaçırma yolları açılmaktadır. Daha önemlisi, bu tedbirlerle çok az vergi ödeyen ve ciddi yatırımlardan kaçırın özel sektöre, devlet gelirleri devredilmektedir. Böylece, gelirlerinin azlığından şikâyet eden devlet gelirleri, hiç değilse kısa vadede daha da azalacaktır.

Gelir Vergisi Tâdil Tasarısının ikinci özelliği; yüksek gelir dilimlerine uygulanan vergi nisbetleri çok büyük ölçüde indirildiği halde, ufak gelirlerin vergi nisbetinin azaltılmasında çok basit davranışın olmasıdır. Meselâ ortalama vergi nisbeti 75 liralık gelirden yüzde 7, 150 bin liralık gelirden yüzde 11 nisbetinde inmektedir. Buna karşılık, 10 bin lira yıllık gelirden azalma yüzde 1, 5 bin liralık yıllık gelirden ise yüzde 0,7 dir! Başka bir deyişle, yeni nisbetler, dolayısıyla, yılda 150 bin lira kazanan mükellefin vergisi 17 bin lira azaltılırken, 5 bin lira kazanan vatandaşın vergisi, ancak 35 lira indirilmiştir! Zenginler lehine yapılan bu ölçsüzlük, en az geçim indirimi arttırılarak, bir dereceye kadar giderilebilir. Fakat dar gelirlilerin de savunmasından «en az geçim indirimi» bir misli arttırdığımız zaman vergi hâsîlâtından, asgarî bir hesaba, 165 milyon lira kaybetmekteyiz» gerekçesiyle vazgeçilmiştir. Bu durumda, Millî Birlik Hükümetince çıkarılan 193 sayılı Kanunda öngörülen enaz geçim indiriminin kademeli şekilde arttırılması hükümetin akıbetinden de şüphelenmek lâzımdır. Bu hükme göre, hâlen 1620 lira geçim indiriminden faydalanan mükellef 1963 ve 1964 te 2520 lira, 1965 te 4320 lira indirimden kazanacaktır. Ücretliler için, ayrıca, bu yıl 540, 1963 yılı sonundan itibaren ise 1080 lira götürü gider indiriminden faydalana-caktır. Böylece, 1965 yılında, ayda 450 lira kazanan ücretli vatandaş bir vergi öde-meyecektir. Fakat tanınmış olan bu hakkın da zamanı gelince, geri alınmasından korkulur. Zira vergi tâdilâtında hâkim olan zihniyet zenginini dedikini yapmak, fakiri ise unutmaktır. En az geçim indiriminin mânâsını anlatmak için verilen ukûlâca izahat, bu zihniyeti ortaya koymaktadır: «En az geçim indiriminin mânâsı memleketimizde biraz da yanlış anlaşılmaktadır. Bu bir

ferdin veya ailenin yaşamayı için gerekli miktarı ifade etmez. Bu nihayet bir vergi istisnasıdır ve fizyolojik bakımdan idameî hayat için zarurî olan asgarî maaşete teka-bül eder.» Bizde bu miktar hâlen ayda 135 liradır.

Geçim indirimi, elbette bir vergi istisnasıdır, ama düşük gelirlerin vergi yükü altında ezilmemesi gayesini güder. Nitekim Maliye Bakanının, gelir vergilerinin ortalamaya nisbetleri için verdiği tabloda, durum açık görülmektedir. Tabloya göre, yıllık 12500 lira gelir, Fransada ve İngilterede hiç vergi ödememektedir. Almanyada vergi nisbeti yüzde 0,3 tür. Halbuki memleketimizde son tâdile göre, bu gelir yüzde 15 nisbetinde vergi ödeyecektir. Diğer taraftan, İngilterede 625 bin lira gelirin ortalama vergi nisbeti yüzde 72 iken, bizde yüzde 50 dir!

Kısaca, gelir vergisi tâdili zenginlerin vergi yükünü hafifletmek maksadıyla yapılmaktadır. Fakirler, hemen hemen tamamıyla ihmal edilmiştir. Bu durum, iktidara vergini vermektedir. Maliye Bakanının, Vergi Reform Komisyonu tarafından ücretliler için istenen özel indirimi dahi gerçekleştirilmekten kaçınması, bu konuda tereddüde yer bırakılmaktadır.

SOSYALİZM

Hareket doğuyor

Geride bıraktığımız haftanın son günlerinde Ankara'daki Türk-İş Konfederasyonunun bir salonda cereyan eden görüşmeler Türkiye'de sosyalist bir siyasî hareketin doğuşu bakımından büyük önem taşıyordu. Toplantı Türkiye Çalışanlar Partisi'nin program ve tüzüğü kesin şekle sokmak amacıyla tertiplenmişti. Haziranın program ve tüzük ve taslakları oldukça kalabalık bir kurul tarafından gözden geçirildi.

Türkiye Çalışanlar Partisi'nin kuruluşunda öncülüğü işçi liderleri yapmaktadır. Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu başkanı Seyfi Demircioy, Askerî İşyerleri Sendikaları genel başkanı Ethem Ezgü, Tekstil'den Celâl Beyaz aynı sendikamızın ge-

nel sekreteri eski Kurucu Meclis üyesi Kerim Akyüz, yine Kurucu Meclis'te bulunmuş işçi liderlerinden Tekin Çullu gazeteci Kemal Sülker, Bekir Çiftçi öncüler arasındadır. Ancak işçiler, giriştikleri hareketin sadece işçi zümresine münhasır kalacak bir teşkilatlanma olarak kalmasını istememekte ve gayet hızlı olarak mümkün olduğu kadar geniş bir «çalışan» kütleyi Parti saflarında birleştirmek amacını gütmektedirler. Şimdiden Cumhuriyet Senatosu üyesi Burhanettin Uluç ve Cevat Akgözü gibi sosyalist fikirlerle karşı yakınlıkları bilinen kimselerin Parti kurucuları arasında yer alacağı söylenmektedir. Ancak, harekete öncülük edenler, rastgele adlarla kurucular listesini işirmekense, bu davaya geçekten inanmış olanları parti çatısı altında birleştirmek noktasında kararlıdır. Partinin kuruluşunda fikir, adandan önce gelmektedir. Bunun içindir ki, kurucular listesi, ancak kuruluş tarihi olarak tesbit edilen 19 Mayıs'ta belli olacaktır. O gün, kuruluş dilekçesini bir gün önce Vilâyete sunmuş bulunacak olan kurucular, Ankara çevresinde partiye katılmağa karar veren işçilerle birlikte, Ankara sokaklarından kalabalık bir heyet olarak geçmek ve Anıt-Kabire çelenk koymak niyetindedirler. Aynı hareketin, daha sonraki bir tarihte, illerde hep birden kurulacak olan mahallî teşkilatlanma sırasında da tekrarlanması ve kuruluşu mümkün olduğu kadar bir kitle hareketi mahiyeti verilmesi düşünülmektedir. Ancak, başlangıçta, Partinin savunacağı görüşlere yakınlıkları bilinen kimseler de, parti programı ve tüzüğü hakkında görüşleri almak üzere, danışma toplantılarına çağırılmışlardır. Bunlar arasında Çalışma Enstitüsü Müdürü Melih Koçer, Doğan Avcıoğlu ve Siyasal Bilgiler Fakültesi mensuplarından Sadun Aren, Muammer Aksoy, Türkçü Ataöv ve Mümmet Soysal da bulunmaktadır.

İşçi Partisi

Ankara'daki bu çalışmalar olurken, İstanbul'da daha önce kurulmuş bulunan Türkiye İşçi Partisi'nin teşkilatlanma toplantıları da devam etmektedir. Eski bünyesinde büyük bir hareket doğuramamış olan parti, şimdi daha derinleştiği bir düzen kurabilmeğe çalışıyor. Partinin eskiden, yirmi küsur kişilik olan Merkez İcra Heyeti, yedi kişiye indirilmiştir. İcra Heyetinin yeni üyeleri, Maden-İş Sendikası Başkanı Kemal Türkler, Basın Teknisyenleri Sendikası Başkanı İbrahim Güzelce, Türk-İş Birinci Bölge temsilcilerinden Şaban Yıldız, Müskirat ve Gıda İşçileri Federasyonu Başkanı İbrahim Denizci, Avukat Orhan Arsal, Olcayto İter ve Mehmet Ali Aybar, haftada bir iki toplantı yaparak, program ve tüzüğü gözden geçirmektedirler. Partinin başkanlığı, Mehmet Ali Aybar'ın, Genel Sekreterliği de Avukat Olcayto İter'in üstündedir. Yakında, partiye taraftar bazı işçi teşekküllerinin bulunduğu Adana bölgesine gidilmesi, orada mahallî teşkilât için daha yakından çalışmalara girişilmesi muhtemeldir.

Ancak, İşçi Partisi idarecileri, teşkilâtlarının zayıf noktasını da çok iyi bilmektedirler. Parti, başlangıçtan itibaren, sadece bir işçi hareketi olarak doğmuş, öbür kütlelere hitap edemediği için, fazla gelişmek imkânını bulamamıştır. Ankara'da hazırlıkları yapılan Çalışanlar Partisi, ilk günlerden itibaren başka bir tutum içindedir ve başka zümrelere de hitap edebilmenin yollarını araştırmaktadır. Sadece işçi kütleleri bakımından da, Ankara'daki kurucuların imkânları daha geniş benziyor. Konfederasyon yoluyla ve Seyfi Demircioy'un Türkiye'nin her tarafında saygı gören ismi sayesinde, ilk safhadaki teşkilatlanmanın, bir hayli hızlı gitmesi muhtemeldir. Bu şartlar altında, normal olan, İstanbul ve Ankara'daki her iki hareketin de birleşmesi ve kuvvetli tek bir cereyan halinde ortaya çıkmasıdır. İstanbul'daki kurucular, bu duruma takdir ettikleri için, birleşme hareketine büyük önem vermektedirler. Nitekim, Çalışma Meclisi arasında, Ankara'ya gelen Avni Erakalın, İbrahim Çetkin, Rahmi Eysizhan, Mevlüt Acımaç, Cemalettin Kanak ve Muzaffer Daysal gibi üyeler, yakınlaşma konusunda ilk temasları yapmışlardır. O zamanlar giderilemeyen bazı meselelerin şimdi giderilmesi ve yeni teşebbüsler sonuna, Türkiye'de sosyalist hareketin büyük bir hamle olarak doğması muhtemeldir. Çok değerli kimseleri bünyesinde topladığı halde, bir türlü gelişme imkânı bulamayan tahsîs Türkiye Sosyalist Partisi'nin de katılımıyla ortaya çıkacak olan böyle dinç bir teşkilâtın, şimdiye kadarki eksiklikleri yenmesi mümkündür.

MEHMET CAN KONUŞUYOR

Mehmet Can, Çarşamba günü, Ankaradan ayrılarak, Tuzluca'ya gidiyor. Eski Kadırlı Kaymakamı, hayat dolu bir adam. Her cümlesini bir kahkahayla ve köylülerden duyduğu bir nükleyle tamamlıyor.

Mehmet Can, bize şunları anlattı:

«Benim için memleketin her köşesi birdir. Memlekete her yerde hizmet edilebilir. Önemli olan Devlet otoritesini zedeleyici zihniyetin devam edip etmemesidir. Böyle bir zihniyetin mevcut olmadığı ne kadar iddia edilirse edilsin, buna vatandaş asla inanmamaktadır. Bu zihniyetin temsilcileri olan kimseler, resmi muamelelere bizden çok önce vâkıf olmaktadır ve bunu çekinmeden yapabilmektedir. Bundan maksatları açıktır, bu yolla vatandaş üzerinde bir baskı havası yaratıp, devlet otoritesini kırmak ve kendi otoritelerini kurmak istiyorlar.»

Eski Kadırlı Kaymakamı, burada bir an durdu ve bir kahkaha atarak, sözlerini tamamladı: «Ağalar çok kuvvetli. Tasavvur ettiğinizden daha çok kuvvetli. Tabii

Kadırlı Kaymakamı Mehmet Can ile köylülerin ele vererek yaptıkları Yeşil Yayla (Mezi) köyü okulu

şimdilik kudretli...»

«Halk ağaları istemiyor. Ağalardan çoktan yaka silmiş. Fakat halk ağalara karşı duracak durumda değil. Partiler ağaların ellerinde, ağalar kendi aralarında çekişiyorlar. Halk, yaşamak için bu ağalara sığınmak zorunda. Halk ağalara karşı koyan bir idare adamını görünce, ona dört elle sarılıyor.»

Genç Kaymakama, halkın sevgisini kazanmak için ne yaptığını sorduk. Cevabı kısaca şu: «Halkın güvenini kazanmak lazım. Bu güven, boş lafla kazanılmaz. Köylü çocuğu olduğum, köyde davar güdererek yetiştiğim için bunu çok iyi biliyordum. Bu sebeple ilk isim, ağaların halk ile hükümet arasındaki aracılığını kaldırmak oldu. Halk, hükümetin kendi

hükümeti olduğunu anladı. Hükümete isandı. Tabii ki, memurların halka iyi muamele etmesi, işlerini çabuk çıkartması ve idare amirlerinin sözünde durması şart. Halk, verilen sözün tutulmasına çok önem veriyor. Bundan başka, iki partinin ağalarının elinde bulunan suların bir kısmının kurtarılması, Belediye arkının açılması ve ağaların elindeki Hazine toprakları meselesinin ele alınması, halkı, idareye bağladı. Köylü vatandaş, (hükümetin ağalara müdanası yok. Kaymakam ağalarla uğraşiyor) dedi ve hükümete isandı. Halk, ağalarla uğraşan, onun hakkını ko-

ruyan idarenin işini kolaylaştırmayı bir izzetinefiş meselesi yaptı, elindeki vasıtaları ve parayı Kadırlının kalkınması için seve seve verdi. Halk inanınca çok şeyler yapıyor.»

Kısa zamanda, çok az parayla çok fazla iş yapmanın sırrı bu olsa gerek. Mehmet Can, bir kısım politikacıların, «angarya ihya ediliyor» diye kıyameti ko-partitıkları şu günlerde, halkın nasıl seve seve çalıştığını bir örnekle anlatıyor: «İşte Mezi, şimdiki adıyla Yeşil Yayla köyü. Köy kasabadan 33 kilometre uzaktaydı ve yolu yoktu. Yol yapıldıktan sonra bile, otomobile köye ancak 1,5 saatte gidilebiliyor. Kasabadan 33 kilometre ötede, yolsuz bir köy dünyadan kopmuş demektir. Mezi köyü halkı, okul istiyordu. Fakat okul yapmak için, önce yol yapmak lazımdı. Gerekli malzemeyi taşıyabilmek bakımından bu şarttı. Bir hayvana atlıyarak köye gittim. Köy halkına, istedikleri okulu yapacağımızı, fakat okuldan önce yolu yapmak gerektiğini ve bunun da ancak onların yardımıyla gerçekleştirilebileceğini anlattım. Mezili'lere şöyle dedim:

(Sizin bir kuzunuzu her yıl çakal yer mi?) Hep bir ağızdan (yer) dediler. Ben de davar güttüm. Bilirim. Çakal affetmez. Çoban yarım saat uyursa, kuzu gider. (Bir kuzuyu çakal yliceğini, mektep yesin) dedim. Köylüler. (Mektep, beş kuzumuzu yesin) cevabını verdiler.

Sözlerime devam ettim: (Askerlikte, kafanız almadığı için, cahil olduğunuz için, en çok dayağı sizler yiyorsunuz. İki yılda en azından 50 şer liralık dayak yiyorsunuz) köylüler, askerde yedikleri dayakları, parayla hesaplarlar. İçlerinde, 500 liralık dayak yediklerini bile söyleyenler çıktı. Köylü, çocuklarının okumasını, böylece dayaktan kurtulmasını istiyordu. Bu sebeple, her birine kaç çocukları olduğunu sordum. Sonra (Çocuk sayısına göre, dayakları paraya çevirelim) dedim. Dayaklar paraya çevrildi. Köylülerin her biri severek, o kadar fazla borçlandı ki... (O halde arkadaşlar, yolunuzu ve okulunuzu hep beraber yapacağız) dedim. Köylü (Hep beraber yapacağız) cevabını verdi.

Senatör Galip Afşar

man mühendisi, devrin Başbakanı Mendere'ye başvurarak, kanunun bu maddesinin uygulanmasını önlemiştir.

Menderes, II. Başkanı Galip Ağa'nın müracaatı üzerine, orman teşkilatına gönderilen gizli bir emirle, 19 uncu maddenin uygulanmasını bütün yurttan durdurmuştur. Böylece, keçilere ormanı tahrip hürriyeti multak olarak tanınmıştır. 1957 baharında resmen başlayan bu keçi saltanatı, 1960 sonuna kadar sürmüştür.

İşte, ağa usaklarının savunmaya kalkıştıkları Senatör Afşar, bu derece azılı bir orman kaatilidir.

Devrimci Kadırlı Kaymakamını ağalar sür dürdüler HÜKMEN GALİP

Ağalar susuyor, Uşaklar konuşuyor

Kadırlı ağalarından cevap bekliyorduk. Fakat ağalar susuyorlar. Susuyorlar, çünkü söyleyebilecekleri bir şey yok. Bizim ise pek çok.

Ağalar, dut yemişi bülbül gibi susarken, Yeni İstanbul Gazetesine göre, «Çukurova Okulları Yetiştirme Derneği Başkanı» bir bildiri yayımlayarak, ağaların savunmasını üzerine almış. Yeni İstanbul'daki haber, aynen şudur:

Ankara, 7 (Yeni İstanbul) — Zaman zaman maksatlı yayımlarıyla Üniversite gençliğinin nefretini kazanan Yön Mecmuası, bugün gençler tarafından protesto edilmiştir. Bununla ilgili olarak, Çukurova Okulları Yetiştirme Derneği Başkanı sert bir tebliğ neşretmiştir.

Yayımlanan tebliğde, meşru yollarla para ve mülk sahibi olmuş vatandaş ve sermaye sahiplerimizi kötüleyen zihniyet takbih edilmekte ve bu yazılara kapı açan Yön Mecmuası şiddetle tenkid edilmektedir. Yöncülerin sosyalizm perdesi altında yanlış ideolojilere hizmet ettikleri ve istedikleri rejimin asla bu memlekete yerleşmeyeceği belirtilmekte ve:

«Burası Türkiye, insanları da Müslüman Türklere. Biz de onların insanlı, itikatlı çocuklarıyız. Mel'un zihniyetlerin her zaman karşındayız. (Kadırlı ağaları nasıl sömürüyorlar) başlıklı yazıda, kıymetli büyüğlerimize hakaret edilmekte, mevcut olmayan bir sıfatla tavsif edilmektedir.

Bu yazının bir yerinde, (Ağaları T. B. M. M.) denilmektedir. Kıymetli büyüğlerim her şeyden önce halkın sevgisine mazhar olmuş, gönül rızası ile verilen reylerle T. B. M. M. seçilmiş yüksek seciyeli, hakkın müdafii ve haksızlığın düşmanı şerefli insanlardır. Ağalık ve gerekse mezalimlik sıfatlarından kıymetli büyüğlerimizi şiddetle tenzih eder ve yazıyı halk efkârı umumiyesi huzurunda protesto ederiz. Demokrasi taraftarı yüksek tahsil gençliği olarak, her zaman büyüğlerimizle bir ve beraberiz.

Yöncüler, yukarıda zikrettiğimiz hususları bilmiyorlarsa (biz Çukurova Yüksek Tahsil Gençliği olarak) kendilerine çok kolay öğretebiliriz.»

Yeni İstanbul ile bildirimim, korkak ve acemi bir arzuhacı üslûbuyla gazeteye yöneltilen aşağılık isnatlara, şimdiki kadar yaptığımız üzere, gültüğe geçecek. Fakat, Kadırlı ağalarını «Yüksek seciyeli, halkın müdafii, haksızlığın düşmanı kıymetli büyüğlerimiz» diye göstermeye çalışan ağa usaklarına, öğreteceğimiz çok şey var. Vesikalara dayanarak yapacağımız yayımlarla, usakların kıymetli büyüğlerinin maskelerini düşüreceğiz.

İlk olarak, seciyeli denen Senatör Galip Afşar ağasının maskesini kaldırıyoruz.

Senatör Afşar, 27 mayıstan önce, Adana D.P. il Şûra Kurulu başkanı idi. Şimdiki Millî Eğitim Bakanı Hilmi İncesulu'nun yakın arkadaşısıdır. Afşar, İncesulu, Başbakanlık Müsteşarı İken, onun vasıtasıyla kaymakam Mehmet Can'ı vazifesinden uzaklaştırmak için, ilk harekete geçen adamdır. Mehmet Can'ın, çeltik mevsiminden önce, Kadırlı'dan ayrılmasında baş rolü oynayan, İçişleri Bakanı Topaloğlu'nun akrabası Tevfik Coşkun ile birlikte Afşar'dır. Hâlen Mehmet Can'ın çeltik mevsiminden önce ayrılıştan ilk meyveleri toplanmış, Hürriyet Gazetesinin de bildirdiği üzere, çeltik komisyonuna ağaların adamları seçilmiştir. Meselenin bu tarafını şimdilik bırakalım.

Senatör Galip Afşar, Yüksek Orman Mühendisidir. Fakat bu orman mühendisi, orman kaatilidir. Kanunun yasak etmesine rağmen, keçilerin serbestçe ormanlara girmesini sağlayarak, ormanları yok ettire vicdansız politikacı odur.

Orman Kanununun 19 uncu maddesi, «Ormanlara her cins hayvan sokulması yasaktır» der. Fakat bu orman düşmanı, or-

Kemâlizm

ortâ mâlî değıldir!

Bu iş başka türlü bitemez. Taraflar birbirleriyle açıkça, silâh elde bir ölüm - dirim kavgasına girişmeye mecburdurlar. Ama ortada yaş da yatacakmış! Ne ehemmiyeti var? Hururs, sükûna, nizama başka türlü kavuşamayız..

Bu cümleler, İstanbulda yeni yayınlanmaya başlayan «Barış Dünyası» dergisinin ilk sayısının, ilk makalesinin, en başından alınmıştır. Aynı makalenin son cümlesi de:

— Yurtta sulh, cihanda sulh!..

Derginin öncüsü ve teşkilâtçısı Ahmet Hamdi Başara göre yukarıdaki ilk sözler, bugün politikamızda ön plânda rol almış olan, aynı zamanda fikir hayatımızda da yerli bulunan birinin samimi kanaatidir. Bu zata göre bahis konusu olan ölüm - dirim kavgası, sovicularla sağcılar arasında olacaktır. Eski dostum Başar'ın makalesine girerken ilk ifadesi budur. Son sözlerin ise, rahmetli Atatürk'e ait olduğunu tabii bilirsiniz. İşte Başar, ilk makalesinde ve yeni derginin fikir plânını tarif ederken, bu iki ekstremin öne sürerek, şu kanlı bıçaklı ölüm - kalım savaşına sürüklenmekten, bir tarafa kavgayı, diğer uca da sulh ve salâhı koyarak, meseleleri ikisinin ortasında halletmek yolunu göstermektedir.

Yani öyle olacaktır ki, ne sözleri başa alınan siyaset ve fikir adamımızın göze aldığı silâh elde ölüm - dirim kavgasına gidilecek, ne de bütün günlük politikacıların elinde, Atatürk'ün, artık sözün geliş hâline getirilen o güzel vecdesindeki, tatlı sulh rüyasına da dalmayarak meselelerimiz ikisinin ortasında çözülecek, izlenecektir.

İşte Barış Dünyasında A.H. Başarın davası budur. Ama şu da var ki Barış Dünyası, gene bu dergiden öğrendiğimize göre, heveskâr bir yazarın kendi işi ve geliş güzel bir dergi değildir. Bu dergi, bir zümrenin, kendilerine özel teşebbüs erbabı denilen bir iş ve sermaye toplumunun görüşlerini, haklarını, dâvalarını savunan bir mücadele organıdır. Gene ilk sayısındaki ilânına göre bu dergi, memleketin dört bucağında:

— Tüccar, sanayici, bankacı v.s.

— Serbest meslek erbabı, avukat, doktor, mühendis v.s.

— Her mesleğe mensup aydın,

tarafından büyük ilgi ile takip edilmektedir. Zaten gene bu ilk numaraya alınan Ticaret ve Sanayi Odası mektupları, derginin fikirlerini daha çıkmadan benimsemişlerdir. Hulâsa dergi, gene çerçeveler içinde ilân ettiği gibi «İnananlar» dergisidir ve Karl Marks'ın «Bütün dünya işçileri birlesiniz!» şiarına benzeyen bir de şiar ilân etmiştir: «İnananlar birlesiniz!». Onun için de «bütün dava adamlarını aynı iman ve ideal yolunda birleşmiş görmek, onları maddî kaygulardan, ihtiraslardan, fâni emellerden uzak, bir fikrin etrafında sımsıkı, tek vücut gibi birleşmiş görmek» istemektedir.

İşte bu dergi ile A.H. Başar, tacirleri, sanayicileri, bankacıları, avukatları, doktorları v.s. yi, her türlü maddî emellerden, fâni kaygulardan uzak bir fikir etrafında birleştirecektir. Şimdi iş kalyor, bütün bu maddî adamların, her türlü maddî endişelerden uzak bir iman ve ideal etrafında birleşecekleri «iman ve ideal» bulmaya! Bu iman ve ideal ise bulunmuştur!

Şevket S. Aydemir

Bu mukaddes gayenin ve idealin ne olduğunu anlamak için işin biraz evveliyatına bakmak lâzım. Çünkü «Barış Dünyası» A.H. Başarın vaktiyle çıkarıp sonra kapanan dergisinin ismidir. Ama, şimdi bu dergi özel bir misyonla intişar meydanına atılmaktadır. Bu misyon ise, gene A.H. Başarın, 18 Ocak 1962 de, iman ve ideal cephesinin müstakbel mücahitlerine gönderdiği ve «Barış Dünyası»ndaki mektuplara nazaran Ticaret ve Sanayi Odalarının çok beğendikleri bildiride açıkça ifade edilmiştir. Çünkü A.H. Başar'ın bu bildiri mektubunda aynen şu satırlar da vardır:

«Yeni çıkan «YÖN» gazetesi bir bildiri yayınlamıştır. Bu bildiride kalkınmanın, ancak devlet yarınını ve işletmeciliği ile ve sosyalist bir rejim tabii ki suretiyle başarılabileceği savunulmaktadır. Bu teşebbüs karşısında, aksi tezi müdafaa edenlerin de kendi görüşlerini, aynı şekilde umumîfakara açıklamaları bir vazife hâlini almıştır.»

O halde Ahmet Hamdi Başarın, tüccarları, fabrikatörleri, bankacıları v.s. yi «her türlü maddî kaygulardan, dünya gâlelerinden, fâni ihtiraslardan uzak» olarak etrafında toplayacağı «İman ve Ideal» işte bu, YÖN gazetesi karşısında cephe almaktır: «İnananlar birlesiniz!».

«İnananlar birlesiniz!», bankacıları v.s. yi YÖN'e karşı birleştirmek içindir. Bu sayın vatandaşlar YÖN'e karşı birleşince her türlü maddî kaygulardan ve fâni emellerden uzak birer mücahit, birer idealist olacaklardır. Neticede «Barış Dünyası» da, gene olarak yayıldığı gibi «Şimdiye kadar çıkan hiç bir zümrenin yapmadığı işi yaparak, memleketin idaresi mesuliyetini ele almış bütün insanlara yollanacak» bu insanlar da YÖN'e karşı, her türlü maddî endişeden uzak iman ve idealleri görerek, okuyarak, memleketi kurtuluş yolunda idealistçe idare edeceklerdir..»

Eh, bundan da faydalı birşey ebbette yoktur. Tüccarlarla, bankacıların ve fabrikatörlerin, her türlü fâni ve maddî menfaat kaygularından uzak bir iman ve ideal savaşıyla YÖN perişan olup yerlere serilince de memlekette bu yazının basına naklettiğimiz siyaset ve fikir adamımızın göze aldığı kavgalara yer kalmayacak, hattâ «yurtta sulh, cihanda sulh» içinde bütün idealist ve inanan tüccarlar huzura kavuşacaklardır!

Ama bütün bunlar nasıl olacak mı diyeceksiniz? Gayet basit: Ahmet Hamdi Başar'ın, YÖN'e karşı herkesi cihada davet eden 18 Ocak 1962 tarihli mektubuna ilişik bir de bildiri var. Bu bildiride maddele sıralanmış. Yani insanı maddî kaygulardan ve fâni ihtiraslardan uzaklaştırıp inanan bir idealist hâline getiren ve böylece de YÖN cereyanını yerlere sererek olan bütün mucizeli tulsuların listesi.

Meselâ Atatürk demokratik devletçilikten mi bahsetmiş? Tamam. Onu inkâr eden kim? Ama imanla idealistlerin küçük bir tefsiri var:

— Özel teşebbüs ve sermaye rejimini, devlet yardımı ile kurmak! Nasıl, maddî kaygulardan uzak idealist iş adamlarının ve Ticaret Odalarının buluşu-

Efendiler dikkat! Atatürk'ün mirası orta malı değildir. Kemalizm ise, bir eskici dükkânından kiralanan, kırk kalıba uydurulmuş bir eski elbise gibi, her boya, her boyaya uysun diye çekilip çekiltilen bir sahipsiz mal olamaz!

nu beğendiniz mi? Hem bu formül, her türlü fâni ihtiraslardan tecerrüd ederek bulunmuştur! Yani devlete halk vergi ödeyecek, Millî kaynaklardan devlete intikal eden gelirler birleşecek. Sonra devlet, memurlarının yüzde 15 kanunî zam hakkını da tecil eder şekilde bu gelirlerini toplayıp, özel teşebbüsü, vanî şu bildiğimiz özel teşebbüsü koruyacak!

Pekiye ama diyeceksiniz ki: — Bu bir garip rejim. Buna bir isim bulmak lâzım?

İsim bulunmuştur. Bütün inananlar, idealistler, maddî menfaatlardan tecerrüd eden tüccarlar, bankacılar, fabrikatörler v.s... yahut da onların adına ve onların mektuplarıyla desteklediği zatlar bir araya gelmiş, bu birden tanıyamadığımız çocuğun ismini koymuşlardır: Kemalizm!

Evet, belki bu çocuğu tanıyamadınız. Belki adını yadırgadınız. Ama konulan isim bu: Ne liberalizm, ne sosyalizm, yalnız Kemalizm! Hattâ bu büyük hakikati ifade eden yazının başında Mustafa Kemal'in bir de resmî var..

Ama efendiler! Biraz dikkat. Atatürk'ün mirası orta malı değildir. Kemalizm ise, bir eskici dükkânından kiralanan, kırk kalıba uydurulmuş bir elbise gibi, her boya, her boyaya uysun diye çekilip çekiltilen bir sahipsiz mal olamaz.

Sizin aradığınız, istediğiniz ve savunduğunuz şeylerin, ne ideoloji, ne Atatürk, ne Kemalizmle hiç bir ilgisi yoktur. Yolunuzun da, dünya gâlelerinden, maddî duygulardan, fâni ihtiraslardan tecerrüd etmiş iman ve ideal insanların yolları ile hiçbir ilgisi yok. Bütün bunları ağızda çiğnemek lüzumsuz. Özel teşebbüsün menfaatlarını korumak adına ileri atılan, aralarında toplanan, teşkilâtlanan, basın alanında gazeteler, dergiler kurmak için tertibat alan bir zümrenin organı olarak pekâlâ savaşın yapılabileceğiz. Bu tertip ve teşebbüslerin ise günümüzde, ne duyulmayan, bilinmeyen tarafı, ne de yadırganacak, hoş görülmeyecek bir cephesi vardır. Zaten ekonomik ve sosyal dâvalarda en verimli yol, memleketin kamurları içinde dâvaların ve cephelemlerin belirlenmesi değil mi?

Nitekim biz ortalığı, ne en başta sözlerini derginizden naklettiğimiz siyaset ve fikir adamı gibi kan - kırmızı görüyoruz. Ne de yurtta sulh, cihanda sulh vecdesinin bugün günlük işlere maledilmiş renksizliği ile Türkiye'nin ve dünyanın, bir toz pembe hayâl âlemi olduğuna kanlız. Karma bir ekonomi nizamında çözülmesi gereken büyük siyasî, iktisadî ve sosyal düğümlerimiz var. Onların çözülmesi yolunda sizinki gibi sihirli tulsularımız da yok. Ama, millî hayatımızı kapsayacak bir Türk devletçiliği, ihtilâli olmayan, istiklâlci olan ve millî özelliklerimizin gerilikten ve taassuptan başka her iyi vasfına saygı gösteren bir Türk Sosyalizmi, dayanağımız ve inancımızdır.

Gelecek sayıda
Eğlenceli Bir Devletçilik
Yazan: Şevket Süreyya Aydemir

Yol taksim edildi ve 1,5 ayda yapıldı. Po-
litikacılar, halkı tembelleğe alıştıyorlar.
Halk kendi için çalışmaktan korkmaz..»

«Okulun, kum ihtiyacı da aynı şekilde
kayboldu. Herkesin hissesine 20 teneke
kum dağılıyordu. Kumu çok uzaktan te-
pene getirmek lâzımdı. Köylülerin eşek-
leri başka bayramı yoktu. Her eşek, bir
günde ancak bir teneke kum taşıyordu.
Köylüler, 20'er teneke kumu, 20 günde
sadece taşıyorlar. Kireç ocagını yaktılar.
Arasın kireç ustaları, kereste ve diğer
malzemeleri parantez sağladılar. Okul, böylece 17
bu kadar okuma oldu. Köylünün katılması
sürekli olduğu takdirde, o tip okul 70 bin
lira tutar. Böylece, Kadırlının 34 kö-
yünlü köyüne, 600 bin lira ile karşılandı.
Okullar süzülürken devlet eliyle yapı-
lacak 3-4 milyon lira lâzımdı..»

«Her insan insanlar, halkın seve seve
kaldığı bu çalışmaya angarya diyorlar.
Halkın vergileri de birer birer kaldırıl-
mıyor. Devlet, nasıl hizmet edecek? Halkın
kaldığı nasıl karşılanacak? Halkın ken-
di için kendi işleriyle çalışmasına karşı
kaldırılıyor mu? Akim almıyor..»

Halkın Can'ın son olarak, toprak me-
sulesi olarak, Halk toprak istiyor, top-

raksızlıktan kıvrınıyor. Fakat Hazine top-
raklarının çoğu ağaların elinde. Mehmet
Can, bu konuda şöyle diyor: «Hazine ar-
zısı ağaların elinde. Fakat idare adamları,

bu meselede fazla bir şey yapamıyor. İş
Mahkemelerinde. Mahkemeler çok ağır iş-
liyor. Toprak verilen Doğulu bir göçmen
bana şöyle dedi: (Bizim dosya futbol topu

gibi. O hakim ona verir, öbürü ötekine
pas verir. Dosya, elden ele doluyor gider.
Fakat iş yürümez. Ağalardan hakimler de
çekiniyor.) Gerçekten, toprak dâvaları çok
yavaş işliyor ve bir çok halde Hazine'nin
ve fakir çiftçinin aleyhine işliyor. Devlet
toprağına sahip olamıyor, toprağına fakir
çiftçilere veremiyor. Hazine, yalancı şahit
tutmaz ki. Halbuki, bu işin yalancı şahit-
leri var. Şahitlerin fiatı 50 ile 150 lira
arasında değişiyor. Şahitlerin vazifesi,
onun çok uzun zamandan beri ele geçiren
kimse tarafından işlenildiğini söylemek.
Böylece, rüşvet veremiyen Hazine,
toprağına ağalara kaptırıyor. Hazine top-
raklarına sahiplenerek zenginleşen Hürri-
yetden İbrahim Kâhya bana şöyle dedi:
(Toprakların değerleneceğini biliyordum.
Ama mahkeme uzuyordu. Hakime yanay-
mak mümkün değildi. Şahitlere para yedir-
mekten başka yol yoktu.)

Bu işe bir çare bulmak, toprak ada-
letini sağlamak lâzım. Demokrasinin işle-
mesi için de bu şart. Halk, mutavassıt ağa-
ların siyasî ve iktisadî nüfuzundan kurtarıl-
madıkça, demokrasi bir şekil olarak ka-
labilir. Kalkınma ve demokrasinin temel
meselesi bu..»

VATAN

Milyon liralık hediye dağıtıyor

YÖN - 605

Saffet Arıkan

Hasan Ali Yücel

İ. Hakkı Tonguç

Köy Enstitüleri nasıl yıkıldı?...

YÖN, Köy Enstitülerinin nasıl yıkıldığını, o çağı yaşamış olan ilgililerle, bunlardan aramızdan ayrılmış olanlarının yakınlarıyla konuşarak vesika ve kitapları inceleyerek, araştırdı. Bu

çalışma sonunda yıkılışın bir çok kim selerce bilinmeyen ibret verici tarafları olduğu ortaya çıktı. Aşağıda, bu konuda tesbit ettiklerimizin özetini bulacaksınız.

Yıkıcı gruplar

Köy Enstitülerinin nasıl yıkıldığını açıklamayı gerekli buluyoruz. Tarihimiz, ulus olarak yaptıklarımızı yine kendi ellerimizle nasıl yıkıldığımızın sayısız örnekleriyle doludur. Bu kötü gelenekten kurtulma, bilmemiz için ulusal eserlerimizin nasıl kimseler tarafından ve ne gibi amaçlarla yok edilmeye çalışıldığını bilmek gerekir. Ayrıca, Köy Enstitülerine karşı olanlar bugün son savunma olarak Köy Enstitülerinin yıkılmadığını, sadece bazı «islahat» yapıldığını öne sürmektedirler. Aşağıdaki olayları okuyanlar Köy Enstitülerinden geriye ne kaldığını ve yapılan «islahat»ın aslında ne olduğunu görecektirler.

Yıkılışı şu üç grup hazırlamıştır:

1) Irkçılar: Irkçıların totaliter eğitim inançlarının Köy Enstitülerindeki demokratik ilkelerle bağdaşmasına imkan yoktu. Kemalizme karşı olan ırkçıların Kemalizmin eğitime uygulanması diye özelliğebileceğimiz Köy Enstitülerini hareketine karşı olmaları ortadaydı. Bu grup, Devlet içerisinde sesli duyurabilecek fırsatını 1946 dan sonra bulmuştur.

2) Temsilcileri CHP içerisinde de kurtuluş savaşındanberi bulunan ve «Anadolucu» lar diyebileceğimiz bazı kimseler bu grubu teşkil ederler. Bunlar, «gelenekçi olmalarıyla Kemalizmin devrimciliğine, romantiklikleri ile Kemalizmin aydınlıkçılığına ve rasyonalizmine düşmandırlar» (1). 1946 yıllarında bu grubu CHP'nin içinde partiyi canlandıracakları umuduyla ileri kademelere getirilmiş «memleket çocuğu gençler» den bazıları temsil ediyordu. Bunlara göre Anadoluyu kalkındırmak için gerekli olan şey «idealizm» di. İdealist aydınlar köylere gidecekler ve köylüyü uyacaklardı. Köy Enstitüsüne temel olan görüş ise, köyün dışarıdan «uyarılması» değil, kendi elemanları ile içinden «canlandırılması» idi. İlk görüş, üstün bir aydınlar yönetimini gerektiriyordu. İkinci görüş ise halk egemenliğinin gerçekleşmesi ve

demokrasi çabasının t. kendisi idi. Halka inananmayan birinci görüş, halkçılık ilkesine zitti.

Anadolucuların siyasal güçleri ağalardan, eşraftan geliyordu. Aslında bu cereyanın esası, Kemalizmin ortaçağ düzenini bozması tehlikesine karşı, gerçekçiliği ve maddeciliği küçümseyen bir «idealizm» in laf ebeliği içerisinde, eski düzeni yenileşmeden korumak, devrimci imiş gibi görünüp devrimi oyalamak ve direnmekten ibaretti. Bu grubun eğitim görüşü güdümlü ve totaliterdi. Üstün bir aydınlar sınıfının uygun gördüğü uyarılmaya razı olacak insanlar yetiştirmek, amacı idi. Bunlar, düşünce özgürlüğü, hümanizm, hoşgörü gibi kavramların karşısına «ulusal disiplin», «devlet otoritesi», «sınıfsız toplum» yaratacak bir eğitim isteği ile çıkıyorlardı. Onlarca, eğitim davası, gençliğe yeterince «milliyet ideali» aşlamaktan ibaretti. Hatta, bu yolda gestapovari gizli teşkilatlar kurulmasına bile eğitim dışı bir iş sayıyorlardı. Onlara göre, «gençlerin arasında her türlü tenkil ve fikir hareketlerinin önüne geçilmesi de son derece lüzumlu ve faydalı» idi. «Fikir hürriyeti ve kanaat serbestisi bir safasatadan ibarettir» (2).

3) Bu gruba girenlere «kurgunlar ve doyurulamamışlar» diyebiliriz. Bunlar ihtirasları büyük, imkânları küçük kişilerdi. Onlar için Köy Enstitüleri, her şeyden önce bu yolda kaçtıkları büyük bir fırsattı. Köy Enstitülerini kuranların önemli bir eğitim hareketi yaptıkları ortaya çıkmaya kadar onlarla dosttular. Sonra, persayı başkasına kaptırması olmanın hırsı ile döndüler. Doğulu, doymamışlığını, üzlenilen rolü oynayan kimseler en çirkin yollardan inafsızcasına saldırıya açığa vurur. Bahda «zıt düşünce cereyanları ile yıkılmı doğuda kin ve nefret yıklar.

Köy Enstitülerini savunanlar yıllardanberi bu gruba girenlerin kişiliklerinden söz açmaktan dikkatle kaçınmışlardır. Bunun sebebi tam bir fikir mücahadesi yapmak isteği idi. Sonuç, yirmi

yı önceki karalama kampanyasının hortlaması olmuştur. Çünkü bu grubtaki-lerin düşüncelere saygısı yoktur. Kişiliklerini kamu önüne sermedikçe, çamur saçmaktan vazgeçmeyeceklerini göstermişlerdir.

Prototipler...

Bu gruba girenler çoktur. Biz prototip olarak, iki kişiyi alacağız: Reşat Şemsettin Sırer ve Emin Soysal. Bu iki zatın Köy Enstitülerinin yıkılmasında çok önemli rolleri vardır. Tarihini, onlara Köy Enstitülerinin yıkıcıları diyeceği muhakkaktır.

Köy Enstitülerinin kuruluşunda emeği geçenlerden eski İlköğretim Genel Müdürü İ. Hakkı Tonguç'un uzun yıllar şahsi dostu olan R. Ş. Sırer, çok eskidenberi dikkate değer karakter özellikleri gösteren bir kişidir. Evhamlı, alıngan, her şeyden şüphelenen, çok şüpheli Sırer, devamlı bir küçüklük kompleksi içindedir. Bu kompleks bazen dürtü derecesini bulur. Meselâ, arkadaşları ile otururken, birden yerinden fırlar, ortadan kaybolur. Arandığı zaman «birşeyler yapmak», «kendini göstermek» dürtüsü ile evin kuyusuna inmiş yahut civardaki sarp bir kaleyeye tırmanmış olduğu görülür. Heyamola- larla kuyudan çıkarılır veya kaleden indirilir! Anadolu'nun eğitim görüşüne inancı, Hitler Almanyasında görevli bulunduğu yıllarda bütüben kuvvetlenmiştir. Eğitim seferberliğinde önemli bir rol sahibi olamaması, onu hem Köy Enstitülerine hem de eski dostuna düşman etmiştir. Burada Köy Enstitüleri, onun kendisini göstereceği bir kuyu yahut bir kale yerine geçecektir.

Emin Soysal ise Köy Enstitülerinin kuruluşuna başlangıçtan itibaren katılmış bir kişidir. Kızılçullu Köy Enstitüsünün Müdürlüğünü yapmıştır. Çabşkan, zeki, kurnazdır. Fakat geçimsiz ve muhteristir. Köy Enstitülerini kuran adam olmak sevdasındadır. Bu derece geniş bir işin şu veya bu kişi ile değil, geniş bir ekip çalışmasıyla başarılabileceğini anlamamıştır. En baştakilerin bile yetindik-

leri ekibi mütevazî bir köşesi ona yetmemektedir. Kendisini göstermek için Bakanlık hiçe sayan atılışlar yapar. Başlıca olduğu İlköğretim Genel Müdürlüğü adam azlığından kıvrılan bu çabşkan bütün kusurlarına rağmen ondan yararlanmak için çabalar. Fakat birgün Müdürlüğü bulunduğu Enstitüyü tefliçe genel Bakanlık Müfettişlerini kapı dışarı etmeye kalkınca, tutulamaz hale gelir. Bakan, kendisini başka bir göreve nakleder. O, Köy Enstitüleri teşkilatı içinde bulunduğu sıralarda sistemi yanlış anlamamıştır. Ona göre amaç, öğrencilere bazı idealler aşdılarak güdümlü bir eğitim sistemi uygulamaktır. Okulda kendinden başka otorite tanımak istemez. Bunun için de Kızılçullu, onun zamanında Köy Enstitüsü olamamıştır; klasik okul olarak kalmıştır.

Yıkılışın başlıca aktörleri bunlardır. Yıkma çabaları başlangıçta Köy Enstitülerini tamamen ortadan kaldırma amacını gütmüyordu. Amaç, görülen «etaları» ortadan kaldırmaktı. Ortada bırakılmış bir işin şerefini kapmak fena ti vardı. Bunu yapmak uauudu ortada kalkıncaya kadar mücahede bu parçanın altında yürütüldü. Ancak bundan sonra radır ki Köy Enstitülerine kıyasıya vuruldu.

Emin Soysal'ın kitabı

Hataları kimler ortadan kaldıracaktı? Tabii bunları gömler! O halde hatalar bulmak ve açıklamak gerekti. Emin Soysal bir

İNÖNÜ

Yapan ve yıkılmasına seyirci kalas kitap yayınladı (3). Emin Soysal'ın ortadan ayrılmadan önce «chocası» Genel Müdürlüğü yazmış olduğu kırka yakın özel mektupları düşünceleri ile yayınladığı kitapta düşünceleri karşılaşıncına ortaya getiret verici bir tablo çıkmaktadır. Kitabın önemli bir kısmı eski «choca» nun işe ramaz bir adam olduğunu ispat etmeye ayrılmıştır. Kitaba göre, «Hakkı Tonguç Genel Müdürlüğe geçtiği zaman sadık elişleri (mukavvadan apartman, plandından tavşan, kırmızı kağıttan horoz yapma işi) öğretmenliğinden kalma pratik anlayış ve maharetlerinden bazı köy işlerine ait hemen hiç denecek dencede görüş ve malumat sahibi değil» di. Aynı Emin Soysal, daha önce ise «chocaya şöyle yazıyordu: «Açılma lörme yüksek hatıranızı anarak kullandık. Bıdefe varmak için bütün cehdimizle çalışmaya ahdedtiğimiz şu anda değerli ve sonsuz rehberliğiniz muhtaç olduğumuzu saygılarımla bildiririm».

Kitaba göre Köy Enstitülerinde yapılanların hepsi yanlıştır, bilim dışıdır, öğrenciler kültürece yetersizdir, sistem verimsizdir, tarım ve sanat öğretilememektedir, meslekte ikilik yaratılmaktadır, okulların yönetiminde yolsuzluk var, ahlaksızlıklar olmaktadır. Kitap Köy Enstitülerine yirmi yıldır atılan çabaların başlıca kaynağıdır. En geri unsur tarafından yıkılışa kullanılacak slogan- hep Soysal'ın buluşlarıdır. Bugün sloganlar de!...

Buna karşılık Bakanlık, dürüstlüğü rahatsızlığı içindedir; Soysal'ın kitabını öğretmenlere zorla yayınladığını bildiren tedbir alınmasını isteyen bazı Milli Eğitim mensuplarına Genel Müdürlük gönderiyor: «Bu kabil kitaplar daha da çıkarılır. Öğretmenler iyi veya fena her kitap

okumak serbestliğine sahiptirler. Mesela onlarda zehirleyici kitapların bulunup bulunmaması değil, buna karşı panzehirlerinin olup olmamasıdır. Hâner, köşü ile iyili insanlarını bizzat seçebilmelidir. Müfteri, değerleri tükenmiş insanları herşeyi yaparlar. Kuvvetli bünye, bunlara dayanabilen bünyedir» (4).

1943 teki İkinci Milli Eğitim Şurası talisi yıkıcıların çalışmalarına sahne oldu. Köy Enstitülerini hakkında bilgisi olmayan birçok üyeye bu kurumların modern eğitimi kurallarına aykırı ve bir iptidailiğe dönmüş, oldığı felkin edildi. Bu sırada komite toplantılarında Kemalistler ile Anadolucular çarpışıyor. Birincilere göre toplumun içinde bulunduğu eğitim ve ahlak buhranının çaresi laiklik ve humanizm, ikincilere göre ise özellikle tarih ve edebiyat öğretiminin de göbümü bir yol tutulmasıydı.

Fakat bütün bu çalışmalarla yeterince başarı sağlanıyordu. Devlet, Köy Enstitülerini tutuyordu. O zaman klasik bir usule başvuruldu: İhbarlar ve jurnaller! Devlet büyüklerine doğru bir ihbar ve jurnal seli yola çıkarıldı. Enstitülerde komünistlik vardı, silah vardı, şoförler ve hattâ paraşüt kullanmak öğretiliyordu, Köy Enstitüsü Müdürleri Bakanlıkla özel bir şifre ile muhabere ediyorlardı. Bunların ardında gizli amaçlar olmalıydı. Oysaki, komünistlik denilen piyasada serbestçe satılan kitapları öğrencilerin okumalarıydı, silah, askerlik öğretimi ve savaşın gerektirdiği sil savunma amacıyla bulunuyordu, şoförler traktör kullanmak içindi, bazı öğrenciler de yaz tatilinde İnönü paraşüt kampına gitmişlerdi. Özel şifre, keşimlerinde köy okulu yapısını denetlemekte görevli müdürlerin durumu çevrelerindeki idare amirleriyle çatışmadan merkeze bildirmeleri için gerekiyordu.

Bu jurnal selinin etkisiz kaldığı söylenemez.

1946 da demokrasi, oy kaygısını da getirdi. Yıkıcılara gün doğmuştu. Demokrat partinin kısa zamanda kazandığı başarıları karşı çare olarak taviz yolu tutuldu. 7.8.1946 da devinici Yücel'in yerine işleri oy almaya göre ayarlamakla görevli Sirer bakan oldu.

Sirer iş başında

Sirer'in kendine has kişiliği, eğitim ortasında yüzlerce kişinin varlığına vehmetsiz kökü dışarda soyunmaları temizlemek gibi kendi kendisine biçtiği ağı bir görevin rüyası içinde tam doyurmuştu. Genel Müdür karşı öne sürdüğü haksız ithamlar müthiş bir kavga ile sonlandı. Sirer, letiş eden eski dostuna cesin ve senin gibilerin çocuk çocuklarınızla beraber belirsizlik kuracağız dedi. Karşılık «kötüye dokunamazsınız, oldu. Kapıda Özel Kalemler Müdürü duyduklarından titriyordu.

Yeni Bakan, muhalefetin hiç bir eidi beklisine maruz kalmadı. Demokratlar, C.H.P.'nin en önemli eserlerinden birisini yıkmak için Sirer'den daha iyi birisinin bulunamayacağını anlamışlardı. 23.Aralık.1946 günü, bütçe müzakerelerinde Sirer'in yakını bazı milletvekilleri «Türk öğretmeninini çalışmalarını sadece milli sorun ge işmesine hasretmesini», «Yüksek Köy Enstitüsünün lüzumsuz olduğunu» söylediler (5). Günün yıldız, milletvekili seçilmiş olan Emin Soysal oldu: Yücel ve Tonguç'a o kadar ağır hücumlar yaptı ki milletvekilleri şahsiyata girmemesini istediler. Uzun konuşmasında Köy Enstitülerinin komünistlik ve ahlaksızlık yuvası olduğunu, dinstizliği yaydığını (Soysal eskiden İslamiyetin Türk karakterini bozduğunu iddia etmişti) söyledi (1). Bakan istediği ortamı Mecliste yaratmıştı. Bundan sonra da Sirer — Soysal ikilisi Mecliste başarı ile çalıştı. Bir milletvekili olarak istenileni sordu, öteki Bakan olarak cevapladı. Bu soru ünergelerinin Sirerle birlikte hazırlanmıştı söyler.

Meclisi ardına alan Sirer «bel kırma» işine girişti. Bütün K.E. de tahkikat açıldı. Bu işte çalışanlar lekelelenirse amaca ulaşacağı düşünülüyordu. Ama yapılan bütün baskılara rağmen bu yol başarılı olmadı. Suçlanmaların cevapları suçlayanları gülünce duruma düşürüyordu. Mesela eski Genel Müdürün bir öğretmenin arkasına verdiği İgnazio Silone'nin Fontamara

adlı kitabı öğretmenin dolabı kırılarak alındı, Genel Müdür (köy ve şehir ayrılığı) yaratacak bir kitabı maliyetinde çalışanlara vermekle suçlandı. Sonra bir bir türlü küçük mesele ile uğraşıldı: Şahsen emir vererek Hasanoğlu Köy Enstitüsüne elektrik santrali ve firm yaptırılmıştı, bilim adamlarının işi ayarla etüd etmeleri gerekmez miydi? Oysaki savaşa girildiği takdirde, M. Eğitim Bakanlığının Hasanoğlu'na nakli düşünülünmüş ve Bakanlığın Seferberlik Müdürlüğü bu tesislerin acele yaptırılmasını istemişti. Birçok köy enstitüsü Müdürlerine buna benzer bir yığın soru soruldu. Bunların birkaç tanesi şöyleydi: «Öğrencilerin iş terbiyesi» esaslarına göre ve sola mütemayil bir zihniyetle yetiştirildikleri, Değişen Dünya adlı kitabın okunmasına imkân verildiği, okul vasfı olmayan bir binaya öğrenci konduğu (aslında bir alayı barındıran bir kışla idi), bir Müdürün oğlu ile bir bayan öğretmenin münasebette bulunduğu (çocuk o tarihte on yaşında idi)» (6). Tahkikatların sonunda hiç kimseye ceza verilemedi. O zaman gelmiş geçmiş bazı tertiplerden yararlanıldı. Bir köy enstitüsünde okula düşman ağalar, okula bir adam sokarak gece bayrağı yurttuşlar, üzerine pislik sürdürmüşlerdi. Bu istismar edildi. Öğrencilerin bu iş yaptığı söylendi. İnceleme sonunda iş anlaşıldı. Mahkeme dışardan okula sokulan şahsı buldu ve mahkûm etti. Hasanoğlu Köy Enstitüsünün havadan resmi çekildi ve bir binanın orak-çekiye benzediği keşfedildi! Bir köy enstitüsünde posta ile bilinmedik bir yerden bir paket kitap geliyor, içinden bazı yasak kitaplar çıkıyordu, fakat tam paket açılırken orada ne hikmetse bir milletvekili bitiveriyor, durumu zabıta tesbit ettiriyor.

Yeni nizam

Hâlâ gericilerin ardına sığındıkları «iki çuval evrak» bu çalışmaların ürünüdür. Gerekli «düzeltemeye» başlamak için yeter neden bulunmuştu. Köy Enstitülerinin bütün yöneticileri değiştirildi, yüzlerce öğretmen nakledildi.

Dışarda da boş durmayanlar vardı. Yücel - Öner davasında Öner'in işine yarayabilecek bütün Bakanlık evrakı nasılsa onun eline geçiverdi.

Bu arada «Yeni nizam» kuruluyordu: Devrimci köy öğretmeninini bakanlıkla ilgili kesildi. O, artık köydeki yobaza karşı devletin desteğinden yoksundu. Bakanlık köy öğretmenini haksızlığa baş kaldıran halk aydını kimliğinden çıkarıp, muti bir memur yapmak çabaları içindeydi. 1947 de çıkarılan 5117 ve 5129 sayılı kanunlarla öğretmene topyekun verilmesi güçleştiriliyor, bunun yerine maaşlarına 100 lira zam yapıyordu. Öğretmenlere dağıtılmı kitaplar, aletler, hayvanlar ve malzeme de geri alınacaktı. Öğretmen, okuma vazna öğretmekten başka bir işe burnunu sokmayacak bir hâle getiriliyordu.

Okul yapımı için vatanında emeğinden yararlanmaktan vazgeçildi. 1947'de çıkarılan 5012 sayılı kanunla kadınların mükellefiyetten çıkarılması buna başlangıç oldu. 1948 deki 5210 sayılı kanunla da Köy Enstitülerinin köy kalkınmasındaki rolü tamamen ortadan kalkıyordu. Köy Enstitüleri Kanunu fi-

ilen işlemez hâle getiriliyordu. Yeni kanunun köylünün okul yapımı mükellefiyetinden kaçmasına imkân veriyordu.

Sirer'i en çok korkutan Yüksek Köy Enstitüsü idi. Bu okul Köy Enstitülerine öğretmen yetiştirmek için kurulmuştu. Bunun mezunları çoğalıp bütün Köy Enstitüsü öğretim kadrolarını doldururlarsa, buralarda geri ve güdümlü bir eğitim sistemi uygulamak çok güç olacaktı. Yüksek Köy Enstitüsüne akla gelen her türlü çare atıldı. Hattâ Ankaranın en seçme üniversite öğretim üyelerinin ders ders verdikleri bu kurumun öğretim üyelerinin bilgisiz ve yetersiz olduğu bile söylendi. Gözler bu kadar kararıştı.

Yüksek Köy Enstitüsü 1947/48 ders yılında kapatıldı.

29.4.1947 de Köy Enstitüleri için yeni bir yönetmelik hazırlandı. Buna göre artık öğrenciler okul yönetimine etkin olarak katılmıyacaktı. Öğrencilerin ders dışı çalışmaları sınırlanıyordu. 9.5.1947 genelgesi ile kız ve erkek öğrenciler birbirinden ayrıldı. 20.5.1947 genelgesi serbest okuma işlerine dairdi. Bundan böyle öğrenciler «sevdiyelerine uygun» kitaplar okuyacaklardı. Bundan kastedilen öğrencilerin bilhassa klasikleri okumamalarıydı. Bu arada Köy Enstitüleri kitaplıklarında bulunan kitapların büyük bir kısmı (çoğunluğu M. Eğitim Bakanlığının çıkarılmış olduğu Dünya Klasiklerinden tercümeler), Bakanlıktan gönderilen listelere göre yakıtıldı. 1948 de öğretim programı değiştirildi. Aynı şekilde ilkokul programları da «düzeltildi». Yeni programlar şu düşünceye göre hazırlanmıştı: Köy eğitimi ile şehir eğitimi arasında hiçbir fark yoktur! İş eğitimi ilkeleri de bir yana bırakılıyor. Hele öğrencinin iş çalışmaları sırasında işe yarayacak bir ürün meydana getirmesi, üretici olması, ahlaka aykırı, eğitim dışı, işçilik, hammallık idi. İşin bir üretim aracı olması komünistliğin ta kendisi idi.

Bu düşünceler Türk eğitiminin niteliğini Tanzimattan önceye götürüyordu.

1948 ilkbaharında Sirer bakanlıktan ayrıldığı zaman Köy Enstitülerini kurmakta emeği geçenlerin belini kıramamıştı ama, Köy Enstitülerinin belli başlı ilkelere birçoğunu ortadan kaldırmış, kalanların da ortadan kaldırılması için gerekli ortamı hazırlamıştı. Ortalık çöle dönmüştü.

Yeni Bakan Banguoğlu, Sirer'in Köy Enstitüleri mensuplarına karşı güttüğü personel politikasını değiştirmede. Bir sonuç alınmayan tahkikatlara cevap vermek bu kimselerin gündelik işleri arasına girmişti. Nakiller birbirini kovalıyordu. İktidar demokratlara devredilirken Ankaradaki öğretmenliği de çok görülen eski Genel Müdürün Kayserideki bir okula nakilge ait kararnama neredeyse çıkmak üzere idi. Yücel'in yazılarını ise kendi partisinin gazetesi basmaktan çekiniyordu. Köy Enstitülerinde ve diğer okullarda din derslerine önem verilmesi de bu son C.H.P. Bakanının zamanındadır.

14 Mayıs 1950'de, verilen bütün kellelere rağmen C.H.P. nin kendi kellesini kurtaramamış olduğu görüldü. Kuruluşu ve ideolojisi bakımından Köy Enstitüsüne asil düşman olması gereken

parti iktidara gelmişti.

C.H.P. İki iki Bakan hiçbir zaman Köy Enstitülerini tamamen ortadan kaldırmak gerektiğini söyleyememişlerdi. Bu okulları kuran partinin mensubu olmak gibi bir yükü ayakları bağıydı. Yeni gelenler bu bakımdan tam bağını sız idiler.

Son darbe

Bakan İleri, 1950 sonbaharında Köy Enstitüleri konusunda Bakanlıkta bir konferans topladı. Verilen karara göre kızlar ayrı iki okula kapatılarak karma eğitime kesinlikle son verildi. Enstitülere geyirlerden de öğrenci alınacaktı. Köy Enstitülerindeki sağlık kolları kapatıldı. Böylece «köye yarar her türlü meslek erbabını yetiştirmek» ilkesinden de dönmüşü. Öğrenci sayısını azaltıldı. Köylerde okul yapımı işleri zaten durmuştu.

1952 yılında Köy Enstitülerinin adları da değiştirildi, bunlara Öğretmen Okulları dendi. Belki şimdiye kadar yapılan işlerin en isabetlisi de buydu. Çünkü okulların artık Köy Enstitüsüne benzer bir yanları kalmamıştı.

Bir yabancı inceleyiciye göre «1952 Şubatında açılan Beşinci Eğitim Şurasında Köy Enstitülerinin cenaze merasımı yapıldı. Hikâye bünmüştü... Geriye kalan, birkaç bina, eğitimleri sanki bir rüya imiş gibi gelip geçmiş, köylerine çekilmiş binlerce enstitü mezunu öğretmenenden ibaretti...» (1)

Bütün bu işleri yapabilmek için, İleri, Mecliste, gazetelerde demagoji sanatının bütün ustahlarını kullanarak, Köy Enstitülerinin Emin Soysal'ın ortaya atmış olduğu çamurların nepsinden yararlanarak, kamu önünde gözden düşürmeye çalışıyordu (7). Eski kurucuları Bakanlık emrine almış, o da tahkikatlardan bursey çıkaramamış, emeklilikleri gelenleri Danıştay kararlarına rağmen emekliye sevketmemek için direnmiş, maasız bırakmıştı. Enstitü mezunlarına en ağır sınıflarla saldırmış, şahlanan irticam önüne onları kurbanlık koyun gibi atmıştı. Köylerdeki öğretmenlerin dövülmeleri, öldürülmeleri en çok bu çığdırdı.

Ama istenilen sonuçun yine alınması için hiç beklenmedik bir şekilde kendini gösterdi: Ortada ezile ezile yoğunlaşmış 17 bin Köy Enstitüsü mezunu vardı. Bunlar ülkenin kültür, sanat ve düşünce alanında kurucuların bekledikleri başarıyı göstermeye başladılar. Tok sözlü, hakkını aramasını ve almasını bilen yeni kuşak yetişmişti.

Köy Enstitüleri yıkılmıştı ama; ulus, devrimleri gerçekleştirilmeye yardımcı dokunacak binlerce halk aydını kazanmıştı. Bunlar yüz yıllardır eksik olan, halkın sesini bütün dünya duyurmaya başlayacaklardı.

- (1) Türkiye'de Köy Enstitüleri. F. Kirby, doktora tezi.
- (2) Milliyet İdeali ve Topyekün Millî Terbiye, Halil Fikret Kanat.
- (3) İlköğretim Olayları ve Köy Enstitüleri, Emin Soysal.
- (4) Özel yazı.
- (5) TBMM Zabıtları, 23-24 Aralık 1946
- (6) K. Enstitüsü Müdürlerinin savunmalarından.
- (7) Zafer Gazetesi, 27 Aralık 1952.

YIKANLAR

Köy Enstitülerinin temeli olan düşünceler

Bir çoklarının sandığı gibi, Köy Enstitüleri sadece köy öğretmeni yetiştirmek için değil, «Köye yarayacak her türlü meslek erbabını» yetiştirmek için kurulmuştu. Amacı, bütün vatandaşları ekonomik anlamda verimli iş yapabilecek meslek sahibi insanlar haline getirmektir. Köy Enstitüleri konusunda Columbia Üniversitesinde doktora tezi yapmış olan Amerikalı F. Kirby bu noktadan hareket ederek Enstitüleri çok değişik bir şekilde inceliyor ve bu sistemin, Türk eğitimcilerinin demokrasî ülküsüne bağlı ülkelerin toplumsal değişme ve kalkınma ma-

Köy Enstitüleri iş başında: Bir sulama kanalı açılıyor...

Köy Enstitüler okullarını kendileri yapıyorlar...

nivelâsını bulmuş oldukları sonucuna varıyor.

Aşağıdaki yazı, bu tezin «Köy

Enstitülerinin Temeli Olan Fikir ve Deneyler» bölümünden özetlenmiştir.

Tez, yakında İMECE Dergisi tarafından kitap halinde yayınlanacaktır.

Köy kadınlığı ve eğitim...

Anaları yetiştirmek

1960 Haziran ayında, Anadolulu bir köyün başında bir sabah, Tonguç, Kanadalı bir halk eğitimi uzmanı ve ben Hasanoglan Köy Enstitüsüne gitmiştik. Kanadalı uzman Tonguç'la orada, güçlü bir eğitim soluğunun yeşerttiği o bozkır toprağı üstünde tanışıp konuşmak istemiştik. Tonguç da, ben de ondört yıldır gitmemiştiğimiz Hasanoglan'a, Acı tatlı duygular içindeydik. Kuruluş yıllarının anıları sızarak sürüleri gibi havalanıyordu gözlerimizin önünden. Tiren yoluyla köy arasındaki yamaçta Tonguç'un soluğu, yeşil ve beyaz dona kalmış gibiydi. Tiren de, tabiat da unutulmuştu çoktan burularda bir destan rüzgârı estiğini, tutmaz denen çamların tuttuğunu, gelmez denen suların geldiğini, yanmaz denen ışıkların yandığını.

Eski Enstitümüzün yeni yöneticileri anlayış ve sevgiyle karşıladılar bizi. Niçin, nasıl geldiğinizi sormadılar bile. Hoşrat yeller esebildiği kadar esmiş, hınçlar, kınlar kendi kendilerini yemis, Tonguç'un tertemiz yüreği yeni baştan kucaklayıvermişti Hasanoglan'ı. Ufukta kara bulutlar yığıla dursun, Tonguç o gün bir kaç saat eski umutlarımızın hızını bulur ve buldurur gibi oldu. Meğer o gün son bakışlarımızın parıltısını gözlerinizdeki. Bir hafta sonra Tonguç yeşerttiği topraklara, uyandırdığı yüreklerle karıştırdı.

İşte o gün Tonguçla Kanadalı uzman arasında ilginç konuşmalar olmuştu. Bir ara Tonguç Türkiye'de halk ve köy eğitiminde en çok kadınlar üzerinde durulması gerektiğini ileri sürdü. Kendi kendisini de eleştirerek dedi ki: Biz köy okullarında ve Enstitülerde kız öğrencileri sayısını artırmak için elimizden geleni yapmadık, zorluklar karşısında gevşek davrandık, oysa Anadolu'da anaları yetiştirmenin, babaları yetiştirmeden, uyarımadan daha önemli olduğunu sonraları daha iyi anladım. Köy kadınlarını kazanmakta köy çocuklarının eğitiminde en kestirme yolu tutunac olurduk. Çünkü köy çocuklarının ilk eğitimini ister istemez ve zorunlu olarak anneler verir. Baba evde, hatta köyde de okutur çözü zaman. Çocuk üzerindeki etkisi, yalnız erkek çocuğu üzerindeki etkisi çok zayıf olur. Hala evde kalırsa sevdiği

dir her zaman.

Böylece Tonguç, köy gerçeğinin bir başka boyutuna değinmiş oluyordu. Yeniden iş başına gelseydi (ah, gelebilseyracaktı besbelli. Bu kapalı dünyayı handan) en çok köy kadınlığı üstünde düşünüyordu, nasıl zorlayabileceğini de düşünmüştü her halde, ama onu söylemesine vakit kalmadı. Belki son yazlarında, mektuplarında a bir ip ucu bırakmıştı.

Anadolu insanı gerçekten dünyaya ananın eli, gözü ve sözüyle açılır. Duyarlığını, alt bilincini ana besler. O ana ki, çok yerde hâlâ kölelikten kurtulmuş değildir, babadan çok daha az açılmıştır dünyaya. Masalları, türkülerini, öğütlerini, avutmaları, kıskırtmaları, yakınlıkları, hınçları, özlemleriyle o emziren çocuğun ilk düşüncesini. Baba sönde başdır ev halkının. Kaldı ki bir köyde erkeklerin, muhtarın, imamın, hattâ bazan ağaların sözlerini ağızlarına tıkayan analar da vardır. Yaşar Kemal'in, Fakir Baykurt'un romanlarında köy gerçeğinin sürebir bir yanı, diri bir rengi olarak görürüz onları. Anadolu'nun ilk ana tanrıçalarının mutsuz kahinlerini andıran bu kadınlar, yüzyıllardır birikmiş dertlerin, öfkelerin sözcüsü olurlar zaman zaman ve köyde umulmadık yaşama rüzgârı estiriverirler. Ama çok sürmez bu rüzgâr; Bir an yerinden oynattığı köy yine erkeklerin sürdüğü uyusuk düzene döner. Analar, kızlar yeniden, eli tesbihli babaların, dedelerin ardından, çocukları sırtlarında, göderli ölelerinde düzülürler yola.

Benim görebildiğim kadarıyla bizim köy kadınlarımız, genel olarak, erkeklerden daha az uyanık da olsalar, hiç de daha az anlayışlı, yeniliklere daha az yatkın değildir. Erkeklerden daha çok çablamak, gündelik hayatın ocağını arasız tüffürmek zorunda oldukları için daha gerçekçidirler belki de. Yanlarına zor yaklaşıp güvenlerini zor kazanırız, ama acağılar her tam açarlar yüreklerini, düşüncelerini. Daha az kandırılır sıd, daha az giderler gerçeği.

«Kadınlar acriş içeri...»

Ürgüp köylerinden birinde dolaylıydık. Düz damların üstüne kadınlar, kızlar renk renk meyvalar seriyorlardı kurutmak için. Beyaz peri bacalarının ortasında, neredeyse taşın çıkartıp güneşe serilen bu insan emeği

mucizeleri ve onları avuçlayıp kadınlar, kızlar, Göreme bölgesini değerlendirmek için çekmekte olduğumuz renkli bir filme çok uygun görüldü bize. Uzaktan, resminizi çekebilir miyiz? diye bağırdık. Bir yaşlı teyze bize gülerken baktı, ne bileyim der gibi omuzlarını silkti. Bir başkası, çek istersen, dedi. İşe koyulduk. Kamera tam bu insan ve tabiat kaynaşmasını sevince sevince içine alacakken acı bir ses allak bullak etti ortamı: Kalktılar, girin içeri! Çabuk! Koşun içeri! Bir anda hüüüm damların üstündeki kadınlar, kızlar, tıflek sesi duymuş güvercinler gibi dağılıverdiler. Karşı evin penceresinde göderi dönmüş bir sakallı bütün heybetiyle görülmüş ve bize bakmaktan bile tiksindir gibi karanlığında kaybolmuştu.

Buna benzer çok olaylar görmüşüzdür Anadolu köylerinde ve yollarında. Softalık kadınları sindirmiş, ama inanılmamıştır her dediğine. Bir kurtulsalar, gerçekten erkekle eşit haklara kavuşsalar köyde çok şeylerin, çok daha çabuk gelişebileceğine inanırım ben de. Ama zor, çok zor bir iştir bu; çok savaylar, çok bilgiler, çok denemeler, erkek kadın çok Tonguçlar ister. Çünkü bunun da arkasında, bütün devrimlere karşı koyan eski ve sinsi Ortayağmaz ve hâlâ sülüklerle dolu bulantık sularımız var. Köy kızlarının hayata karışıp yüksek sesle konuşmaları değil, bir tek sesli güllüşleri bile eski düzeni sürdürmek isteyenleri gıcudurur. Köy kadınlığı alan, satılan, en ağır işlere sürülen bir kol gücüdür çok yerlerde. Onun uyanmasıyla milletimizin kalkması iki kat hızlanır, ama nice sömürgeci küçük çıkarları da allak bullak olur.

Köy Enstitülerinde genç kız ve erkeklerin eşit haklarla bir arada çalışmalarının ne sevinçli ne umutlu bir eğitim havası yarattığını görmemiş olanlar, hayal bile edemezler. Enstitü yöneticileri kız, erkek beraberliğinin şehirlerde rastlanamayan ciisten aksamların hiç bir türlü süyle uğraşmak zorunda kalmamışlar, üstelik bu beraberliğin kendiliğinden bir ahlak ve çalışma coşkunluğu düzeni sağladığını sevinerek görmüşlerdir her yerde. Bunu anlatıta anlatıta bitiremezler ve bütün enstitülerin disiplin tutanakları da bu bakımdan şaşırıcı, sevindiricidir. Böyle iken Enstitülere bu yüzden atılmadık şamar kalmamış, sonunda gericiiler kızlarla erkekleri birbirlerinden ayırıp mutlu bir eğitim gelişmesini hoyratça, insafsızca baltalamışlardır. Bu baltalamaya önyak ya da âlet olanlar, bilecek bilmederek, milletimizin çağdaşca, kardeşçe ve özgüree yaşama isteğine karşı durmuşlardır.

S. Eyüboğlu

ilk eğitimden deneyinden köy çocuklarının Türkiye'nin meseleleri üzerinde söz sahibi olmaya başladıkları bugüne kadar «Köy Enstitüleri» terimiyle ifade ettiğimiz oluş, Enstitüleri kuramların daha 1934 yıllarında formüleştirdikleri eğitimi ıslah ilkelerinin fırsat verildiği ölçüde uygulanmış olmasının sonucudur. Türkiye'nin eğitim problemlerinin çözümü olarak köy Enstitüleri fikrinin hiç bir yabancı eğitim düşünürüne borçluluğu yoktur. Köy Enstitüleri ile yapılanlar, çok daha meşhur eğitimcilerin yaptıklarının dayanamayacağı kadar sert bir imtibandan geçmiştir. Bu başarıların yanında en meşhurların tutunabildikleri çocuk oyuncuğu gibi kalır.

Sistemin temel düşüncesini şöyle ifade edebiliriz: «Ferdin üzerine etki yapan eğitimsel ortamı teşkil eden maddî uyarlığın kendisi modern olmadıkça, ne toplum ne de fert modern uyarlığın temsilcisi olamaz. Bu düşünce uluslararası önemdedir. Bu öyle bir noktadır ki, bazı uyarlığı ideallerine sadık olarak modernleşmeye çalışan uluslar bunu kavrayamadıkları müddetçe çabalarının başarı kazanma şansını hemen hemen sıfırdır.

Bu düşünceye nasıl varılmıştır? Enstitüleri kuracak olan eğitimciler, batılı öğretmenlerin uyguladıkları program ve metodları uyguladıkları halde, kendi öğrencilerinin çalışmalarında batılardaki teknik kalite ve seviyenin elde edilmediğini görmüşlerdir. Çünkü kendi öğrencilerine, batılı öğrencilere izah edilmesi gerekmiyen birçok kavramları, usulleri, maddeleri açıklamak zorunda idiler. Meselâ daha okul çağından önce tuğlayı tanıyan bir çocuğa dik dörtgeni, düzenci bir ev yapımını ve bununla ilgili bütün teknik ve ekonomik problemleri öğretmek daha kolaydır. Öğrencinin, kendisine öğretilen uyarlığın dışında, hatta buna zıt bir çevre içinde yaşamıyla elde ettiği bilgi temeli ile işe başlaması zorunda kalınca, başarı düşüyordu. O halde her maddî uyarlık biriminin (meselâ tuğla) kendine göre bir «eğitimsel değer ağırlığı» vardır. Maddî uyarlık birimi ne ölçüde modern uyarlığın temsil ederse, o ölçüde bir «müspet değer ağırlığı» vardır ve modern hayata uygun bir kişinin yetiştirilmesine o derece müspet bir etki yapar. O halde, çocuğun eğitim çevresinde modern uyarlığın bir bütün olarak rol oynamasını sağlamak, eğitimin görevidir. Batılalar için böyle bir problem yoktur. Çünkü çocuk modern uyarlığın birimleriyle karşılaşmaktadır. Ama Türkiye'de, meselâ hiçbir köy evi belirli bir hedefle şekle irca edilemeyecek kadar gayri muntazam olan bu ülkede, bu nokta çok önem kazanır.

Ferdî değiştirmek için toplumu değiştirmek gerektiği düşüncesine varılınca eğitime büyük görevler yüklenmiştir. Eğitim çevrede bulunmayan modern maddî birimleri kendisi yaratmalıdır, çevrenin modern olmayan maddî şartları ile çarpışmalıdır, öğrenciye modern uyarlığın fikri

temellerini aşılmalıdır.

Gerekli teknik ve mesleki bilgiyi vermeli, Türk-İslam mirasını romantizme düşmeden değerlendiren ve benimsemesini öğretmelidir.

Yeni bir iş bölümü

Bunları uygulayabilmek için Türk eğitimini baştanbaşa değiştirmek gerekiyordu. Bunun için çıkar yol ne idi?

Kurucular, yabancı eğitimcilerin düşüncelerini araştırmaya başladılar. Bilhassa Kerschenteiner'in iş eğitimi ilkesi dikkatlerini çekti. Fakat eğitimin, ekonomik sistem ve devlet teşkilatı ile olan ilişkilerini inceledikçe, onların «iş» kavramı çok dar anlamı kaldı: Batıda iş eğitiminin gidilmesinin gerçek sebebi, makine endüstrisine ihtisaslaşmış işçi yetiştirmenin bir zaruret haline gelmesiydi. Ama batı toplumlarıyla Osmanlı-Türk toplumu arasında farklar vardı. Türkiye'de modern okul eğitimi gören fertler, toplum olmayan bir durumdaydı. Türkiye'de modern okul eğitimi gören fertler, toplum ekonomisi içinde parazit gibi birer ek idiler. Üretici iş yapanlar, öncelikle köylüler ise bu eğitimden mahrumdular. Bu durumda iş bölümüne doğru gitmeye, toplumun ekonomik sistemini modern uygarlığın şartlarına uygun hale getirmeye imkân yoktu. O halde eğitimin Türkiye'deki amacı, ekonomik iş yapanlar arasında yeni bir iş bölümü yaratmak olmalıydı. Bunların da çok büyük kısmı köylü idi. Şu sonuca vardık: Köylünün Kemalist rejimin eğitiminin mihrak noktası olması ve kurulacak bütün eğitim sisteminin yönünü tayin edecek başlıca etken olması gerekiyordu. Şehir toplumu, beklenen eğitim reformunu yürütemeyecek kadar memleketin ekonomik hayatıyla olan bağını kaybetmişti. Bırakınız köylü, şehir Tanzimatınberi kendi toplumunu bile islah etmekten eiz olduğunu göstermişti. Ayrıca köy toplumunda modern uygarlıkla şehirden daha kolay uyusabilir yanlar da vardı: Meselâ üzerinde o kadar gürlü kopardan kadının toplum hayatı dışında bırakılması şehirlerin icadıyla. Köydeki kadın, ne toplumsal ne de ekonomik hayatın dışında değildi. Köy toplumu, Türkiye'nin modernleşme yolundaki azminin deneneceği el dokunulmamış bir tabiat kaynağı. Kemalist rejimin gerçekleştirmek istediği manevi ve toplumsal evrimin ilham kaynağı idi.

O halde Türkiye'de eğitim probleminin iki esası vardı:

1) Türk köylüsünün ekonomik işde farklılaşmasına, meslekleşmesine yol açacak bir eğitim sistemi,

2) Bu yolda giderken, daraltıcı hayat şartlarından kurtulacak köylünün tutacağı yolda Türk eğitimcilerinin onları gözlemesi, incelemesi.

Birinci fikirle, reformu sırf ekonomik veya sırf eğitsel bir iş olarak görenlere karşı birleştirici bir görüş ortaya konmuş oluyordu.

İş içinde iş için eğitim

Ikinci fikir ise, eğitim bakımından çok önemli idi ve batı eğitiminin geleneksel görüşlerine tabanı tabanına mütâ. Burada düşünülen bir program değil, bir oluştı. Meselâ Amerikayı, ortaçağın bağlarını kesememiş Avrupa'yı satarken daha ileri götürün oluştı gibi. Toplum, eğitilirken zorlanmayacak, kendi kendilerine göre kendi oluşumunu yapacak. Kendi eğitimleri için uygulanacak metodların ayrıntıları, yetişmekte olan köylü çocuklarının davranışlarına göre tayin edilecekti. Böyle bir eğitim sistemi, belli amaç ve doktrinleri halka aşılacak amaçları güden batılı eğitim sistemlerinin totaliterliğinden çok uzaktı ve demokrasi idealine çok uygundu. Eğitimcinin başlangıçta çizdiği sınırlı yollar yerine, bu sistemde, eğitime, iyi bir gözlemci olarak eğitilecekleri gözleyecek, onların iyi ve yararlı eğilimlerini derhal kavrayarak metodlarını ona göre tayin edecekti. Böylece her halkın iyi özellikleri, yaratıcılığı ürünlerini verme imkânını bulacak. Eğitimi bunları sadece kanallı edecekti. Bu düşünce ile bugünkü dünya ve bilhassa batı dünyasının gereklerine göre, özgürlük ve demokrasi içerisinde evrimin manevelasını yakalamak gibi bir başarıya ulaşılmıştır. Bu düşüncenin hem sosyolojik, hem pedagojik bakımdan sağlam bir buluş olması, fazla olarak uygulanabilir olduğunun pratikte ispat edilmiş olması, kana-

haftanın portresi

Ben de şimdi çöledeki kabile reisleri gibi hikâyeye dökecem... Hikâye örnek demektir.

Bir örnek bir dünyay. aydınlatır bazen... Size iki taneisini sunacam bir tane değil...

Büyük adamların vücutları da, yorgunluktan, kırılganlıktan, ağrıdan, sıızdan muaf olmuyor... Osman Bölükbaşının da, üstününe şifalar, başı ağrıyordu. Partisinin Genel Sekreteri, Kirşehir milletvekili ve son kongreye kadar en mutemet adamı Ahmet Bilgine seslendi komut verme tonlarının keskinliğiyle:

— «Ahmet»..

Ahmet Bilgin komut alma seslerinin en yatıştırıcısıyla cevap verdi:

— «Efendim Osman beycim»..

— «Git bana bir aspirin als»..

— «Emredersiniz Osman beycim»..

Ve ezacı, otelci, politikacı, partici, imam (her mecliste bir meşit vardır, orada imamlık görevini her zaman üstüne almıştır), dindar, beş vakit namazında Ahmet Bilgin, bütün bu ağırlıklı sıfatlardan beklenmeyecek hızla, aspirin avına çıkmıştı. Olay bir yolculukta geçiyordu.

Gene bir yolculuk: Köy köy dolaşıyor. Her meydan bir nutukla çinliyor... Öğle vakti... Osman Bölükbaşı huyunca gümbür gümbür konuşuyor. Ahmet Bilgin de, yamyası bir dam bulmuş, huyunca namaz kılıyor... Konuşma bitmiş, lider bakınıyor. Genel Sekreterini göremiyor gözleri..

— «Ahmet bey nerede?» diye soruyor..

Damı işaret ediyorlar.

— «En aşağı, zamanını buldun...»

— «Osman beycim bir dakika, bir dakika Osman beycim»..

«Osman Beycim», yanındakilere emir veriyor:

— «Binin arabalara, onu mu bekleyecez?»..

Yorumlamıyorum. Belki insanın «nazını» yakınları hoş görür. «Nazi» hakkında fikrim değişik sadece... Partilerin liderle münasebetleri hakkında. Kafa tutmam da «yabancılık çekiyor» bu tutuma. Bir de acaba bizim gazeteci arkadaşlar anlatırken, fanteziye mi kaçtılar hafiften diye düşünüyorum... Öyle olmasını dilerdim... Yalnız, beş altı gazeteci birden tipatip aynı fanteziye kaçar mı kaçmaz mı, mesele orda... İnsanın gerçek huyu, kumarda, içkide, seyahatta belli olurmuş; «Osmanbeycim», atalarımız öyle demişler..

Küçük portre

Tanınmış bir ressam hanım gençlerde, sacaba kabul eder mi portresini yapmamı diye meraklanıyordu, CKMP'nin liderini kastedip. Onu seçmesinin sebebinin soranları küçük portreye yüzü çok müsait de ondan» diye şaşkınlıklara salıyordu... İlk bakışta küçük portreye müsait görünmüyor yüz, ikinci bakışta, evet... Ayrı ayrı gözler, sütun sütun burun, köşeli köşeli çene... Masif omuzlar, mafsalsız tüm kalıptan çıkmış robot vücudu... Hanım iyi tartmış tipi artistik yönden... Küçük olsa da olmasa da fizik portresi bu Osman Bölükbaşının... Politik portresine gelince, Karacaklırt aşiretinin ileri gelenlerinden dostumuzu biraz daha az «küçük» buluyorum ben.

1946'da politikaya atılmıştır. Demokrat Partinin ilk ekibindendi. Bu partiyi kopuşması aşağı yukarı bir sene sonrasına rasladı... Milletvekili maaşlarından ötürü... O zamanlar CHP milletvekili maaşlarına zam istediğiydi... (Evet öyleydi... Bir insan, bir parti ne yollardan geçiyor, ne yollardan geliyor, hatırlatılsa inanamaz... İyi ki unutmamışsınız iyi işliyor...) Celâl Bayar CHP'nin bu isteğine kolayca «evet» demişti... Genç genç milletvekilleri hop oturuyor hop kalkıyorlardı haklı olarak «zam da ne demek» diyor... Anlaşamamazlık büyüdüyü, derinleşti, uçurumlaştı ve 1947 de Kenan Önerin reisiğinde kurulan Millet Partisine Bölükbaşı da katıldı... Sürükleyici Reis Kenan Önerdi, fakat Bölükbaşının da sesi ve ismi duyulmağa başlanmıştı..

1954 senesine kadar başkan falan olmadı Bölükbaşı. (Nasıl dayanmış?) Bir-

Osman Bölükbaşı

Nimet Arzık

çok kişiler hattâ Ahmet Tahtakılıç bile ondan önce başkan olmuşlardı... (Dayanmasının bir sebebi olablirdi... Parti tüzüğünde o devrede bir kayıt vardı. Başkan «seneliktir»... Sonra «değişmez» leşti, Osman Bölükbaşıyla... Bu sıfat bu gün de yürürlüktedir... (değişmezlikten bahsediyorum...)

Millet Partisi, o sıradaki Genel Sekreterinin ithamına dayanarak kapatılmıştı («bunlar ırkçı, bunlar gerici, bunlar yeriat istiyorlar»)... Ana muhalefet partisi CHP'de bir partinin şakkadık kapatılmasına ses etmemişti... Kapatılan partinin yerine CKMP kurulmuştu... Ve senelerce CKMP'yi yalnız Kirşehir temsil etmişti.

Osman Bölükbaşı

Mecliste, 4 milletvekiliyle... Kirşehir listesinin başında tabii Bölükbaşı vardı... Ekseriyle öbür üçü, oldukça silik kişilerdi ve Bölükbaşının gazasının bir hayli yalnız bıraktılar başka partilere atıya kaya...

Bölükbaşı Partisinin başına ve Menderese karşı görünürde çok cesurâne bir mücadelede geçmişti, kaderin sevgiyle... Hasımlarının her suç saydıkları hareketi, onun şöretini biraz daha fazla yayıyordu... Zaten günlük politikada epey becerikliydi. İstifasını yerinde verir. (Şimdiye kadar, gayri resimleri de sayarsak bu on yedinci istifasıymış...), hapse zama da girer. Seçmenlerini kendi varlığını partinin varlığının «sine qua non» şartı olduğuna samimi olarak inanmıştı... (Buna rağmen son senelerde kendisine karşı baş kaldıranlar artmıştır partisinin sinesinde. Arzusu hilâfına Ahmet Tahtakılıç, Saadet Kaçar CKMP'nin Genel İdare Kuruluna seçilmişlerdir... Eh herseyin bir sonu var... O son gelmesin diye ne kadar çabalansa...)

27 Mayıs'tan sonra Bölükbaşı seçimlere kadar mümkün olduğu kadar yumuşak başlı olmuştur... Mümkün olduğu kadar... Bu tarihten sonra, kurumların, tesislerin, elçiliklerin verdikleri davetlerde hâzır ve hattâ nâzır olmağa başladı. Evelden bu hâzır ve nâzırlık Kasım Gülek'e aitti... Kendi çevresinden çıkmayan bu adama n'oldu diye şaşanlar oldu, şaşmamak lâzımdır. Kendini iktidara daha yakın görüyordu da ondan serpilmişti... Bu gün,

daha da çok alışveriştedir insanlarla... Yuvarak masa, dört köş masa, sekiz köş masa reddeden adam, şimdi masanın şekline göz bile atmadan toplantılara çeketinin eteği uça uça koşmaktadır... Rahatlamıştır da ondan... Durum o şekilde kıvamlıyor ki, birdenbire, Bölükbaşı, İnönü'nün bile önem verdiği adam haline geliyor... İnönü, ister istemez, Bölükbaşının fikrini alıyor... İsmet Paşayla kendini eşit şartlarda hissetmek, bir insanda, bir politikacıda bir sürü kompleks, bir sürü tatminsizliği silip süpürür... (Menderes bu duruma kat'iyen ulaşamamıştır) Bu durumu ne eskiden CHP'ye karşı, ne sonradan DP'ye karşı elde edememişti Bölükbaşı... Onun için partisinin bütün iç hay-huylarına rağmen (hayhuysuz parti hangisi ki?) kişi olarak ferahlamıştır lider...

Kendi kendini görüşü

Zannınca, Türkiye'nin en büyük Devlet Adamı olduğuna inanmaktadır. Türkiye'nin en büyük hatibi olduğu inancındadır da... İkinci noktada özüne beslediği güven yerindedir. Memleketin en büyük meydan hatibidir. Nefesli, sesi, dayanıklı, esprilli, iyi hikâye anlatan bir hatip (Dekolte hikâyecikleri de pek usturuplu anıfatır arkadaş arasında...)

Kendi hakkında iki kelimeyle «büyük görüşlüdür»... Her tutumuyla bunu açıklar... Son seçimlerden önce Afyon seyahatinde, partisi kendisine bir uçak kiralamıştı. Ve uçakta olsun, omuzlarda olsun uçmağa son derece meraklı olan lider için bu yolculuk «zafer havasıyla mest» bir yolculuk olmuştur... Bir kere gerçekten büyük bir kalabalık karşılamıştır kendisini. Sonra uçaktan jipe kadar omuzlarda taşınmıştır. Aynı jipi arkasında oturan gazetecilere, şehre varıncaya kadar belki yüz kere dönüp dönüp burnunu trua kardan arzedererek «görüyorsunuz ya, ne kalabalıktı, benim için gelmişlerdi bütün bu insanlar, görüyorsunuz ya» deyip durmuştur. Yani bir gün ta tepeye ulaşırca ajandan işiteceğimiz var... «Yüzbinlerce insan... Çılınca alkışlar v.s.»

Bizim görüşümüz

Bizim görüşümüz sıg... Derinliğine inemedik Bölükbaşının. Bir zamanlar Sıhhiyeye yakın bir evde otururdu... Bir takım yaldızlı koltukların sırt sırta çığıştığı ve nah bir parmak yaldızlı fincanlarla kahvenin sunulduğu bir evde... Yaldız meraklısıydı ev halkı besbelli... Yüksek matematik tahsil etmiştir Fransada... Bir zamanlar matematik öğretmenliği yapmıştı İstanbul'da. Ben herkesin garpta tahsil etmesine taraftar değilim... Garplılaşacak zihniyet-kilerin oralara gitmelerini isterim, garplılaşmamak bir kusur değil, fakat niye bir zihniyetin çemberini ömürleri boyunca kıramıyacaklara bu beyhude imkân verilmeli... Öyle kişiler tanırım ki... Yarım düzine doktora yapmışlardır, Londralarda, Amerikalarda, Belçikalarda, sonra gelip imam nikâhıyla evlenip, ellerini ayaklarını öptürmüşlerdir öpme meraklarına rahat rahat!... Tabii Osman Bölükbaşından bahsetmiyorum!..

Osman Bölükbaşı, bilmem dostlukta öyle mi, giydiği son derece sadıktır. Bir çorabını bile kolay kolay çıkarıp atmaz, haftalarca taşır... Koyu renk seçtiği elbiselerinin omuzlarına yüce dağlara yağana benzer ince bir kar yağmış gibidir hep. Yemek yemesi tefrika edilecek bir haldir: 10 kişinin yediğini yer, ıstahla yemenin bütün şartlarını yerine getire getire ve «daha başka yemek var mı» diye sorabilir.

Evlüdür. Partisinde olduğu gibi müte-hakkim bir aile başkanıdır. Çocuklarından en çok Güllü sever. «Ah bir gül yüzünden insan ne dikenlere katlanıyor» diye lâfife eder, artık diken onun için neyse... Büyüklük hastasıdır diyemeyeceğiz, koskoca lider hiç hasta olur mu, büyüklük sabbat-İsdir demeliyiz. Kendisini ziyaret eden elçilerle kendisinin ön plâni doldurduğu, elçinin arka plânda kaldığı poz poz resim çekirtmesini sever. Çok rahat... İstedigini, istediği şekilde söyler. Büyük sağıcı bir partinin büyüklük lideri durumundadır... Başka bilgimiz yok şimdilik...

Karabekirler Günaltaylar ve Düşünseller...

Son 17 Nisan

Ak saçlı, güleç yüzlü adam taze kazılmış toprağa eğildi. Birden, bir ışık fışkırttı, bir serinlik yükseldi göğe; Hasanoğlu Köy Enstitüsü suya kavuşmuştu. Yaşından beklenmiyen çeviklikle yana çekilen adam Türkiye'nin II. Cumhurbaşkanıydı; çevresindeki boz urbali, yağış yüzü köy delikanlılarına sevgiyle baktı. Açtığı suyu İdris dağından buraya getiren onlardı; yurdun dört bir yanında kurtuluş savaşı heyecanıyla çalışıyor, yapılacak işler başarıyorlardı. Evet, «Cumhuriyetin eserleri içinde en önemlisi» saydığı Köy Enstitülerinin kuruluş yıldönümüydü bugün. Geçen yıl da buraya gelmişti. Enstitüler her 17 Nisanı bir işle, bir eserle kutuyorlardı. Yurt çapında bir hasat günü olmağa, bir halk bayramı hâlini almışa başlamıştı. 17 Nisan Köy muhtarından valisine değin herkes çalışmalarının hesabını veriyor, iş basamağına değer ölçüsü sayılıyordu. Yeni bir anlayış yeni bir sağtöre boy atmağa başlamıştı ülkede.

Cumhurbaşkanı, Başbakan Saracoğlu ve Bakanlar halk oyunlarını seyrederekleri alana yöneltiler. Orada görülenler bütün konukları coşturmuştu. Bir ara hükümet başkanı kendini tutamadı ve okul müdüründen kendisine de «Hasanoğlu Köy Enstitüsü öğrencisi» olma şerefine verilmesini istedi.

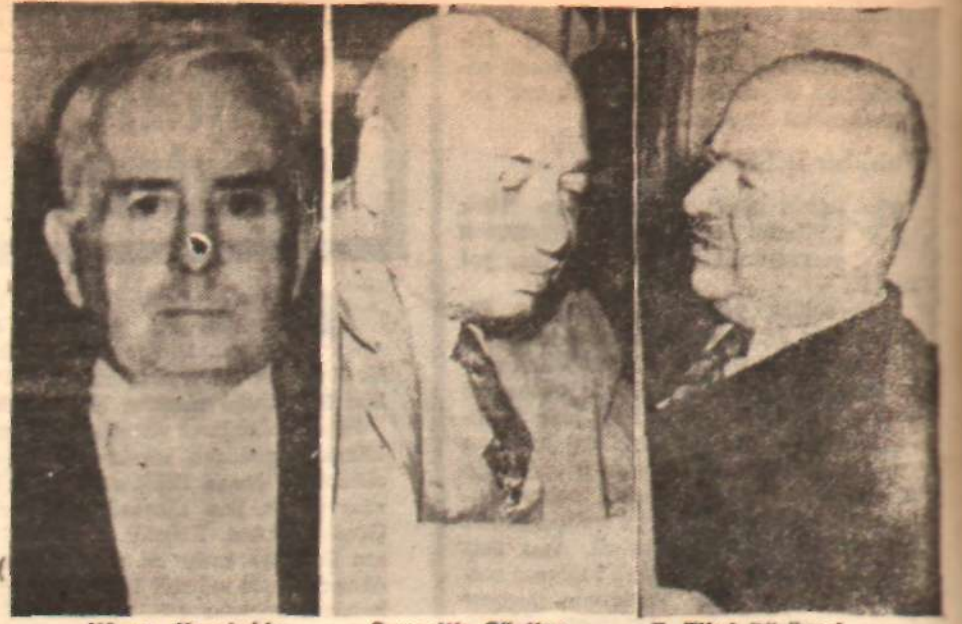
M. Başaran

Aynı gün «millet olma, insan olma» davasının yürütücüsü büyük İnönü gazete ve radyolarla şu gerçekleri duyuruyordu millete: İşlikli, öğretmen evi 1756 okul bitirilmişti o yıl, 14981'e ulaşmıştı köy okullarının sayısı, 100 bin öğrenci artışı vardı. «İlköğretim meselesinin bir demagojiye kurban edilmeşi için bütün kuvvetlerimiz» (1) kullanılacaktı. «Köylünün okuması yasması, teknik öğretime girmiş, esir hayatından kurtularak toprak sahibi olmuş olması herhalde gerçekleştirmeğe azmettiğimiz» meselelerdi.

Evet, 1946 17 Nisanı böyle kutlanmıştı ve bu İnönü'nün Enstitülerde geçen son 17 Nisanıydı.

Tarih okuyor musunuz?

iki ay geçmişti aradan, ama koca bir tarih dönemi olmuştu bu süre. İlk çok partili seçim sonrasıydı. Cumhuriyetten beri karanlık kovaklarda içinde zehir biriktiren bir güç zincirinden boşanmış; politikacı, inanç savunucusu, milliyetçilik tekelcisi olarak ortaya çıkmıştı. Aynı parti ik.. dardaydı ya hükümet değişmiş, uğranılan sarımsı dar açılardan yorumlamağa başlamıştı. «Bizi bu mektepçilik yıktı» deniyordu. Örneğin işte o günlerde

Kâzım Karabekir

Şemseddin Günaltay

F. Fikri Düşünsel

siyah araba «resmî konuklar» getiriyordu gene Hasanoğlana. Sabahın saat onunda esrarengiz, hattâ baskın şeklinde bir gelişti bu...

Uygulama okulu yanında duran arabalardan inenler, yeni Meclis Reisi Kâzım Karabekir, Reis Vekilleri Feridun Fikri, Şemseddin Günaltay, Milletvekili Kemal Cemal ve bazı meraklı vatandaşlardı. Hemen yüksek kısım binası ile uygulama okulu arasındaki düzlüğe çalışan öğrencilere yöneltiler. Öğrenciler okulu bitirme işi olarak bir hayvanat bahçesi kurmağa başlamışlardı.

Konukların yüzleri karanık, bakışları soğuk hattâ küçümseyici idi. Bahçe planı hakkında açıklamalar yapan öğrenciye Kâzım Karabekir:

«Yeter, dedi. Söyle bakalım size tarih okutuyorlar mı?»

«.....»

ortaya çıkacak, hiç kimse, rastgele, kabiliyetlerine ve isteklerine bakılmadan şu veya bu işte çalıştıracaktır.

Dünyada tek örnek

Buğün aradan otuz yakın yıl geçtiği halde, bu yepyeni görüş daha başka hiç bir yerde ortaya atılmamıştır. Bugün Hindistan bu yüzden İngiliz idaresinin yerinde bıraktığı eğitim sistemini bile olduğu yerde tutundurmakta gün geçtikçe zorluk çekerken, komşusu Çin, güney Amerika, Afrika ve Asya uluslarını birleştiren yolun totaliter diktatörlük olduğuna inandırmaya çalışıyor. Demek ki, demokratik ideolojinin biricik dayanağı olarak ortada Köy Enstitüleri görüşü kalıyor. Fakat ne kadar gariptir ki, İkinci Dünya Savaşı sonrası Batı'nı onu ne anlamış, ne de desteklemiştir. Daha fecii, bu fikrin vatanı olan Türkiye'de bile bugün anlaşılmış olmaktan uzaktır.

Bizim vardığımız sonuç, Köy Enstitüleri sisteminin, eğitim ile toplum arasındaki karşılıklı ilişkiler konusunda, çıkar yolu bulunmayan bir davanın hiçbir ülkede eş görülmemiş bir şekilde çözümlenmesini sağlayan yepyeni bir eğitim sistemi olduğudur. Karşılaştırmalarımız, kendi şartlarına göre uygulanacak şekilde Köy Enstitüleri yolunun, geri kalmış ülkelerin ezeli davranışlarını halletmek için biricik çıkar yol olduğuna bizi inandırmıştır.

timize göre belli başlı bir başarıdır.

Bunun önemini anlamak için şunu hatırlamak yeter: Rusyanın batıya meydan okumaya başlayışından otuz yıl geçtiği halde, batı ne kendisi ne de ittifak yapmaya çalıştığı ülkeler için Köy Enstitülerini kuranların buldukları eğitim ve toplum kalkınması yolu ile kıyaslanabilecek bir görüş yaratamamıştır. Batıda eğitimciler hâlâ, okulda matematik klasik usullere göre mi, yoksa deneyellik usullerine göre mi okutulmalı tartışmaları içerisindeydiler. Geri kalmış ülkeler için, Dewey'in daha 1925 de Türkiye'ye sunduğu raporadaki modası geçmiş düşüncelerin Birleşmiş Milletler veya diğer genel ve özel kurumlar vasıtasıyla yeniden ısıtılıp söğütülmesinden başka bir şey yapıldığı da yoktur. Bu durumda Türkiye'deki deney insanlık ölçüsünde önem kazanmaktadır. Mesleki ihtisaslaşma nasıl gerçekleşecektir?

Batılı eğitimciler, bir takım sun'i metodlarla (meselâ psikolojik testlerle) öğrencinin girmesi gereken mesleği tayine çalışıyorlardı. Hayatın kendisinde karşılaşılabilecek tecrübeleri, öğrenciler için okulda sun'i bir şekilde sağlamak için muhayyeleri tüketircesine çalışıyorlar. Kerschenteiner'in kastettiği iş, «oyuncak postahaneler, ersatz bahçeler» yapmaktır. Buna karşılık, Türkiye'de köy öğrencileri daha okula gelmeden, gerek eğitimsel gerekse ekonomik iş ile yakın temas halinde idiler. Bu üstünlükten faydalanıldı ve, Türk eğitiminin amacı, genç kuşakları gerçek hayatın içinde ve yetişkinlik zamanının sorumluluklarına gerçek hayatın işlerini öğretim aracı olarak kullanmak suretiyle hazırlamaktır, düşüncesine erişildi. Köy Enstitülerinin eğitim ilkesi ortaya çıkmıştı: «Enstitü öğrencisi iş içinde, iş vasıtasıyla, iş için eğitilir.» Bu cümle bütün bir iş prensibini ilân ediyor, fakat Kerschenteiner gibi bir mektepçinin aklına gelmeyecek anlamda...

Modern uygarlığın özünü, işin ve ferdi davranışların ihtisaslaşmasında ve rasyonelleşmesinde bulduktan sonra çok önemli bir gözlem yapıldı: Bir ferdi hayat amaçlarına rasyonel olarak varması için seçeceği iş ve meslek hakkında tecrübe ve bilmesi şarttır. O halde kurulacak eğitim sistemi, genç kuşaklara iş dünyasını açmalı ve ferdi meslek seçimini rasyonel bir şekilde kararlaştırmasını sağlamalıydı. Eğitim, geniş bir «meslek yol göstericiliği» olmalıydı. Bu durum iki imkân hazırlıyacaktı: Ekonomik gelişme-

de eğitimin bir manivela hizmeti görmesinin zarurî olduğunu gösteriyordu ve ulusal kalkınma işlerinin yapılmasında iş mükellefiyetine demokratik anlamda imkân veriyordu. Ulusal bir iş seferberliği ideal eğitimin kendisi oluyordu. Bu çeşit bir iş seferberliğinde totaliterlik veya ulusu ideolojik tek bir kabıba sokmak korkusu yoktu. Fertler iş içerisinde en demokratik şekilde istedikleri meslekleri deneyerek seçmek ve öğrenmek imkânını bulacaklardı. Bu görüşün eğitimin finansmanı ve ekonomik imkânsızlıklar konusunda ne kadar kolaylık sağlayacağı ortadadır. Bu düşünce, eğitimin ve meslekleşmenin demokratlaştırılması yolunda hiçbir liberal demokrasinin şimdiye kadar bulamadığı şekilde atılmış bir adımdır.

Köy Enstitülerini kuranlar, eğitimi, beş on yıllık bir okul öğretimi görme işi değil, hayat boyunca süren bir çaba olarak kabul etmekte ve meslek dışı işin rasyonelleştirilmesini progresiv eğitimin idealini (yani ferdi kendini gerçekleştirmeşi) saymakla birçok mesleklerle doğrudan doğruya tecrübeyi modern eğitimin özü olarak almakla çok önemli bir adım atmış oluyordular. Köylünün köylülüğü, doktorun doktorluğu tesadüflerin veya elverişli veya elverişsiz şartların eseri oluyorsa, eğitim sisteminin görevi bunların hepsini birbirinin ve bütününün işleriyle temasa getirmek olmalıdır. Böylece gerçek ferdi kabiliyetler

Köy Enstitüleri okullarını kendileri yapıyorlar...

«Ne susuyorsun? Size Türk tarihi okutuyorlar mı, maziimizi öğretiyorlar mı diyorum?»

«Soruyu biraz acıip buldum efendim de» dedi öğrenci, sonra «Tarih öğretmenimiz Doç. Halil Demircioğludur» diye ekledi.

Reis ve vekilleri anlamış anlamış birbirlerine baktı, milletvekili öğrenciler arasında kaldı; diğerleri idare binasına gitti.

Öğrencilerin Güzel Sanatlar salonunda toplanmaları istenmişti. Konuklar üst başta, Saffet Arkanın Enstitüye armağan ettiği kuyruklu piyanonun yanında yer almıştı. Yöneticiler de orada idi. Millî oyunlar seyrediliyor, şarkılar, şiirler dinleniyordu. Bir ara Karabekir öğrencilere döndü:

«Bu oyunlar, türküler çok güzel! Sizi beğendim. Ama bir de sınır dışındaki arkadaşlarımız var, onları düşünüyör musunuz hiç? Meselâ topraklarımızda gözü olan Moskoflar için yazılmış bir şeyleriniz yok mu?»

Gerilerden bir öğrenci ayağa kalktı: «Benim var efendim, ama küfürü dedi, kız arkadaşlarının yanında okunmaz.»

«Zararı yok, zararı yok.. Düşmanımıza erkek dişi küfrederiz biz. Oku bakalım!»

Öğrenci sıkıla sıkıla: «S...n katran kazanına batsın Baltacı» diye başlayan manzumesini okudu. Karabekir çok memnun olmuştu: «Pekili dedi, Moskofların ezeli planını hanginiz anlatabilecek bana?» Bütün öğrenciler ayağa kalktı. İşaret edilen, ortaya gelerek tarihî bilgisini nakletti.

Feridun Fikrinin eğilip kulağına bir şeyler fısıldaması üzerine Paşamın yüzü tekrar karararak, sert sert: «Sizin dedi, Hakkı Tonguç için bir marşınız varmış bir de onu söyleyin bakalım!»

Ortalık ıssızlaşverdi. Kimseler böyle bir marş hatırlamıyordu.

«Canım, içinde «Köylü efendimiz» filân yarmış...

«Ha! dedi Müdür, Ziraat Marşı... Çocuklar, başlayın.

«Sürer eker biçeriz güvenip ötesine Millet'in her kazancı millet'in kesesine Toplandık baş çiftçinin Atatürk'ün sesine

Atatürk'ün adı geçer geçmez bir eî işaretleriyle marş durduruldu nedense ...

Bundan sonra Yüksek Kısım öğrencilerinden Çakar kendi bestelerini çaldı piyanoda. Hele halk havalarından meydana getirilmiş suî dinlenirken Günaltay kendini tutamadı:

«Görüyoruz, yazma, besteleme, çalma kabiliyetleri mükemmel bu çocukların dedi. Ne diye kalkar boyuna frenk yazmalarını okutur, frenk eserlerini oynatırlar bunlara?»

Feridun Fikri:

«Değil mi efendim.. diye sürdürdü: «Madem ki böyle.. Zengin tarihimizin mevzularını yazdırınlar, besteletsinler... Kurtulalım bu garp hastalığından, millî benliğimize kavuşalım...»

Konuklar, bundan sonra bir de öğretmenlerle görüşeceklerini bildirerek kalktılar.

Tezvirat makinası

Duvarları kilim motifleriyle süslü geniş bir yerdî öğretmenler kantini. Bin kişilik açık hava tivatrosuna bakan pencereleri önünde uzun bir masa vardı. Konuklar üst başta öğretmenler de .ki yanda oturuyordu.

Karabekir kumîdandı, sesinin tonuna daha bir ağırlaştırarak konuşmağa başladı:

Arkaşlar, namuslu ve şerefli birer Türk olarak hepimizin hakikatleri soy-lemesini istiyorum. Hatice oksürdü. «Veri nersey oraya konmadır. Bizden hiçbir şey sakıyamayacaksınız. Konuşacaklarımız şerefli milletimizin bekasını, vatanımızın selâmetini âlakadar emektardır. Bilirsiniz, memleket sat hunda tehlikeli müesseseler olduğu söy-leniyor Köy Enstitülerinin. Belki bir miktar hain sızması olabilir buralara. Doğacak büyük tehlike düşünülerek bu mektepler toplan kapatılmak üzere. Biz âli meclisin temsilcisi olarak buraya son tahkikatı yapmaya geldik. De-mek oluyor ki bu mekteplerin kaderi şu masa başında yapacağımız konuş-malarda edineceğimize intabına bağlı.»

«Unaltay'la Feridun Fikri onu baş-ile tasdik ediyordu. Nihayet sorulara geçildi. Günaltay:

«Efendim, bu acıip müesseselerde millî hisler inkişaf ettirilmiyor talebe-ye kendi harsını verilmiyor, kendi ta-rihinin tedris olunmuyor. Boyuna Gogollar, Çehovlar okutuluyor. İ-dareci zevat buna ne buyuruyor?

İlköğretim Şube Müdürü Ferit Oğuz ayağa kalktı:

«Muhterem efendim, acıip buyuru-lan bu kurumlarda kanun ve yönetme-likler çerçevesi içinde eğitim ve öğre-tim yapılmaktadır. Çalışmalar yetkili organlar tarafından denetlenmektedir. Bu okullar Batı kopyası değildir; ken-di gerçeklerinden hareket ederek meydana getirilmiş bize göre kurum-lardır. Acıip bulunmaları sanırım buradan gelmektedir. Millî duygu ve tarih kültürünü gerçek anlamıyla ancak bu-ralar verebilmektedir.

Temsillere gelince: Konservatuarın değerli öğretmenleri burada da görev almıştır. Oyunlar bakanlık yayınların-dan seçilmekte ve en yetkililerin kila-vuzunu ile oynanmaktadır.

Millî duyguların inkişaf ettirilmediği söyleniyormuş. Yaz demeden, kış de-meden, gecesi gündüzüne katarak bu toprakları vatanlaştırmaya çalışan, ona terini, bilgisini katıranların millî duy-gularının geliştirilmediğini, tarih kül-türlerinin noksan olduğunu söyleyenler acaba bir gün böyle çalışmış, bir tek fidan dikmiş, böylesine yaratıcı bir iş-ke bu toprağı sevmişler midir?

Dinlediğiniz halk türküleri mi, tari-himizin derinliğinden süzülüp gelen millî oyunlar mı, buram buram vatan kokan kendi besteleri şiirleri mi? Çok rica ederim beyefendi bunların hangi-si gayrimillî?

Şemsettin Günaltay:

«Fekih, ya Trabzon'daki hadiseye ne buyuruyor? Orada talebelerin gayri millî bir piyes temsil ettiği, hadise çık-tığı yalan mı?

«Yalan değilse de yanlış efendim. Ben bakanlık disiplin kurulu üyesiyim. Mürettep piyesi temsil edilmiş orada. Kaymakam bunu hükümet adamlarını küçük düşürücü saymaya kalkmış ve tam yarısında durdurmak istemiş. se-yirci razı olmamış. Jandarma polis ça-ğırılmış...Durum incelendi Enstitüce işlenmiş bir hatı yok ortada. Müllkiye müfettişlerinin raporu kaymakamın aleyhinde...»

Karabekir:

«Bir de şu var: Talebeler hep köy-den alındığı için köy, şehir, zengin, fakir ayrıştırmalar yapılarak yetiştiriliyorlar-mış. En büyük tehlike burada.

Okul Müdürü:

«Bu da yersiz bir endişe efendim. Çünkü enstitülerin amacı mevcut hem de korkunç şekilde mevcut köy - şe-hir farkını ortadan kaldırmaktır. Diğer öğretmen okullarında yetişenler bu fark yüzünden köyde çalışmak istemi-yer. Köyü köyün içinden aldıklarımızla kamudatmağa şartlar zorluyor bizi. De-tiler, endişeler, köyün uyanması-mı, memleket bütünün refaha kavuş-masını çıkarına aykırı gören kaynak-lardan geliyor.

Kâzım Karabekir:

«Amman arkadaşlar birlik. Asıl has-sas davranılacak nokta bu. Köylüsü, şehirlisi, zengini fakiri hep Türk değil mi? Güzel âdetlerimiz, ananelerimiz, dinimiz yekpâre bir vücut gibi yaşat-mağa yeter bizi. Bu esastan ayrılmaya-lım. Bakın, bir parmağım zayıftır, ama hepsi bir araya gelip yumruk oldu mu kuvvettir, kuvvetli olalım...»

Feridun Fikri Düşünsel söze başladı:

«Ben cemiyetimizin kıymetlerine aykırı taraflar görüyorum yapılanlar-da. Duyuyoruz, yirmi senelik başmu-allimin başına talebesi getirilmiş. Bu ne iştir efendim? Örfümüze, âdâtımıza uyar mı bu? Gaye ne acaba?

Eğitimbaşı Şeref Tarlan:

«Gaye, köye daha yararlı olmak e-fendim. Bundan önce de söylendi: En-sitüler yeni bir öğretmen tipi yetiştiriyor. Çevrelerinde her bakımdan ör-nek olmağa çalışacak bunlar. Devlet kendilerine toprak, araç veriyor, bun-

Köy Enstitülerinin Gerçek Anlamı

M. Şükrü Koç

C. H. P. Aydın Milletvekili

Köy Enstitüleri üzerine düşünen, yazan ve konuşanlar, çoğunluk-la, bu kurumlarda yetiştirilen öğretmenlerle, bunların eğitim yönünden değerleri ya da zaafı üstünde dururlar. Ki-misi «Şehirlerden uzakta, köy işlerinde kurulan bu enstitülerin, uygarlık taşıma ödevi yüklenerek güçte, görgüllü, bilgili öğretmen yetiştirmeye elverişli kurumlar olamayacağı» nı savunur, kimisi de bunun zıddını söyler. Tartışmalara, için bu ucun-dan başlayanlar, İleri ülkelerde, büyük eği-tim kurumlarının, büyük şehirlerin dışın-da, kırlarda, köylerde kurulmuş oldukları-ya bilmezler, ya da öyle işlerine gel-diğinden böyle söylerler. Bununla birlik-te, eğitimciler arasında, bu konunun böy-lece konuşulmasında pek büyük kay-ıp yoktur.

Asıl olan ve bizi düşündürmesi gere-ken yön burası değildir. Biz, Köy En-sitülerini ilk ve esas plânda, en mükemmel öğretmen yetiştirme tedbiri olarak değer-lendirme tarafıdır değiliz. Gerçi bu en-sitüler 1942 — 1952 arasında 20 bin il-koğul ve özellikle köye yarıyan cinsten öğ-retmen yetiştirmiştir. Her yıl eğitim hiz-metlerine 2000 öğretmen verme işi Köy Enstitüleriyle mümkün olmuştur. En-sitülerden önce, öğretmen okullarından yıl-da 300 — 400 öğretmen yetişirdi. Bu gün dahi sayıları 70 olan öğretmen okulların-daki öğrenci sayısının % 65 kadarı sadece 21 Köy Enstitüsünde bulunmaktadır. Hız-la, çok sayıda öğretmen yetiştirme zorun-luğunun en iyi tedbirlerinden birisi Köy Enstitüsü uygulaması olmuştur. Bir kaç bin eğitimci ve sağlık memuru da bu ku-rumlarda yetişip, yurt hizmetine girmiştir.

O kandsayız ki, Köy Enstitülerinin, ilerici, devrimci, Atatürkçü aydınlar tar-fından dikkatle savunulmasının, buna kar-gılık, din esnafı, ekonomik açlık, sosyal hâkimiyet ve ozenleri agrici zümrelere taassupla itham edilmesinin gerçek sebebi, buralarda yetiştirilen öğretmenlerin sa-yılarındaki hız değildir.

Başlıca savunucular, bu kurumların, toplumumuzun % 80 ni teşkil eden köylü nüfusunun eğitim imkânına kolaylıkla kavuşturacağını, köylere, kısa zamanda öğ-retmen-egitmen, ebe ve sağlık memuru gönderilebileceğini, böylelikle ulusun kısa zamanda «çağdaş uygarlık seviyesine» çı-karılacağını belirtirler. Başlıca ithamcılar ve kötüleyiciler, bu kurumlarda yalnız köylü çocuklarının okutulduğunu, bunlara sınıf şuru verildiğini, bunun «millî bü-tünlüğümüzü zedeleyici» bir yol açacağı-nı, en insafsızları ise buraların zararlı ideolojiler ortamı haline sokulduğunu söy-lerler. Bir kısım İstanbullu ütema ise, ül-kenin kalkınması için bütün Türklerin il-keğitimden geçirilmesi yerine, belirli sayı-da, «elit zümre» yetiştirilmesinin gerekli olduğunu öne sürer.

Biz Köy Enstitüleri hareketinin ger-çek anlamlarını üç noktada toplamışın daha isabetli olacağı kanısındayız:

1 — Köy Enstitülerinin sosyo — eko-nomik bir anlamı olmalıdır.

2 — Köy Enstitülerinin sosyo — po-litik bir anlamı olmalıdır.

3 — Köy Enstitülerinin pedagojik bir anlamı olmalıdır.

a) Birinci anlamı bu gün, Devlet

lar demirbaş. Eski öğretmen tasfide köyde durmuyor. Bu durumda ömrünü köye vermek için yetiştirilen başöğ-retmen yapmak en mâkul, en tabii so-nuç.

Bu sözleri dinlememiş gibiydi soru-yu soran. İlk aralıkta devam etti:

«Hiyerarşi meselesi var sonra... Mü-tâhiş şumarlıklar duyuyoruz. Tarihi-mizde görülmüş şey midir hiç. ağzı süt koken bir ilk mektep muallimi kalksın da ona çatsın, buna şikâyet etsin, kay-makamı sürdürsün? Kalkar yarın is-yan çıkarır bunlar. Devlet işlerinde, ge-rek hukuki, gerekse mülki işlerde bir hiyerarşi vardır... Neymiş efendim bir müdür beş valiye emir vermiş, mu-vaffakiyetlerini ölçer biçmiş. Nolu-yoruz, hangi memleketteyiz, nizam mı değişiyor yoksa?

Okul müdürü ayağa kalktı: «En-sitüler, yurduumuzun ömelliklerine göre tespit edilmiş 3-5 yıllık kesimler orta-

Plânlama Teşkilâtının yayınladığı araştı-rma sonuçlarının ışığında, daha da belirgin bir durumda ortaya çıkmaktadır. Türki-yede, millî istihsalin her dalında vasıflı insan gücüne ne büyük sayıda ihtiyacımız olduğu gün gibi açıktır. Yüksek ibtisas ve idareci personelden başka, çok sayıda, iyi yetişmiş orta meslek erbabının istih-salin artığında, dolayısıyla ekonomik ve sosyal kalkınmamızda oynayacağı rol önemlidir. Öğretmen yanında, tarım, en-düstri ve hizmetler ekonomisinin piyonları olan bu meslek erbabının ihtiyaçları oranında yetiştirilmesi işi henüz bir plâna ve ilkeye bağlanmamış değildir. Enstitü hare-keti bu plânlamayı yapmakla kalmamış, gerekli insan gücünü hazırlamaya da baş-lamıştır örnek: 10 yılda (1945 ihtiyaçlarına göre) 40 bin öğretmen yetiştirilmesi hedef olarak alınmış, kurumlar bu rakama göre teşkilâtlanmıştır.

10 Yılda (1945 ihtiyaçlarına göre) 5 bin sağlık memuru ve 5 bin ebe yetiştiril-mesi plâna bağlanmıştır ve işe girişmiştir.

10 Yılda, (5) bin tarım teknisyeni ye-tiştirilmesi ilkesi plâna bağlanmıştır ve ha-zırlıklara girişmiştir. Bu teşebbüs 1946 seçimleri sonunda beliren siyasi değişimler sebebiyle akim kalmıştır.

10 Yılda 5 bin Köy zanaat erbabı (marangozluk, demircilik, yapıcılık ustası) yetiştirilecektir.

Gene 10 yılda 1000 tane tarım koo-peratifçisi, nahiye müdürü ve diğer per-sonelin hazırlanması işi plâna alınmıştır.

Böylece, o yıllardaki ihtiyaçları karşı-layacak sayıda, ekonomik ve sosyal kal-kınmanın gerektirdiği vasıfta, meslek mensubu köy ekonomisine arz edilecektir.

Hareket, bugün, yeniden derlenip, to-parlanarak yürütmeye çalışılmıştır plânlı kalkınma fikrinin 20 yıl öncelikle kabul ve uygulaması olarak değerlendirilebilir.

b) Sosyo-Politik Anlam:

Dünya milletleri ekonomik-sosyal kalkınmalarına paralel olarak, hayat fel-sefelerinde de, devlet idaresi prensiplerinde de «Halka Doğru» gitmektedirler. Ağanın, şeyhin, derebeyinin, profesyonel politika veraseti sisteminin terkedilip, hal-kin kendi kaderine sahip olması - bunun adına isterseniz demokrasi deyiniz - bir kaçınılmaz akımdır. Halk yığınlarının ekonomik istiklalle kavuşması, ona bir takım yeni ve sağlam adımlar, gö-revler yükleyecektir. Başkası tarafından beslenen ve başkası hesabına çalışma-gelen adam, kendine-yeter bir ekonomik unsur oluncu, kendisi hakkında düşünmek ve karar vermek zorunda olacaktır. Bu zorunluk, toplumun alt katında bulunan % 80 için önemli ve ciddi bir konudur. Çünkü, yüzyıllardır, bir kaç bin ailelik bir azınlığın siyasi, idari, hukuki vesayetinde bulunmuş olan bir büyük toplum, ilk defa olarak, öz-sahibi, karar-sahibi, icraat-sahibi haline gelecektir. Kaldı ki, bir kaç bin ailelik idareci azınlık da, yo-rulmuş, yıpranmış, eskimiş ve bütün va-sıflarını kaybetmiş durumdadır. Altın taze, dinç, verimli toprağın üstüne çıkarılıp,

yıpranmışın dinlendirilmek üzere alt-üst edildiği gibi bir ameliyeye ihtiyaç vardı. Yığınların bu yeni duruma itibak ettiril-mesi, şüphesiz 7 den 70 ne kadar herkesi içine alan bir Temel-Eğitime ihtiyaç gös-terecektir. 4274 sayılı Kanun, halk yığın-larına, kendisi hakkında karar verebilir bir seviyeye çıkarılması ve toplumun dinç, sağlam kuvvetlerinin ortaya konması için çıkarılmış bir devrim kanunu idi.

c) Köy Enstitülerinin, en çok işlen-miş olan, pedagojik yönü daha belirgindir. Kısa zamanda millî hedeflerimizi aşan bir üne kavuşmasında, enstitülerin peda-gojik anlamı çok etkili olmuştur. Çünkü, enstitüler:

1) Büyük şehirlerin dışında 1000 ner nüfuslu modern birer kuruluş ola-rak çevrelerinin bir yenilik, uy-garlık ve kültürlenme merkezleri olabilmislerdir.

2) Çeşitli meslek erbabı için toplu-mun hiç işlenmemiş kaynağına başvurulmuştur. Alınan çocuklar kabiliyet ve gelişme durumlarına göre, öğretmen, sağlık memuru, ebe, ziraatçı, kooperatifçi, zanaat adamı olarak, israf edilmeksizin, işe yarar kamu görevlileri olarak yetiştiriliyordu.

3) İş ilkesi buralardaki eğitimin tem-el felsefesine dahildi. Yaratıcı tipte, teşebbüs sahibi, kafası ile birlikte e.İ. kolu ve duyguları da işliyen insan yetiştirmenin denen-miş metodu «iş içinde Eğitim» idi. Bu metod sayesinde o zaman 52 milyon lira ile bugünkü değeri milyarları aşan binalar, tarlalar, bahçeler, işletme ve tesisler ortaya konabilmiştir. Yapılan eserler hem öğrenme, eğitime aracı ol-muş, hem de ihtiyaçları karşıla-yan unsurlar olarak hizmete gir-miştir. «Sonuç faydalı ise iyidir. İyi olan faziletlidir.» diyen Batılı felsefesinin en güzel uygulaması - pragmatizm - buralarda görülmüş-tür.

4) İlk ve temiz kaynaktan alınan ham maddeler olarak kabul edile-bilen öğrenciler, aynı çatı altında, aynı hizmetler ve meslekler için yetiştirildikleri halde, «Köyü kal-kındırma» ilkesiyle - ortaklar Ülkü birliği, metod ve yetiştirme ayniyeti, onları toplum hizmetin-de, beraberce, başarıyla olarak çalışma imkânına kavuşturmuştur. Buna psikolojik sebepleri de ek-lersek, tek kaynaktan yetişmenin verdiği güçbirliği duygusu başarı-larına yardım etmiştir. diyebiliriz.

Köy Enstitülerinin eğitici anlamları-nın en belirgin yönleri, şüphesiz, bunlar-dan ibaret değildir. Söylenenleri tekrar-lamak da lâzımdır diye uzatmadık.

Bugün, kapangaları bazıları enstitü-lerin sadece ad değiştirdiğini iddia eder - üzerinden 10, açılışları üzerinden 25 yıl geçti. (Gerçekte 1937 de denemeye baş-lanmıştır.) Ekonomik, sosyal, siyasi ve eğitici yönleriyle bu kurumların boşluk-ları ortadadır. Tecrübelerin verdiği bilgi-lerle yeniden buraya dönmek için sebepler ve zaruretlere oldukları gibi durmaktadır. Ama mukavemetçiler daha da artmıştır.

vardır? dayıverince kıyamet kopuyor. Vallilerin başarı listeleri de Cumhuriyet kanlığıyla ilgilidir efendim. Enstitü Mü-dürleri hiçbir şekilde valilere emir ver-mez.

Kâzım Karabekir: «İşin bu cephesi çok karışıktır. Bu bakımdan her yanımız yaralıdır. Ya-pacağımız çok şey var. Soracaklarımız bu kadardı. Teşekkür ederiz. Bu mem-lekette hemen her hayırlı müessesenin kaderi aşağı yukarı böyle olmuştur. Görüyoruz ki hakikatin dedikodularla alakası yoktur. Memleketin geleceği i-çin cidden unut bağlanacak yerlerimiz Enstitüler. Müsterih ayrılıyor.

Köy Enstitüleri tarihinde bundan sonrası Reşat Şemsettin... Tevfik İleri icraatlarıdır..

(1) İlköğretimde Çalışmalarımız. 17 Nisan 1946 İsmet İnönü

Düşmanlık nereden çıktı, nasıl gelişti?

Talip Apaydın

İle, ilçeye uzak bir köyde, top-raksız, yaşlı, yoksul bir köylü. Adına Durmuş Dayı derler. Onaltı yıl askerlik yapmış. Kafkasya'da, Yemen'de, Afyon'da savaşmış. Bir deri bir kemik dönmüş köye. Giderken bıraktığı karısını, kızını dönüştürmüştü. Biri büyümüş yetişmiş, öbürü kendisi gibi yaşlanmış. Tarla taban dersden dağılmış, bitmiş.

Anadolu'nun hikâyesi. Anlatması uzun...

Sonradan ben doğmuşum. Durmuş Dayı benim babam.

Ortakçıydık.

Beş yaşına gelince anam öldü. Bir yoksulluk ki dile gelmez...

Babam kolumdan tuttu, çiftliğinde çalıştırdım ayağa güttürdü. Adamın bir akrabası mebusu. Soyacak zengindirler. Eskişehir'de, Ankara'da hanları apartımanları vardı. Her dedikleri oluyordu.

Hiç unutmam;

— Bey, dedi. Çok fakirim, biliyosun. Bu çocuğa hiç birşey bırakmadım. Bir atalık et, bunu yetim mektebine So-kuver. Okusun da kendini kurtarsın...

Çiftlik aşası bana baktı, düşündü.

— Behey Durmuş kâhya, dedi.

Enayi misin sen? Bu çocuk okursa ya-rın sana baba mı der? Giydir ayağına çarığı da çalıştır be. Ekme kazansın. Simdi okuyantır hep hayırsız oluyor

Bak yaşlandın, yarın sana kim bakacak? — Bey, ben nasıl olsa ölmüşüm. İstemem onun yardımını neyi. Tek ken-dini kurtarsın.

— Yok yok! Aklin yanlış. Ötür tarlaya. Okursa o seni de unuttur, dinini de unuttur, bilmem neyi de ne işler...

Biri oturarak biri ayakta uzun uzun konuştular. Sonuç şu oldu, babam beni tekrar kolumdan tutup tarlaya ge-tirdi. Kendi kendine kızıp söyleniyor-du boyuna. O tarihte ağamın iki oğlu Ankara'da okuyorlardı. En çok ona tu-tuluyordu. «Madem okuyanlar hayırsız oluyor, kendi çocuklarını ne diye oku-tursun?» diyordu.

Sona ben bir rastlantıyla Köy En-stitüsüne girdim. Yeni açılmıştı. İlk yıl-lar pek bir şeyin farkında değildim. Yaz tatillerinde ağamın çocuklarıyla bu-luşup arkadaşlık ederdik. Onlar okul-larını anlatırlardı, ben enstitüdeki ça-lışmalarımızı anlatırdım. Mandolin ça-lardım. Ufak tefek tartışmalara giri-şirdik. Elbiselerimi beğenmezlerdi. Sa-çımı kestirmemi tenkit ederlerdi. Bir de duvar ördüğümüzü, ağaç diktığımızı başıma vururlardı. Gücümce savun-mağa çalışırdım.

Sonra sonra görüşlerimiz büsbütün ayrılmaya başladı. Hasan Ali Yücel'in komünist olduğunu ilk kez onlardan duydum. Oysa Milli Eğitim Bakanydı.

Enstitüme İnönü ile birlikte geldim. Dondum kaldım. Ne diyeceğimi bile-medim. Derken köylülere hem benim hakkımda, hem okuduğum enstitüler hakkında atıp tutmağa başladılar. Ağ-za alınmaz şeyler söylüyorlardı. Köy-lülerin kimisi inanmıyordu, kimisi «se-ni çekemiyor bunlar» der geçişlirdi. Babam bile bir gün tenhada sıkı bir sorguya çekti.

— Oğlum sizin okulda kızlar da okumuş öyle mi? Siz onlarla birlikte mi yatarsınız? Hocalarınız ne öğretir size? Urus hocanız var mı?

— Yok baba, yok!

Fakat şaşırıyordum. Nasıl oluyor bu. Nereden geliyor? Ne demek?

Hiç bir anlam veremiyordum. Han-gi katırlarını örkümlüştüm ben bunla-rın? Ne kötülüğümü görmüşlerdi?

Bir gün köy kahvesinde ağamın oğullarıyla tanıştık. Köylüler tanıştılar. Onlar da anlamak istiyorlardı şu işin iç yüzünü. Ben durumu kısaca özetledim. «Köylülerim beni tanırlar, dedim. Şunca yıldır okuyorum, her yıl yaz tatillerinde gelip gidiyorum. Ne gibi bir kötü yanımı gördüler? Ahlak-sız mıyım? Serkeş miyim? İrx düşmanı mıyım? Kime bir kötülük yaptım? Öy-leyse hakkında söylenenlerin hepsi ya-landır. İtiradır. Okuduğum enstitüye gelince, ora açılmasaydı ben okuyamaz-dım. Babam gibi ortakçı kalırdım. Ama şimdi öğreten olacağım. Köylülerimin çocuklarını da okutacağım. Kendim gibi yapmağa çalışacağım. Kötülük bunun neresinde?»

Köylüler başlarını sallıyorlardı. Ki-misi;

— Öyle ya. Doğru söz. Tamam işte. diyor.

Ağamın küçük oğlu fırladı,

— Kim o «doğru» diyen deyyus? diye bağırıyor. Ulan siz ne bilirsiniz? Ne-den anlarsınız a hödükler? Ulan biz önce müslümanız, sonra Türküz, milli-

yetçiyiz, anladınız mı? «Ben ezelden beri hür yaşadım hür yaşarım! Hangi çilgin bana zincir vuracakmış şaşarım! Kükremiş sel gibiyim bendimi çiğner taşarım! Yırtarım dağılar, engine sığ-maz taşarım!» Yıkardım, yakardım... Bir nutuk, bir nutuk. Kahvenin tahtalarına ayağını vurduka toz fıskırıyor. Yum-ruklarımı salladıkça ağzından köpükler saçılıyor. Kalın bir yapısı da var. Ba-şı iri, yüzü gösterişli. Köylüler gözleri dört açmış dinliyorlar. Demin beni tas-dik edenler hep susup sinmişler. Bi-risi korkusundan yutkunuyor.

Yarım saat filân bağırdı. Sesi ki-silince parmağını bana uzattı. «Çıksın o demin konuşan şahıs, dedi. Cevap is-terim ben, cevap, cevap!»

Hiç unutamam, yoksul hissımlarım-dan bazısı konuşma diye işaret ediyor-lardı. Birisi ceketimin eteğini çekiyor-du.

Ayağa kalktım. Sakindim. Gülmese-meğe çalıştım

Tekrar fırladı

— Gülmeye bilme ne gibi! Burası erkek yeridir! Er meydanıdır! Cevap ver, cevap!

— Şu anda bu arkadaşla konuşul-maz, dedim. Görüyorsunuz korkunç bir hal var. İnsan bu duruma girince dü-şünemez. Aklını kullanamaz. Konuyu değiştirir. Nitekim bambaşka şeylerden bahsetti. Milliyetçi olduğunu söyledi. Ben de milliyetçiyim. Ben de müslü-manım. Ama bunu yerli yeris bağırma başıra söylemeğe ne lüzum var?

— Vaar, dedi oradan. Nasıl yok? «Ben bir Türküm, dinim cinsim ufudur! Tuttuğum yol ataların yoludur!»

— Benim de öyle, diyecek oldum.

— Değil! dedi. Değil! Olsaydı söy-ferdin. İşte görüyorsunuz sevgili köylü kardeşlerim, komşularım. Biz müslü-manız, Türküz! Kahraman bir milletin torunlarıyız! Öyle değil miyiz?

— Öyleyiz efendi öyleyiz. Tamam... Baktım hep ondağ olmuşlardı. Ne derse tasdik ediyorlardı. Büsbütün çoştu. Yumruklarını sallıya sallıya başladı ge-ne;

— Kahrolsun dinimize, milliyetimi-ze dil uzatanlar! Kahrolsun moskof uşakları! Onlara bu vatan da yer yok! Onlar cibilliyetsiz, onlar namussuz! Onlar...

Yerime oturdum. Gülmüşüyordum ama fena bezulmuşum. Bizimkiler hep kafaları eğmişlerdi.

Köylülerin bir efendi tarafları var-dir, iş bu hale gelince sözü değiştirir-ler. Sanki bunlar geçmiş davra-nırlar. Birisi öksürdü;

— Bugün hava amma sıcaktı yahu, dedi. Tarladan gelirken başım döndü valla. Yıkılcaktım az kalsın.

— Sıcaktı he, dedi öbürü. Gün dö-nümü gayri, bugünler sıcak yapar.

Kahveye şöyle bir göz attım. Ağa-mın küçük oğlu hâlâ yiyecek gibi bana bakıyordu. Kıpırdasam fırlayıp tepeme binecekti. Bir aralık kalkıp gitreyi dü-şündüm. Kendime yediremiyordum.

— Komşular! diye seslendim. Şim-di izin verirsiniz biraz da ben konuş-mak istiyorum. Arkadaşımın siniri geç-sin diye bekledim. Malûm ya sinirli insan söylenen iyi anlıyamaz.

— Sus! diye bağırıyor. Senin arka-daşın kim lan? Kim senin arkadaşın? Ayağa fırlamıştı. Kavga çıkarmak istiyordu. Köylüler araya girdiler.

— Bırakın gayri canım.

— Kapatın şunu.

— Ama birşey hallolmadı, dedim. Senuç alınmadı. Beni de dinleyin.

— Yeter.

— Bırak.

— Sus!

Hissımlarım kolumdan çekip dışarı çıkardılar

Ondan sonra da her gün birbirin-den kötü dedikodular oldu. Şehirle en çok onların üflediği vardı. Gazete oku-yorlardı. Yücel — Öner mahkemesi başlamıştı. Köylüler her haberi onlar-dan duyardı. Elbet üçe beş katarak, değişmiş olarak. Bir gün Hasan Ali Yü-cel'in, Hakkı Tonguç'un ipe çekildiği. Öbür gün Hasanoğlan öğrencilerinin Rusya'ya kaçtığı. Başka bir gün telsiz yakalandığı.

Babamı sormayır. Uyku dünek kal-mamıştı adamda. İkide bir yayan yapı-lak Hasanoğlan'a gelirdi. Beni sağ sa-lım görünce bir rahat nefes alırdı. O gün... o günler...

...men her yerde böyle gitti işte. Devir o devirdi.

PORTRELER

İrşadın asla ve asla üzerine kon-durmayan ve allerjisini derhal gös-tererek, «efendim ben ırkçı değil-im, ben aşırı milliyetçiyim» diyen bir ırk-çımız vardır. Bu öylesine bir ırkçı ve milli-yetçidir ki, kazara birisi Türk dilinin arılaştırılmasını istese, derhal elindeki malum çamuru sürmeğe kalkışır ve «işte komünist» diye ortaya çıkar. Ama bu zatı muhterem, sözüm ona milliyetçiliği ile Robert Kolle-jin İngilizce öğrenim yapacak olan yüksek kısmının açılması ve Türkiyede kanunlara rağmen farklı bir eğitim sisteminin tatbiki-ne yol açacak kararnameyi hazırlamaktan ve bunu efendisi Tefvik İlerinin himayesi altında yürütmekten geri kalmaz. Köy Enstitüleri dendi mi saçları dikece diken olan bu sözde milliyetçinin, Türkiyede İngilizce öğretim yapan bir başka yüksek okulun, Orta-Doğu Teknik Üniversitesinin de açıl-ması karşısında duyduğu iftihar kelimelerle tasvir edilemez. Durun, daha bitmedi, va-tan, millet, ahlâk, fazilet, namus dendi mi hemen ilk gördüğü sıvrice yerin üstüne çı-kan ve nutuk çekmeye başlayan bu zatı muhteremin marifetleri bu kadar çabuk bi-ter mi? İşte size ondan bir hikâye daha:

Dostumuz, Talim Terbiye Heyeti üyesi olarak bir ara İngilizce öğrenmeye merak sarar. Sarar ya. Sarar ve o sırada Amerika-dan dönen ve bir Amerikalı ile evli olan Teknik Öğretim Genel Müdürlüğünde gö-revli bir zatın eşinden ders almak ister. Ame-rikalı kadın, ders vermeyi kabul eder. Milli Eğitim Bakanlığının alt kattaki odalarından birinde İngilizce dersleri başlar. Kadın İn-gilizce bir kitabı okumakta, sesi ses kayıt makinasına alınmakta ve bizim ahlâkçı, mu-kaddesatçı Köy Enstitüsü düşmanımız da bu okunan metni tevpten dinleyerek tekrarla-maktadır. Bu birkaç ders böyle devam eder. Ders esnasında odanın pencereleri kapan-makta, etrafı sükûnet temin edilmektedir. Günün birinde, İngilizce öğrenme merakını Talim Terbiye Heyeti üyesi, terbiyeyi falan bir kenara bırakıp, eşine son derece bağlı hocasının üzerine saldırır. Kadın mukave-met gösterir ve çıkıp gider. Olay, Milli Eği-timin başına gelmiş en büyük felâketlerden biri olan Tefvik İleri tarafından binbir gü-yülikle kapatılır ama, zavallı kadın, bir daha ayağını ne Milli Eğitim Bakanlığına atar, ne de görevli olduğu İCA Planlama dairesi sekreterliğine.

Kafatası ölçülerine pek meraklı bu za-tı muhteremin kız kardeşlerinden birisi Mil-li Eğitimde görevlidir. Ağabeyinin ise bu bakanlıkta önemli bir mevki sahibi olduğu-

Bu Enstitü düşmanını tanıyın...

na öylesine inanmaktadır ki, güpe gündüz kafayı çekip Bakanlığa gelmekten, nara at-maktan çekinmez. Bir üç beş derken nihayet bir takım insanların canına tak deyip de Ankaradan uzaklaştırılınca kadar ortalağa el aman dedirir.

Haydi biraz daha eskiye gidelim, yıl 1938. Büyük Atatürk ölmüştür. Millet yas-ğında. İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu öğrencileri de öyle. Öğrenciler yemekhane-de yemek yemektedirler ama lokmalar bo-ğazlarına dizilmekte, gözler dolu dolu ol-maktadır. İşte tam bu sırada bu milliyetçi-liği ile pek övünen zatı muhterem, yüzü se-vingten purl purl parlayarak bardağını ha-vaya kaldırıp, «Şerefine» diye nara atar. Ama aynı anda da kafasına bir sürahiyi yer. Sürahiyi vuran hayattadır ve adı bellidir. Cahit Külebi...

Sadece Külebinin şahitliği yetmiyor mu? O halde devam edelim de Köy Ensti-tülerinin bu bisman düşmanı, ırkçı, furan-çı, milliyetçi, mukaddesatçı ve ahlâkçı olarak kendi kendini etrafa yutturmaya çalışan bu zatı muhterem ait daha başka bilgiler de verelim.

Tefvik İlerinin bu sadık bendesi hak-kında, kafasında kırılan sürahi hakkında bir tarihte Ulus gazetesinde yayın yapılmıştır. Gazete haberi bir kere de o zaman-lar Ankara Konservatuvarında Müdür Yar-dımcısı olan Külebiye teyit ettirmek is-ter. Ama Külebi, vaktiyle kafasında sü-rahi kırıldığı adam için, o zaman gelen mu-habire «hatırlamıyorum» der. Olay kapa-nır. Bunun üzerine zatı muhterem Kon-servatuvara gitmiş ve Külebiye, «Cahitç-iğim, bu iyiliğini hiç unutmuyacağım. Beni büyük bir tehlikeyden kurtardın. Sana min-nettarım» demiştir. Sahit mi? Bu konuşma yapıldığında Profesör Fahir İz de odada-

dır...

Daha bitmedi. Hani bu önüne gelene, yüreğinden söküp çıkardığı çamuru bu-laştırmak isteyen adam vardır ya, gene Yüksek Muallim Mektebinde iken, o sırada İzmirde okuyan kız kardeşine devamlı olarak mektuplar yazar. Kendi fikirlerini ona da aşılamaya çalışır. Ne var ki, İzmir-deki okul idarecileri bu mektupları üze-rinde durulmaya değer görürler. İzmir-deki kız kardeş de okul idaresinin mektup-lardan güphelendiğini hissettiğinden İs-tanbuldaki ağabeyine, kendisine okul ad-resine mektup göndermemesi için haber gönderir. Gönderir ama eldeki mektuplar, günümüzün sayın senatörü, köy enstitü-lerinin amansız düşmanı, din, ahlâk ve gelenek müdafili kafatasıcının hakkında, o günlerde aşırı ve yitici sol propaganda yaptığı yolunda takibat açılacak kadar yeterlidir.

Kimdir bu karışık adam diye merak mı ediyorsunuz? Hâlâ kim olduğunu bula-madınız mı? Köylü çocuklarının okuması-na uyanmasına ve köylün kalkınmasına, vatanımızın insan gibi yaşamasına doğru atılmış adımlardan biri olan Köy Ensti-tülerinin aleyhinde bulunan, kendisini aşırı milliyetçi, ahlâkçı, mukaddesatçı ve büyük eğitimeci olarak yutturan, jurnalci-likte rekor kıran bu senatörümüzü hâlâ tanımadınız mı sahi?

Ama doğru, tanınamakta haklısınız. Zira aynı konuda kendilerinin reklâmını yapan o kadar çok adam var ve bunlar huy, karakter ve ahlâk bakımından o ka-dar birbirlerine benziyorlar ki, işlerinde birini ayırt etmek oldukça zor. Ama du-run, daha sırası gelmedikçe hepsinin ef'al-lerini teker teker gözler önüne sermeyeceğiz. Belki o zaman, aralarındaki ufak tefek nüanslardan bunu ve bunun gibi olanları avırt edebilir, tanıyabilirsiniz.

SURIYE

Çıkmaz

Halkın özlemini çektiği köklü reformları biran önce gerçekleştirecek Suriye milletini gerçek bir demokrasi yoluna sokmak isteyen ve bunun için de halka yakın ve millî çıkarılara uygun ileri hamleleri köstekleyen Suriye Hükümetini devirmeyi gerekli gören askerî önderlerin darbesi kendi aralarında diğer noktalarla ilgili birlik yokluğu yüzünden tam amacına erişememiş gibi görünmektedir. Askerî önderler Arap Birliği ve Suriye'nin komşularıyla olan münasebetleri gibi konularda görüş birliğine yaramadıklarından silâhlî kuvvetleri bölmek için Suriye'yi arka perdeden yönetmeyi tercih ettikleri anlaşılmaktadır. Komutanlar eski Cumhurbaşkanı Nâzım el-Kudsi'nin eski rejime dönmek için yetkilerini kullanmasını, kendisiyle birlikte Kurucu Meclisin iş başına gelmesini ve Meclisin onaylamasıyla yeni hükümeti kurmasını istemektedirler. Askerler Kudsi'nin tarafsız kimselerden bir geçici hükümet kurmasını ve sonra da Arap Birliği konusunda da bir referandum yapılmasını dilemektedirler. Kudsi ise tamamen eski düzene dönüşmesini arzulamaktadır. Diğer bir söylentiye göre, Suriye Yüksek Komuta Heyeti eski Cumhurbaşkanı Şükri el-Kuvvetli'ye de yanasmak istemektedir. Suriyeli komutanlar Kudsi'nin başkanlığında «tarafsız» kimselerden geçici bir hükümet kurulsun da, eski düzene dönülse de, Kuvvetli iş başına getirilsin de Suriye'nin yapıcı ve kurtarıcı bir hamleyle girişeceğini anlamadılar. Bir defa, Kudsi denemiyi ve belirli bir sınıfı temsil eden bir devfet adamıdır. Onun Suriye'nin gerçeklerine uygun ve iktidarı her zaman elinde oyuncak etmiş zümrenin çıkarlarına karşı bir hamleyle girişemeyeceği meydandadır. Kaldı ki son askerî darbe Kudsi'ye ve onun etrafındaki sömürücü zümreye karşı yapılmıştı. Kudsi'nin tamamen eski düzene dönmekte ısrar etmesi de ileride nasıl davranacağını bir daha ortaya koymuştur. Şükri el-Kuvvetli'nin tutumu da Kudsi'nikinden farklı olamaz. Halbuki, ordu Suriye'yi demokratikleştirmek için köklü reformlar yapmanın gerekliliğine inanmış görünüyor. Askerler eski hükümeti çalışmaları «emeklerin meyvalarından mahrum etmekle» suçlamış ve «yapıcı sosyalizm» e inandıklarını açıklamışlardır. Gene ortaya çıkan eski yöneticiler ise toprak reformuna karşı, ağalara taraftar ve işçi haklarından tedirgin olan Şam ve Halep'in mâmur mahallelerini savunucusudurlar.

GEZAYİR

Referandum

Fransız seçmenleri pazar günü yapılan referandumda büyük çoğunlukla «evet» diyerek, Evian anlaşmalarını tasvip etmiş ve bu anlaşmaların uygulanması için General de Gaulle'e tam yetki vermiş oldular.

Seçmenleri «evet» demeye çağıran ko-

General de Gaulle

YÖN, 11 NISAN 1962

Suriyedeki askerî hareketin liderlerinden bir kısmı, başarısızlık üzerine sığınmaları için Türkiye'ye ayak basarlarken

nuşmasında bizzat de Gaulle'in işaret ettiği gibi, referandumlar Fransa'nın günlük hayatının âdeti bir parçası olmuş bulunuyor. Fakat bir çok aydın ve siyasetçi bu referandum demokrasisi'ni pek tasvip eder görünmüyor. Normal bir parlamenter düzende referandumların yönetimde rolü olmamak gerekir.

Kahire'deki diplomatlar

Cezayir meselesinin çözüm yoluna girmesine en fazla sevinenler belki de geçen hafta referandumdan bir gün önce «kamu menfaati ile ilgili önemli sebepler» der dolaylı serbest bırakılan Kahire'deki Fransız diplomatları olsa gerektir.

Casusluk isnadı ile yargılanan bu diplomatların serbest bırakılması hiç şüphe yok ki, Evian anlaşmalarının Arap-Fransız bağları üzerindeki olumlu sonuçlarından biridir.

Bin Bella

Yarının sorumlu liderlerinden biri olacağına şüphe olmayan Ahmet Bin Bella, Fransada tutuklu bulunduğu sırada ocağın bulunduğu arkadaşlarıyla Arap başkentlerini geziyor. Kahirede başkan Nâsir ve halk tarafından bir kahraman gibi karşılanan Bin Bella, Bağdatta da Cezayir ihtilâlinin heyecanına yaraşır bir kabul gördü.

İNGİLTERE

Seçimlerde sürpriz

Gecenlerde İngilterede yapılan mahallî seçimlerde muhafazakâr hükümet oyların önemli bir kısmını kaybetmiştir. Seçmenler bir yandan Macmillan hükümetine karşı memnuniyetsizliklerini belirtirken öte yandan, otuz yıldır İngiliz siyasi hayatında pek önemli rol oynamayan Liberal Parti adaylarına oy vererek bir sürpriz yapmışlardır. Özellikle, Londra yakınında zengin bir banliyö olan ve muhafazakârların desteklemesiyle tanınmış Orpington semtinde seçimleri Liberallerin, hem de büyük farkla kazanmaları büyük bir sürpriz olmuştur.

İşçi Partisinin durumu

Oyların Liberal Partiye verilmesi görünüşte, Muhafazakâr Parti için olduğu gibi İşçi Partisi için de bir kayıptır. Oysa gerçekte Liberal Parti işçi olaylarını değil Muhafazakâr Parti oylarını toplamaktadır. Yani İşçi Partisi kuvvetlenese bile Muhafazakârlar zayıflamış olmaktadır. Nitekim 1945'den bu yana Liberallerin seçimlerde başarı göstermeleri daima işçilerin işine yaramıştır. Son seçimlerde de durum farklı olmamıştır. İşçi partisi lideri Hugh Gaitskell: «Liberaler başarı kazanmaya devam ederlerse, bu İşçi Partisinin zaferine engel olmaz, bilâkis zaferi kolaylaştırır» demektedir. On yıldır iktidarda bulunan ve bir hayli yıpratılmış olan Muhafazakâr Parti, son mahallî seçimlerin de gösterdiği gibi seçmenlerin sem-

patisini yavaş yavaş kaybetmektedir.

İngiliz İşçi Partisi müreffeh bir kapitalist ülkede kurulmuş bir partidir. Bu bakımdan parti liderleri hükümetten köklü reformlar talep etmemektedirler.

Hugh Gaitskell

Avrupadaki sosyalist liderlerin en mutadillerinden olan Gaitskell, Batı ile bağlarının gerekliliğine inanmakta ve bir İngiliz İşçi Hükümetinin Amerika Birleşik Devletleri ile daha iyi anlaşabileceğini ifade etmektedir. Gaitskell dış politikada, müttefiklerin seçiminde iç siyasi rejimlerin bir rolü olmamasının gerektiğini belirtmekte ve meselâ bir İngiliz İşçi Hükümetinin sadece sosyalist memleketlerle dostluk bağları kurmasını saçma olarak vasıflandırmaktadır.

«Tanrıya şükür»

İnsanlar Tanrı'ya çeşitli vesilelerle anırlar İngiltere'de büyük bir kimya sanayii şirketi olan ICI (Imperial Chemical Industries) tarafından yutulmak istenen Courtaulds şirketi personeli de bu sefer büyük sermayenin tahakkümünden kendilerini koruduğu için «Tanrı'ya şükürler olsun» dediler.

YÖN'ün 11'nci sayısında bahsedilen bu yutulma teşebbüsü de şimdilik büyük sermayenin mağlubiyeti ile sonuçlanmış oluyor. Imperial Chemical Industries'in teklif ettiği astronomik meblağlara rağmen, Courtaulds şirketi müdüründen, kapıcısına kadar bu yutulmaya mukavemet etmiş, ICI'nin hissedarlarına yaptığı aşırta teklifler de sendikaların araya girmesi ile sonuç vermemiştir.

Saint-Vedast kilisesinde yapılanâyinde Courtaulds'un yofüründen müdürlerine kadar bütün personeli hazır bulunmuş, önce İncil'den okunan bir pasaj dinlemiş ve da-

ha sonra «Ve şimdi Tanrı'ya şükrediyoruz» ilâhîsini söylemişlerdir.

Müdürlerden George Courtaulds törenden sonra büyük sermayenin tehdidinden kurtulmuş olmak dolayısıyla kiliseye gitmelerinin normal bir olay olduğunu belirtmiştir.

Bu olay karşısında, Imperial Chemical Industries sermayedarları kudretlerine sonsuz şekilde inanağa devam ediyorlar mı acaba?

A. B. D

Sola darbe

Amerika Birleşik Devletleri, son derece önemli bir karar almış bulunuyor. Buna göre, Federal Mahkemeler seçim bölgelerinin kendilerinin lâiklikle temsil edilmelerine imkân vermediğini ileri süren seçmenlerin şikâyetlerini karara bağlayabilecektir.

Hâlen, her eyalette seçim bölgeleri kabûl edilmiş seçmenlerin menfaatlerini koruyacak şekilde tesbit edilmektedir. Bu husus Amerikan siyasi hayatının bütün kademelerinde etkisini göstermektedir.

Yüksek Mahkemenin bu kararı, şehirlerin çoğunluğu sağlayacağı seçim bölgelerinin tesbiti sonucunu verecektir Zira Amerikada şimdiye kadar ki uygulama, yargı organlarının toplumdaki değişimleri daima geriden takip ettiği şeklindedir. Bunun bazı belirli siyasi sonuçları olacağı açıktır. Özellikle büyük şehirlerde oturanlar daha adil bir temsile kavuşacaklar için Demokrat Parti, Cumhuriyetçi Partinin aleyhine kuvvetlenecek ve iki partideki daha «liberal» unsurlar nüfuz arttıracaktır.

İTALYA

Yazarlar Kongresi

Mart ayında Floransa'da 300 yazarın katıldığı bir uluslararası kongre toplandı. «Comunità Europea degli Scrittori» adlı bu kongrenin 1958 yılında Cumhurbaşkanı Gronchi'nin teşebbüsü ile toplanmıştı. Kongrenin amacı batı ve doğu Avrupa'nın bütün ülkelerinden gelen yazarları bir araya toplayıp soğuk harbe karşı kültürel alanda savaşmaktır.

Bu yılki kongre de bir hayli hareketli olmuştur. Quasimodo Camillo Josè Cefa, Moravia, Marguerite Duras gibi tanınmış yazarlar Floransa'ya gelerek toplantılara katılmışlardır. Bugünkü toplumda aydınların rolü, üzerinde en çok tartışılan konulardan biri olmuştur. Delegelerden çoğu sansürün tehlikeleri üzerinde fikir birliğine varmışlardır. Ortak Pazarın sinema, edebiyat ve televizyon alanlarında bir «Sansür Ortak Pazarı» yaratmaması temenni edilmiştir.

NASIL ÇILDIRILIR?

Bir Diktatör yetişiyor

Hitler 1920 yılının başlarında «Alman İşçi Partisi»nin propagandasını üzerine aldı. İlk çalışması bir toplantı düzenlemek oldu. 24 Şubat 1920'de yapılacak toplantı için 2000 kişilik ünlü Hofbrauhaus sergiğini seçti. Komitedeki arkadaşları Hitler'in çilediğina hükmettiler. Harrer, Protesto olmak üzere istifayı bastı, yerini Drexler aldı. Ama Drexler de toplantının başarı kazanacağına inanmıyordu. Hitler bu olayı «Mein Kampf»ta uzun uzatıya anlatır ve bu toplantının, «ismi var cismi yok» partiyi, darcaik çerçeveden çıkararak halk oyu karşısına çıkardığını söyler.

İster öyle olsun ister böyle, bu toplantının en önemli yönü, Hitler'in yaptığı konuşma ile «Alman İşçi Partisi»nin 25 maddelik programını ilk olarak açıklamasıydı. Drexler, Feder ve Hitler tarafından kaleme alınan bu program parti 1 Nisan 1920'de «Alman İşçileri Nasyonal Sosyalist Partisi» adını aldığı vakit resmi program olarak kabul edildi. 1920'de da Hitler bu programı «tektik febrü», değişmez olarak ilan etti.

Hitler'in programı

Programın ilk maddesi, bütün Almanların bir Büyük Almanya'da birleşmesini istiyordu. Hitler, ileride başbakan olduğu vakit bu maddeyi uygulayacak ve altı milyon Alman'ın yaşadığı Avusturya'yı, üç milyon Alman'ın yaşadığı Süddel'ti işgal edecek. İkinci Dünya Savaşını çıkarmak pahasına, Polonya'nın Almanların yaşadığı bölümlerini ele geçirmek istiyekti.

Programın birçok maddeleri de, feci durumda bulunan işçi sınıfını avlamak amacıyla, sosyalist hattı komünistlerin paralarını taşımaktaydı. Meselâ 11 inci maddede, emeğin sonucu olmayan gelirin ortadan kaldırılacağı, 12 nci maddede kartellerin tasfiye edileceği, 13 üncü maddede büyük kazanımın kazancının devletle paylaşılacağı, 14 üncü maddede toprak spekülasyonuna son verileceği, 18 inci maddede karaborsacılar, fırsatçılar, ihtikârcılar için ölüm cezasının konulacağı ileri sürülüyordu. «Sağlam bir orta sınıf» yaratmayı amaç edinen 16 nci maddede büyük mağazalara el konulup düşük fiyatlarla küçük esnafa verileceği bildirilmekteydi. Bu maddeler programa hiç şüphesiz, nasyonal sosyalistlerin «sosyalizm»ine inanan Drexler ile Feder'in isteği üzerine konmuştu. Fakat daha sonraları, büyük iş adamları ve toprak sahipleri parti kasasını doldurmağa başladıkları vakit bu ilkel «can sıkıcı» olmağa başlamıştı. Tabii bu cömert insanları gücendirmek doğru olmazdı.

Hitler'in ilk mahkûmiyeti

Bu programın hiç olmazsa iki maddesi vardı ki, Hitler başbakan olur olmaz hemen uyguladı. Bunlardan biri — 2 nci madde — Versailles ve Saint-Germain anlaşmalarının feshiyle öbürü — 25 inci madde — «merkezi kuvvetli bir devlet kurulması»yla ilgiliydi.

Hitler yalnızca bu programı

açıklamakla kalmadı, parti üzerine dikkati çekmek ve halk kütüphanelerini partiye yaklaştırmak için çalışmaya koyuldu. Bir zamanlar Viyana'dayken gözlemlerine dayanarak ortaya attığı «maddi ve manevi tedhiş»ten geniş ölçüde yararlandı. Önce, terhis edilmiş bazı askerleri topluyarak bunları partinin toplantılarında müdahalelerde bulunanları susturmakta, gerekirse dışarı attırmakta kullandı. Sonra «Alman İşçi Partisi»nin adına «nasyonal sosyalist» kelimelerini ekledi, böylelikle «National-Sozialistische Deutsche Arbeiter Partei» («N.S.D.A.P.», Alman Nasyonal Sosyalist İşçi Partisi) ortaya çıktı. 1920 yazında da «fedai birlikleri» (Ordnertuppe) meydana getirmek üzere kabadayıları ve serserileri toplamağa başladı ve bunları saatçi ve sabıkahardan Emil Maurice'in emrine verdi. Bunlar, Berlin hükümetince dağıtılmak tehlikesini önlemek üzere, bir süre «Beden eğitimi ve spor Bölümü» adı altında çalıştılar; fakat 5 Ekim 1921'de resmen «Sturmabteilung» (Hücum Kıtaları) adını alarak «S.A.» kısaltmasıyla anılmağa başladılar. Kahverengi üniformaları ve eski gönüllülerden meydana getirilen bu birlikler, Erzberger'in öldürülmesi üzerine tevkif edilen ve az önce serbest bırakılan Johann Ulrich Klitzsch'in emrine verildiler.

Bu uniformalı serseriler, yalnız Nazilerin yaptıkları toplantılarda düzeni korumakla yetinmeyip, az sonra öbür partilerin toplantılarını baltalamağa da başladılar. 1921 yılında bir gün Hitler bu serserilerin başına geçerek Ballerstedt adındaki Bavyeralı bir federalistin söz aldığı bir toplantıya müdahale etti; Ballerstedt feci şekilde dövüldü. Hitler bu yüzden üç aya mahkûm oldu ki, bu, Hitler'in ilk mahkûmiyetiydi. Hapiste ancak bir ay yatan Hitler çıkışında bir «martir» sayılıyordu ve ünü artmıştı.

«Führerprinzip»

Hitler yavaş yavaş nazi partisinin iktidarını ele geçiriyordu, fakat buna karşı bir tepki de doğmağa başlamıştı. 1920 yazı başında Hitler, Kuzey Almanya'daki milliyetçilerle temasa geçmek üzere Berlin'e gittiği vakit, Nazi Partisinin öbür üyeleri Hitler'in mutlak idaresine bir son vermek fırsatının çıktığını düşündüler. Bunlar, Güney Almanya'daki aynı çeşitten teşekküllerle, özellikle «Alman Sosyalist Partisi» ile anlaşmak istiyorlardı. «Alman Sosyalist Partisi», Hitler'in rakibi ve tanınmış Yahudi düşmanı Julius Streicher tarafından Nürnberg'te kurulmaktaydı. Tehlikeyi haber alan Hitler derhal Münich'e döndü, istifasını verdi. Fakat komite üyeleri, en usta hatiplerinden ve en iyi propagandacılarından vazgeçemeyeceklerini anlamakta gecikmediler. Bundan başka, partinin gelirinin büyük bir kısmını, gerek düzenlediği toplantılarda alınan paralarla, gerekse özel kaynaklardan elde ettiği paralarla sağlıyan Hitler'di. Bundan dolayı, Hitler'in istifası, kendini daha yeni yeni toparlamaya başlayan güçsüz kuvvetsiz parti için yıkım olurdu. Böylelikle komite Hitler'in istifasını kabul etmedi. Hitler, ken-

Hitler Nürnberg'de

disinin füzumunu anlayınca, komite üyelerinin kendisine tamamiyle boyun eğmelerini istedi. Şartlar öne sürdü: Diktatör gücüne sahip tek şef olarak tanınması, komitenin feshini, Streicher'inki gibi topluluklarla birlikte entrikalara girilmekten vazgeçilmesini istedi. Komite üyeleri bu istekleri aşırı buldular. Partinin kurucusu Drexler'in kırtmasıyla Hitler aleyhinde bir «ithamname» hazırladılar ve yayımladılar.

Bu ithamnamenin yayımlanması üzerine Hitler, hemen bir hakaret davası açmağa koyuldu. Bunun üzerine bizzat Drexler, bir genel toplantıda bu ithamnamelerdeki iddiaları yalanlamağa mecbur kaldı. Bundan sonra da partide yapılan iki toplantıda Hitler şartlarını dikte ettirdi: Partinin statüsünde, komiteyi ortadan kaldıracak ve başkana (yani Hitler'e) mutlak iktidarı sağliyacak bir değişiklik yapıldı. Drexler, küçük düşmeğe birlikte, partinin fahri başkanlığına getirildi, böylelikle siyasi bir varlık olmaktan çıktı. Hitler de, önce Nazi Partisinin, daha sonra da Üçüncü Reich'in kanunu olan «Şef prensipi»nin (Führerprinzip) temelini daha o zaman atmış oldu.

«Führer» derhal partinin yeniden teşkilatlandırılması işine koyuldu. Partinin, o eski dükkân-arkası merkezi bırakıldı, Corneliusstrasse'de daha geniş, daha aydınlık bir yere geçildi. Bu arada, partinin boş kasası dolmağa başladı. Daha bir yıl geçmeden, 1920 Aralık ayında, o vakit batmakta olan ve borç içinde bulunan «Völkische Beobachter» adındaki, haftada iki kere çıkan Yahudi aleyhtar gazeteye satın alındı. Bu gazetenin satın alınması için gerekli 60 bin markın nasıl sağlandığı Hitler'in sıkı sıkıya sakladığı bir sırıdır. Bununla birlikte, Eckart ile Roehm'ün bu parayı Alman ordusunda (Reichwehr) hizmet gören ve Roehm'ün üstü olan Nazi Partisi üyesi Tümgeneral Ritter von Ep'ten sağladıkları anlaşılmalıdır. Paranın, Alman ordusunun gizli tahsisatından verilmiş olması çok muhtemeldir.

«Völkischer Beobachter» 1923 başında günlük olarak çıkmağa başladı. Böylece Hitler, Almanya'daki bütün siyasi hareketlere gerekli olan bir araca, yani partinin sözcülüğünü yapan bir günlük gazeteyle sahip oldu.

Hitler'in yeni arkadaşları

Daha sonraları Hitler'in en yakın arkadaşları olan kimseler bu sıralarda partiye ya girmiş ya da girmek üzere bulunuyorlardı. Meselâ bunlardan Rudolf Hess 1920'de partiye katılmıştı. Mısır'da yerleşmiş bir toptancının oğlu olan Hess 14 yaşında Almanya'ya gelmişti. Savaş sırasında Hitler'le aynı alayda hizmet görmüş, fakat tanışmamışlardı. Hess, iki defa yaralandı, piyadeden havaçılığa geçti. 1 Mayıs 1919'da Münich'teki Sovyet rejimi yıkılırken Hess de mücadelenin içindeydi. Bacağında yaralandı. Bir yıl sonra bir toplantıda Hitler'i dinledi, konuşmasına hayran oldu, partiye girdi ve az sonra Hitler'in en yakın dostu ve taraftarı oldu, bir ara sekreterliğini de yaptı. Hess, zekâsı kıtça, daima en gülmeye, düşüncelemleri kabule hazır ve bunları yobazlara özgü şeklinde benimseyen bir kimseydi. Hemen hemen, son ana kadar Hitler'in Hess kadar güvendiği, kendisine Hess kadar bağlı bir başka kimse çıkmadı. Ustelik dostları arasında kendi çıkarını düşünmeyen nadir kişilerdendi.

Nazi Partisinin «entellektüel başkanı», hattâ «filozofu» diye tanınan Alfred Rosenberg de zekâsı kit biriydi. Rosenberg uyrukluğ bakımından olduğu kadar yetişme bakımından da Rus'tu. 1721'den beri Çarlık Rusyasına bağlı olan Reval'de (Estonya) doğmuştu. 1917'de Moskova Üniversitesi'nden mimarlık diploması almıştı. Bolşevik ihtilâli sırasında Moskova'daydı, hattâ Nazi partisindeki düşmanlarının sözüne bakılırsa o sıralarda bolşeviklere katılmayı da skından geçirmişti. Bununla birlikte 1918'de Reval'e döndü, oraya gelen Alman ordusuna katıldı, ama Rus olduğu için bu isteği kabul edilmedi. 1918 sonuna doğru Münich'e gitti, oradaki Beyaz Rus müftecileri arasında göze çarpmaya başladı. Eckart'la tanıştı, onun aracılığıyla Hitler'i tanıdı, 1919 sonunda partiye girdi. Bu genç Baltıklının Yahudilere ve bolşeviklere beslediği kin Hitler'in hoşuna gidiyordu. Eckart'ın ölümünden az önce, 1923 sonlarında Hitler «Völkischer Beobachter»in yazışmaları müdürlüğüne Rosenberg'i getirdi.

Hess gibi Goering de savastan az sonra Münich'e gelmişti. İktisadi ilimler Fakültesine devam etmek istiyordu. O da Hitler'in konuşmasını dinleyerek etkisinde kalmıştı. Birinci Dünya Sava-

şında Almanya'nın milli kahramanları olan biri olduğu için — anti Richtofen uçak filosunun son komutanıydı, Almanya'nın en büyük askeri madalyası olan İlyakat madalyasını kazanmıştı — sivil hayata uymak ona herkesten güç geliyordu. Bir aralık Danimarka'da, sonra İsveç'te sivil uçaklarda pilotluk yaptı. Bir gün Kont Eric von Rosen'i uçakla Stockholm yakınındaki malikânesine götürmek görevini aldı. Kont, genç pilotu gatasuna davet etti. Goering orada kontesinin kızkardeşi Carin von Kantzow'u gördü ve aşık oldu. Ama kadın hem sarıydı hem de evliydi. Bununla birlikte eşinden ayrılarak Goering'e vardı. Zengin kadın, yeni eşiyile birlikte Münich'e yerleşti. 1921'de Nazi Partisine giren Goering, eşi sayesinde partiye cömertçe bağışlarda bulundu, ayrıca Führer'in kişisel masraflarını ödedi. Goering, bu mali yardımdan başka, S.A.ların teşkilatlandırılmasında Roehm'e yardım etti; 1922'de de S.A.ların başına getirildi.

Bu birinci derecedeki şahısların dışında, daha sönük fakat daha acayip dostlar da yer alıyordu: List alayında Hitler'in çavuşu olan, kaba, başın fakat teşkilâtçı Max Amann, «Völkischer Beobachter»in idare müdürü olmuştu. Hitler gahı muhafızı olarak, amatör güreşçi, mesleği kasap çıraklığı olan ve kavgaçlığıyla ün salan Ulrich Graf'ı seçmişti. «Resmi» fotoğrafçılığına da topal Heinrich Hoffmann'ı aldı. Bir başka muhafızı da, at cambazı ve bir zamanlar Münich genelevlerinin fedailik yapan Christian Weber'di. Bu sıralarda Hermann Esser de Hitler'in yanında sık sık rastlanırdı. Esser, hitabette Hitler'in rakibi sayılabilecek kadar ustaydı. «Völkischer Beobachter» ve Yahudiler aleyhindeki yazıları, dikkat çekiyordu. Fakat başka özellikleri de vardı: Nasyonalizme kadınların baktığını herkes biliyordu. Şantajcılıkta o büyük bir ün salmıştı; kendisiyle iyi geçinmeyen arkadaşlarını «abar»la tehditten çekinmezdi. Esser, partinin bazı eski üyelerini bile o kadar tiksindirdi ki, bunlar Esser'in partiden uzaklaştırılmasını istediler ama Hitler'in cevabı şu oldu: «Esser'in namussuzun biri olduğunu biliyorum, ama bana faydalı olduğu sürece onu bırakmıyacağım.» Zaten, Hitler'in, hemen bütün yakınlıklarına karşı tutumu buydu; Katiller, homoseksüeller, kokainmanlar, fahişelerin belâhıları ya da basit serseriler Hitler'in amaçlarına hizmet ettikleri sürece onlara söz yoktu. Meselâ Julius Streicher'i de bu yüzden sonuna kadar destekledi. Bu eski öğretmen, korkunç sadist, 1922 yılından gözden düştüğü 1939'a kadar Hitler'in çevresinde yer alan en iğrenç yaratıklardan biriydi. Sefahat düşkünü, zamparalıklarıyla öğünen, metreslerinin kocalarını haraca bağliyan bu adam, fanatik Yahudi düşmanlığı sayesinde ün ve servet yapmıştı. Streicher'in yayımladığı ve adı duyulduğu vakit insanda tiksinti uyandıran «Der Stürmer» adlı haftalık dergi, Yahudilerle ilgili cinsel cinayetlerle dolup taşıyordu.

İşte, Hitler'in diktatörlüğe yol almağa başladığı ilk yıllar içinde, bir zamanlar dünyaya Kuther, Kant, Goethe, Schiller, Bach, Beethoven, Brahms'a vermiş olan ülkede Hitler'in çevresinde toplananlar bu çeşit insanlardı.

Gelecek yazı
DOĞMADAN ÖLEN
CUMHURİYET: WEIMAR

"Duru Göl" Masalı

Bizler gerçekten kutaktı. um üstüne yatmış kış. leriz, bir bakıma. in- dir çekirdeği dolduramaz, enten püften haberler, o da yılan yan- lış, birkaç gün içinde yedi iklim dört bucağı dolayır da, işe yarar, iyi kötü bir çapı olan, memle- ket yararına, halk hizmetine, dirlip kalkınmaya veya silkinip uyanmaya müteallik meseleler davullara konulup çalınsa ba- şını çevirip bakan bile olmaz. Bir meraklısı, ilgisiz çıkarsa o da ya alaya alır, ya tekdiz eder, bi- lemediniz, işin ehemmiyetini kü- gültmeye çalışır.

Okuyucularımıza burada su- latacağımız hikâye, kolay kolay inanılır çeşit değildir. Hoş, hikâyelere inanmak zorunda da değildir esasen. Belki insanmayı çocukluk bile sayarsanız ya, bu hi- kâye başka hikâye. Anadolunun kuş uçamaz, kervan geçmez köye- lerinden birinde meydana gelmiş, noktası noktasına hayata kavuşup nefes almağa başla- mış, sonunda da, pek muhte- mel olarak, ölüm solukları koy- verdiği görülmüş bir olaylar zinciri anlatıyor.

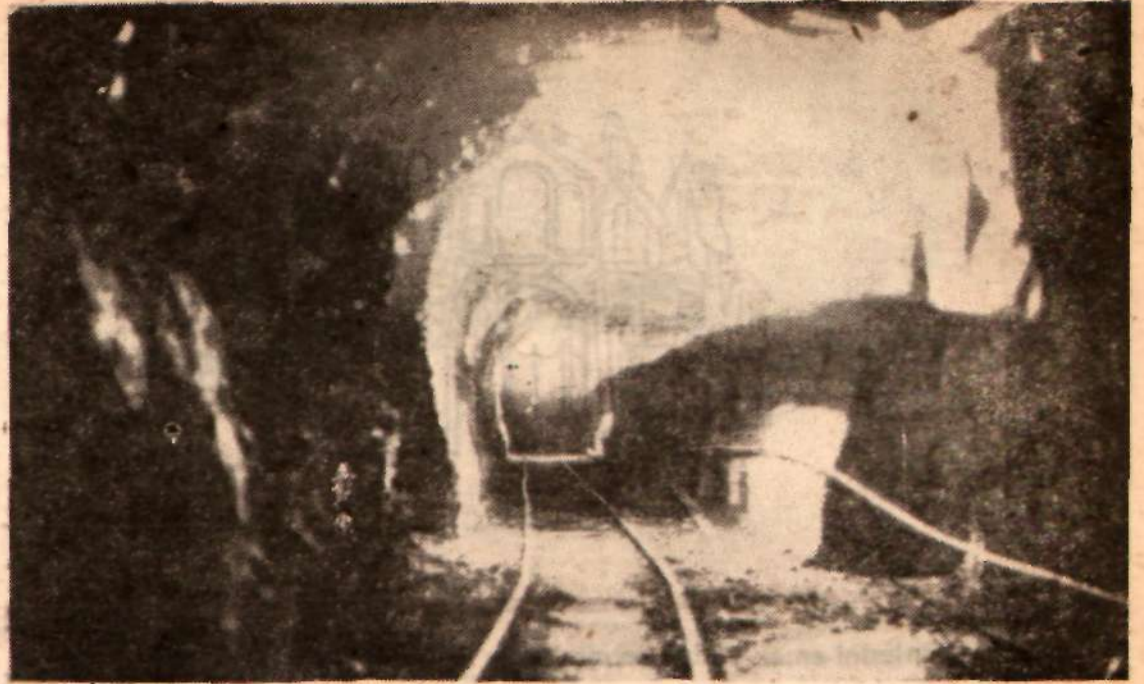
Efendim, Elazığ şehrinin Gü- ney-doğusuna düşen Mustar ve Çelenik dağ silsilesinin ort- tasında ve en yüksek doruklara çok yakın bir yarınıtı içinde, çevresi koruluklarla çevrilmiş, 12. sıvart, duru bir su hazinesi ya- sar ki adına «Hazar gölü» denir. Sadece 22 kilometre kadar uzak, kıtalar ve oldukça çetin bir yoldan ine çıkı, düşe kalka ci- varına varılır. Elazığın çevre- sinde her 24 bin hektarlık suyu bir ara verilir. Bu ara saba- da çok bereketli, verimli top- raktır ya, bir de sulucağına il- kin sulucağı kalın gibidir. Sulu- yu vermez belki bir «Çelenik» o- larak da geçen sulucağına il- kin sulucağı kalın gibidir.

Çelenik sulucağı ve işin diğer bölümleri pek az, pek normal bir sulucağıdır. Hem de bu sulucağından, dökün yıl önce. Bu gölün dibini delip suyu ora- ya aktaran su, burada ölüm yok. Burada toprağı olanlar ve aydın kişiler öne düşmüşler. Öndoku- muna yüzyılın sonlarına doğru gayrihukukta heyetler göndermeğe başlamışlar. Kimi anlatırsınız? Olacak iş değil, bir kez... Olacak işe bir kimbilir kaç milyon al- tu liraya, Fadişah, tadrizant, vakkı, vakelin derken müra- caatlar Elazığ matbaasının a- zıncılar başlı bahandığı Di- yarbakır valiliğine gelmiş da- yanmış. Aynı dernekler, aynı sulucağına mazeretler, engeller, bahaneler. Elazığ akur - yazar bir yazar mı? Durur mu? Umu- duna kavur mu? Nihayet taş- tırılmışlar, gölü ve civarını etüd etmek üzere Almanya'dan bir uzmanlar kurulu getirtmenin yo- luna bulmuşlar.

Birkaç mühendisten meydana gelen bu kurul raporuna ver- miş ve işin mümkün olduğunu bildirmiş. Araya gene yitler girmiş. Bir başka sadrazam, bir başka vali, başka gayretli kişiler, yeni etüdlere, yeni keşifler... So- nunda en sonunda, 1947 yılları arasında Hazar gölünün ve su- lade beşelerini son etüdlere de, hattı keşfi de yapılmış, harita- lar topar halinde, eure mühey- ye, verilecek ödeneği beklemeye başlamış. Projeye göre gölün bir kenarından ve yer altından suyunu ucuna kadar tam 453 metre uzunluğunda tünel açıl- mış. 150 metre uzunluğunda bir sulucağı boru (mühendisler buna sulucağı boru diyorlar) ile sular oraya aktırılmak. Tabii, iş o kadar basit değil. Bazı söylenti- ler, bazı gizli-bizim memleketin de- ğerli halklarının da değil, Avru- pa'nın en ince, en çetin bir mü- hendislik eseri olarak ortaya çı- kması. 14 keşiflere göre de açıl- mış olan 15 milyon liraya mal

1953 yılaına doğru eli kazmalı bir işçi ordusu, bacağı külotlu bir yüksek mühendisler kafilesi ve herbiri milyonluk birkaç mü- teahhit güzel gölün başına va- rırıp çadırlarını kuruyorlar ve tam randımanla işe koyuluyor- lar. 1954, 1955, 1956, 1957 yılları bu adamları iş başında buluyor. Bu yılların şafakları bu adam- ların sırtına doğuyor, akşam gölgeleri bu adamların sırtına iniyor. Arada, bir iş daha çıka- rıyor ayrıca. Bir taşla iki kuş vurma kabiliyetinden. O da şu: Gö- lün öte kıyısında EtiBanka alt Ergani baki tesisleri var. Za- ten Ergani kasabası da oracıkta. EtiBank hükümetle bayırıyor, diyor ki: Efendim, suyun ovaya aktırılması sırasında güçlü bir şüt elde edilecek. Müsaade bu- yurulursa ben araya küçük bir hidroelektrik santrali kurayım da enerjisi fabrikamaya ulaştırı- yım. Böylece her yıl ödediğim iki milyon küsur liralık kömür- den tasarruf edeyim.. Hay hay diyorlar, kurum santralinizi.

İşin önemine ve büyüklüğüne delil olmak üzere şu bir iki nok- tayı belirtmek gerek. Örneğin, kınella göle bitiştiği yerde bir sedde tesisi kurmak lazım. Açıl- mış kapana bilecek, suya yol ve- rip suya kesecek terfiyat. Bu tesis kurulurken yer altından bol su çıkmağa başlıyor. Yıllar yılı işçiler sızma göre dizlerine, gününe göre bellerine, arada bir de boğazlarına kadar su içinde çalışıyorlar, işçiler, tekniker- ler, yüksek mühendisler keza. (Kulağımızın üstüne yatma me- selesi ilk belirtilerini burada ve- riyor: Haberimiz yok! Belki za- manın hükümetinin, başbakanı- nın da haberi olmasın).. Göç- meler de bu işin ilerletilmesini güç- lüyor ama birkaç milyon lira da- mazağına gidiyor. Derken tü- nelin genişliğinde çürük top-

Hazar tünelinin inşaat sırasında görünüşü

rak bölgeleri ortaya çıkıyor. Sa- ka değil: Öyle yerler var ki tü- nel oyuğu yeryüzünden 230 me- tre derinlikte. İkide bir toprak çöküyor. Üç kazmada bir, tavun işçilerin başına iniyor. Şehidi, yaralı oluyor. İşe devam.. İşe devam.. Hesaplara göre üç yılda bitmesi gereken kuruluş dört ya- lı, beş yılı dolduruyor. Bu arada EtiBank santralini kuruyor, me- murlarını, kapıcılarını, hat bek- çilerini tayin edip gönderiyor. Alımlar konferans, bahçeli lejman- lara kurulup beklemeye başlı- yorlar. Su gelecek, türbinler dö- necek, elektrik akımı başlayacak diye.. Ne gezer efendim, ne ge- zer.. İşler günden güne sarpa sarıyor. Ama fedakâr mühen- dislerin himmeti ve çalışkan Türk işçilerin pazu kuvvetiyle işlerin sonu görünüyor. Süttün Devlet Su İşleri camiası sevinc içinde. Elazığ bayram yapıyor. Açılış töreni meraklıları, salt tören heyecanı ile, ellerini oğuş- turmadalar! Nihayet o günler de geliyor, daha son hazırlıklar, bazı noksanlar falan bitmeden kardele de kesiliyor, su salver- liyor.

İşte dram ondan sonra kopu- yor: (Kulağımızın üstüne yattı-

ğımızı ispat eden nokta..) Efen- dim, göl sularının içinde kalsı- yun karbonat, sodyum karbonat ve daha başka zehirli maddenin tuzları mevcut olduğundan tarlı sulamasında kullanılmaması im- kân yokmuş! Bre aman! 20 mil- yon gitmiş, o bir şey değil, koca bir siyasi prestij, koca şehrin umutları ve hayalleri güme gi- derek. Hayır, tahli, tahli, ne- flice ayı! Ne yapmadı? Arada bağrınlar oluyor: Yahu, bunca etüdlere, keşiflere, hayhuylara, sonra yıllar, yıllar, yıllar.. Su mübarek gölün suyunu bir yok- luyun çıkmadı mı? Çıkması efen- dim, çıkmış. Ortada birkaç tane tahli raporu var. Fakat kim, yagerlerimiz ne cahil, işin içinde rişvet müşvet (bu çeşit rivayet-

ler de dönüyor ortaklık çün- kü..) dalgası mı var, her ne hikmet ve her ne bahırsızlık ise, olmuş işte bir iş! Nidelim? Top- laşalım, kurullar kuralım, ku- rallar düzelim.. Bir çaresine ba- kalım! Nihayet karar veriliyor ki, dağların arkalarından, tolu su biriktirilerinden, derelerden, kar eriyintilerinden iyi su top- lam güle aktılacak; suyun N. leri ve tuzu hafifletilecek; zi- mate salih bir hale gelir gelmez

«va sulanmağa başlanacak. Ne zaman olur bu iş? Sayet olursa beş yıl ister.. Dramın sonu şu: Galiba bir 20 milyon daha har- canıyor, arka tesislere girişti- yor. E, santral ne olacak? Eti- Bank sızlanıyor. Suyu aktırma diyorlar, santralin türbinleri dönsün! Arada Elazığın ihtiyacı için de bir miktar elektrik ener- jisi ayralsın! Ayrıca ki adamlar- ın ağzlarını kapıyalım.. Sant- ralden çıkan zehirli suları da bir kanala verip Murat ırmağına ak- tıralım.. Şimdilerde bu işler böylece yürüyor. Zavallı güzel gölünüzün, o güzelim doğa süsü- nüün lütfiyet suları da, tek bir çalıya bile değmemesine dikkat edilecek, derin bir lağım tesisinin içinden nehre veriliyor.

Bir okur-yazar adam, bir ro- mancı, hepimizizin bildiği İftihar Tarus, gazetecilik bahanesiyle oculara birkaç kez azanmış. Dön- müş, dolmuş, dikkat etmiş.. Sabırlı, enikonu, işini sıkıp in- celenmiş meseleyle. Tamam, «Du- ru Göl» diye bir roman yazmış. Bu roman 1959 yılının Ağustos ayı başından Aralık ayına kadar İstanbulda Vatan gazetesinde tefrika edilmiş. (Tam 120 gün). Fakat kim okur, kim dinler?

Ankara da öcü var !..

Yılanların Öcü» olayı, filme emek verenlere ne kadar üzücü dakikalar geçirmiş, daha da geçirtebi- lecek olaylarla karşılaşırsa karşılaşırsa, bir yünden sinemamıza çok yararlı dokunmuş, sinemamız ile müzelik bir sansür düzeni arasında yıllardan beri süregelen «gizli savaş» suyun yüzüne çıkmıştır. «Yılanların Öcü» olayının unutulmaması, üzerinde ısrarla durulması gereken bir yönü var: Bu olay, sinemamızda bu çeşit olayların il- ki değildir. Hemen her ay, daha nice nice «Yılanların Öcü» olayı sinemacılara müzelik sansür düzeni ara- sında sürüp gidiyor. Ama, «Yılanların Öcü» nün talih (aynı zamanda talihsizliği), bu çekimlerin kamu oyununda geniş yankılar bulması, müzelik sansürün çirkin yüzünü bir daha aydınlığa çıkarmıştır.

Olay, müzelik sansür düzeninin sakatlığını da, bu mü- zelik sansür düzenini uygulayanların yetersizliğini de açık- ça ortaya koymuştur: Sinemamızda dört çeşit sansür mü var deniliyor, bu dört çeşit sansürün şimdilik üçü (ön san- sür, asıl sansür, kendi kendini sansür) uygulanmıştır bile. Film piyasasına çıkmak izmini kopardığı vakit döndürücüsü- nün, yani son sansürün uygulanıp uygulanmayacağı kim- so temin edemez. Sansürün ölçüleri belli değil, keyfi bir sansürdür mü deniliyor, «Yılanların Öcü» başından, şin- diki geçici sonuna kadar bu ölçüsüzlüğü, bu keyfiliği açık- ça ortaya koymuştur: Senaryoda izin verilenlerin, filmde yasaklanmak istenmesi; toptan kabul kararının «kuşa döndürme» kararına çevrilmesi, yeniden toptan kabule dönülmesi; sansürün ünlü «en buyruk» unun lüştüklü hü- kûmlerinin uzatılıp uzatılıp en mäsım konuşmalara ve görüntülere uygulanmağa çalışılması. Sinemacıların bu müzelik sansür karşısında dayanakları, başvuracakları bir makam olmadığı, sansürün tek dereceli, itiraz kabul etmez olduğu mu ileri sürülüyor, «Yılanların Öcü» bunu da ortaya koymuştur: «Yılanların Öcü» nün bir kuruldan öbürüne sürüklenmesi, kararın yeniden gözden geçirilme- si ancak sansür tüzüğüne «aykırı» hareketle sağlanmıştır. Gerçekte komisyonun verdiği karara tek itiraz mercii, hiç bir aklı başında sinemacının başvuracağı göze alamıyaca-

ğı Danıştay'dı. «Yılanların Öcü», ancak çevresinde uyan- dırıldığı yankı, basının çoğunluğuna, aydınların bir cesit baskısı altında, «istisnai» işleme ikinci defa gözden geçirilmek ayrıcalığını sağlayabilmiştir. Öbür filmler, bu kadar talihli çıkmamışlardır. Sansür tüzüğünü uygulamakla gö- revli kimselerin, yalnız devlet memurlarından meydana geldiği, bundan dolayı üst makamların emirlerine, günlük siyasi havaya uydukları mu ileri sürülüyor. «Yılanların Öcü» dolayısıyla günlük basındaki haberleri üstün körü izleyenler bile bunun iki hafta içinde birçok örneklerini görmüşlerdir.. «Yılanların Öcü», müzelik sansür düzeni- nin ve bu düzeni uygulamaya çalışanların iste bu ve buna benzer aksaklıklarını ortaya koymak, geniş yankılar uyandırarak bunlar üzerine ilgililerin dikkatini çekmek bakımından çok yararlı bir iş başarmıştır.

Fakat olayın, üzerinde durulması gereken bir noktası daha var: Sansür konusunda her vakit rastlandığı gibi, bu müzelik düzene giddetle karşı koyanlar, sinemacılar değil basının büyük çoğunluğu ve aydınlar olmuştur. Sinemacı- lar, küçük çapta bir çıkış bir yana bırakırsa, yine sus- muşlar, olaya seyirci kalmışlardır. Oysa bu olay, bütün sinemacıları ve sinemamızın geleceğini ilgilendiren özel- liktedir. Müzelik sansür düzeninin yirmi üç yıldır hiç de- ğişmeksizin, çeşitli iktidarları ardında buakarak bugüne kadar ulaşabilmesi de gösteriyor ki, en kötü niyetlilerinden en iyi niyetlilerine kadar hiçbir iktidar, bu müzelik sansür düzeninden kendi isteğiyle vazgeçmek niyetinde değildir. Bundan dolayı, bu müzelik sansür düzenini değiştirmek, sinemacıların ön ayak olması, basını, aydın çevreleri, millet meclisi ve senatodaki aydın üyeleri hareketle gerir- mesine bağlı. «Yılanların Öcü» bir fırsattı. Bu fırsat, sine- macılardan büyük çoğunluğunun kendi çıkarını ve varını- nı bile gözetemeyecek kadar yeteneksiz, ancak günlük ve küçük hesaplar ardında olması yüzünden kaçırılmak üzereydi. Çok muhtemeldir ki, «Yılanların Öcü» nün pi- yasaya çıkarılmasına, müzelik sansür düzeninin devamı- nı sağlamak için, önemsiz bir «tâviz» olarak izin verile- cektir. Sinemacılar bu «tâviz» le yetinirlerse, müzelik sansür düzenini kaldırmak için ele geçen en iyi fırsat yi- tirilmiş olacaktır. İkinci bir fırsat, Anayasa Mahkemesi kurulduğu vakit çıkacaktır. Fakat sinemacılarımız bu uyu- şuklukta ayak dilerlerse, anayasaya aykırı mevzuatın mahkemeye götürülmesi için komulan mühletin de geciri- leceğinden korkulur. O vakit, müzelik sansür düzeninin daha nice nice iktidarları, sinemacıları ve filmleri ardın- da bırakmasını beklemek gerekecektir.

Nijat Özön

SERVET

BEYANLI

Gelirlerini emek yerine sermayeden sağlayan zenginlerimiz, vergi dairelerine çok düşük kazanç bildirmektedir. Vergi kayıtlarına göre, bir odacıdan az kazanan zenginlerimiz vardır. Bu zenginler, Maliyeye ayda 200 lira kazanıyorum der, der ama apartmanlarının, altınlarının, otomobillerinin sayısı yıldan yıla çoğalıyor. Maliye ise, ayda 200 lira kazanan bu servet sahibi zenginlere «Peki bu serveti, 200 lira kazançla mı yaptın» diyemezdi. Servet Beyanı, Maliyeye «Nereden buldun» demek imkânını getirmektedir.

